

I N D E X.

III. Uxoram regione superata, Madathem præfectum deditosque et captivos tum libertate tum immunitate donat: Perfideinque intrare cogitans ab Ariobazane retrocedere cogitur. p. 181. usque ad 183.

IV. Captivo quodam iter paucis cognitum aperiente, Persarum exercitum, ipso Ariobazane occiso, delet Alexander. p. 183. usque ad 187.

V. Ad Persopolim properans, captivorum Græcorum quatuor millia liberat. p. 187. usque ad 189.

VI. Opulentissima Persepoli direptâ, interiorem Persidis regionem petit, ac Mardorum domat gentem. 189. usque ad 192.

VII. Alexander in convivio, a Thaïde aliisque castrensibus scortis impulsus Persarum regiam incendit; deinde persequi Dariûm statuit. p. 192. usque ad 193.

VIII. Darii suos ad pugnam hortantis oratio. p. 193 usque ad 195.

IX. Variæ magnatum sententiæ ac tumultus, ob Nabarzanis, qui cum Besso proditionis societatem iniecit, consilium. p. 195. usque ad 197.

X. Bessi et Nabarzanis de Dario prodendo aut occidendo nefaria Deliberatio: quam miris artibus occultant. p. 197. usque ad 198.

XI. Insidiæ proditorum Dario apperuntur, qui Græcorum præsens tutumque respuit auxilium; paratus perire, si saluum esse nolint sui milites. p. 198. usque ad 199.

XII. Bessus Dariûm fictis verbis et lachrymis delusum comprehendit, aurisque vinctum compedibus in sordido vehiculo ad Alexandrum deduci curat. p. 199. usque ad 201.

XIII. Alexander, audito Darii periculo, ad Persarum exercitum contendit, Bessus autem cum Parricidis aliis arma vultumque victoris metuens Dariûm multis confossum vulneribus relinquit, fugaque sibi consulere conatur: Darii corpus repertum Alexander lachrymis prosequitur et ad Sysigambim sepeliendum mittit, 201. usque ad finem hujus Tomi.

I N D E X.

nomine ipsius Alexandria dicta: variæ ipsius bellicæ expeditiones. p. 147. usque ad 148. prope finem.

IX. Darius ad Arbellas pervenit, coque invito Alexander Granicum superat. p. 148. usque ad 151.

X. Milites, ob Lunæ defectum turbatos, per Egyptios vates confirmat Alexander. Persas vastatores conjicit in fugam. Darii uxor, captiva, mærore confecta supremum diem claudit, unde Alexandri lachrymæ, Darii suspiciones, luctus, et vota. p. 151. usque ad 155.

XI. Pacem tertio petitam Darius non impetrat; imo ad deditionem, aut ad bellum ab Alexandro provocatur. p. 155. usque ad 157.

XII. Ad prælium dum Persarum ingens paratur exercitus, Macedones, panico quodam terrore defuncti, arma alacriter capeſiunt. p. 157. usque ad 160.

XIII. Consilia de nocturno prælio Parmenionis et Polypercontis tanquam minus digna damnat Alexander, somnoque reſectus, interrito vultu suos ad pugnam accendit. p. 160. usque ad 164.

XIV. Alexandri ad Græcorum, Dariique ad Persarum exercitus orationes ante pugnam. p. 164. usque ad 167.

XV. Cruenti ad Arbellas prælii descriptio: victor Alexander Darium victum persequitur. p. 167. usque ad 170.

XVI. Parmenio in discrimine constitutus, Alexandrum, persequentem Darii fugam, retrahit; tandem integrâ victoria potiti Macedones, reliquos Persas, multis, suorum millibus desideratis, fugâ sibi salutem quærere cogunt. p. 170. usque ad finem libri quarti.

L I B. V.

I. Dario mediæ fines ingresso, Arbelis potitur Alexander et Babylone, cujus situs amplitudo, et corrupti mores describuntur. p. 174. usque ad 179.

II. Militibus præmia proponit, ut iis otium excutiat, et Susianam urbem ac regum Persarum thesauros recipit, et Syngambim solatur. p. 179. usque ad 181.

I N D E X.

IX. Utriusque exercitus membra præcipua, distributio et collatio. p. 113. usque ad 114.

X. Alexandri oratio strenua ad milites. p. 114. usque ad 115.

XI. Pugna cruenta, in quâ 100,000 peditum ac 10,000 equitum Persarum occumbunt, reliquis suis fugatisque. p. 115. usque ad 119.

XII. Castris Darii et ingenti præda potitur Alexander. p. 119. usque ad 121.

XIII. Matris et uxoris Darii, nec non aliarum nobilium captivarum Luctum, ob Darium, quem putabant occisum, regio prorsus animo levat Alexander. interim præfectus Damasci Gazam immensam Darii cum ingenti nobilium numero proditorie tradit Parmenioni. p. 121. usque ad 123.

L I B. IV.

I. Alexander literis, à Dario superbè scriptis, regiè respondit: Abdolonymum suburbanum Hortum colentem Sydoniis regem præficit. Amyntas transfuga niro modo a Persis ipsis occiditur. variæ variis locis præfectorum Darii clades. p. 121. usque ad 128.

II. Tyrri, Alexandrum recipere recusantes, obsidentur. p. 128. usque ad 131.

III. Dubiis belli eventibus Tyri obsidio nobilitatur. p. 131. usque ad 135.

IV. Tandem, Tyrus vi capta, maximaque hominum strage corrupta, luctuoso deformatur incendio. p. 135. usque ad 138.

V. Darii de pace ad Alexandrum iterata et submissior legatio; quâ repudiata, Græci Alexandrum aureâ donant corona: ille autem per præfectos multas in potestatem suam redigit provincias. p. 138. usque ad 140.

VI. Ad bellum dum se accingit Darius, Alexander Gazam expugnat, ejusque præfectum Batim crudeli afficit supplicio. p. 140. usque ad 143.

VII. Profectio, et varia Alexandri quæsitâ ad Jovis Hammonis oraculum. p. 143. usque ad 147.

VIII. In Egypto urbs condita ab Alexandro, a

I N D E X.

ſpectum, et quibus præſagiis eam cognovit. Judæos humaniter excipit : Deum verum ritu Judaico adorat : inſpicit ſacros codices : munera offert in templo. p. 89. uſque ad 93.

XII. Barbaros ſibi obvios frangit. Memnon parat bellum Macedonibus ; cum iis ſœderatos devincit : ſub hæc initia peſte perimuntur. p. 93. uſque ad 96.

L I B. III.

I. Celænarum urbe et arce recepta, primariam Phrygiæ urbem Alexander ingreditur, in quâ fatalem Gordii nodum enſe ſtriſto ſolvit ; ac Deinde Dario obviâ ire ſtatuit. p. 97. uſque ad 99.

II. Exercitûs Perſici luſtratio, de quo cum Darii juffu Charidemus liberum verumque protuliſſet judicium, capite mulctatus eſt. p. 99. uſque ad 101.

III. Pompæ Perſarum regum, orto ſole demum procedentium, tum copiarum Alexandri deſcriptio. p. 101. uſque ad 103.

IV. Deſertas ab Arſane Darii præfecto Ciliciæ fauces Alexander opportune occupat. p. 103. uſque ad 105.

V. Cum in Cydnum flumen abluendi corpori gratia intempeſtive deſcendiſſet, graviffimo morbo corripitur Alexander. p. 105. uſque ad 107.

VI. Tandem a fido peritoque medico Philippo, cui à toto exercitu ingentes habentur gratiæ, priſtinæ valetudini reſtituitur Alexander, qui poculum Medicatum intrepide hauſit, etiamſi Philippus apud eum per Epistolam accuſatus fuiſſet ejus necis procurandæ. p. 107. uſque ad 109.

VII. Vegetior factus Alexander Darium aggredi cogitat, Siſenemque Perſam, imprudentia delinquentem, occidi jubet. p. 109. uſque ad 110.

VIII. Darii ante pugnam conſilia : tum exercitûs Perſici conſternatio : proximæ interneçionis præſagium. p. 110. uſque ad 113.

I N D E X.

IV. Achillis tumultum viſit : pergit in Afiam : varias capit urbes : conſilia ſatraparum. Darii ſuperbia arrogantiſſima. p. 61. uſque ad 64.

V. Qua Aſtutia Memnonem eximium Perſarum ducem ſibi devincit. Militum animos callido adauget commento. Perſas vincit : et ſua cuique ſuorum, ſeu mortuorum, ſeu vivorum ſtipendia ſolvit. p. 64. uſque ad 69.

VI. Deæ Minervæ gratias agit : plures in ditionem ſuam accipit populos, nullis de novo impoſitis tributis. urbs Sardiana ipſi traditur. Demotheſis conſilia cognoscit. Phocionem ſibi conciliat. Ephesum capit, in rempublicam redigit ; et deinde cæteras urbes. qualem Apelli decernit honorem. p. 69. uſque ad 74.

VII. Monetur per quietem, ut ſmyrnæis urbem condat. Iſthmum Clazomenis et Tei interjectum auferre decernit. Clazomenas continenti jungit. Miletum obſidet et expugnat atque incolas libertatis reſtituit. in templo, quibusdam ad expoliandum miſitibus irrupentibus, emicatio ignis miraculoſa ; aliud miraculum pueri cujuſdam à delphine amati, quem vehi cupientem ſolebat Delphin dorſo excepiſſe. p. 74. uſque ad 77.

VIII. Barbarorum claſſem fugat Alexander : ſuam dimittit : afferuntur deinde rationes : Curiam introit : urbes non paucas in ſuam redigit poteſtatem. Adam in regnum reſtituit ; unde Barbarorum gratiam init. p. 77. uſque ad 81.

IX. Halicarnaffum expugnat. Myndefium oppidum fruſtra aggreditur. Halicarnaffenſium eruptio, ut hoſtis conatus irritos faciant. duorum temeritas militum, unde exoritur prælium. Sapientia et moderatio Memnonis Perſarum ducis. p. 81. uſque ad 84.

X. Alia eruptio Halicarnaffenſium : repelluntur : ignem urbi applicant, quam deſerentes in duas arces ſe recipiunt ; eaſque paulo poſt Alexander occupat. p. 84. uſque ad 89.

XI. Theodeſtis ſtatuum ſalutat Alexander. Alexandrum Lyceſtem jubet puniri de conſpiratione ſu-

I N D E X.

fugam capere cogitur. Philippo mors infertur, de qua Olympias et Alexander suspecti habentur. Olympiadis Immanitates. p. 29. usque ad 33.

X. Dissidia undique et murmuraciones dum Alexander ad imperium provehitur. Alexandri quis tunc fuerit animus et consilium. ad populum orationem habet. patris interfectores severissime puniri mandat. p. 33. usque ad 35.

XI. Thessaliam occupat et domat; exercituum Græcorum fit prætor. eosdem, deliberandi gratia, Corinthum convocat. Diogenem Philosophum invisit. Thracas vincit. futuræ ejus gloriæ omina. p. 35 usque ad 39.

XII. Apud Getas iter facit. Germanorum nuncios humaniter excipit; à bello ipsis inferendo amoveatur. Illyricorum principum rebellio. apud eosdem periclitatur, nec nisi stratagemate se extricat periculo. p. 39. usque ad 43.

XIII. Sparso de morte Alexandri rumore, rebellant Græci. Demosthenis in Alexandrum clandestina consilia. Thebarum expugnatio, simul et everasio. p. 43. usque ad 47.

XIV. Hujusce urbis excidii præfagia. cum Atheniensibus pacem contrahit Alexander, bellum in Persas haturus. p. 47. usque ad 51.

L I B. II.

I. De Persarum dominatione ad Alexandri tempora sermones. apud eosdem Persas Alexander habetur despectui, qui brevi vertitur in timorem. p. 52. usque ad 54.

II. Belli Persis indicendi necessitatem pluribus rationibus ostendit et confirmat. p. 54. usque ad 57.

III. Ineunte vere Persidem cum exercitu ingreditur, et Antipatrum Macedoniæ prætorem instituit. nihil patrimonii præter spem solam sibi reservat. intra minus viginti diebus Hellesponti littora appellit: regionum vicinarum descriptio. p. 57. usque ad 61.

QUINTI CURTII

TOMI PRIORIS,

SUMMARIUM.

In quo numerus libri, capituli, et paginarum indicatur.

LIB. I.

Cap. I. **A**LEXANDRI origo. omnia quæ ipſius ortum præceſſerunt aut tempore ortus evenerunt. p. 1. uſque ad 5.

II. Ejuſdem educatio. Juvenilia exercitia, totius uſque corporis habitudo. p. 5. uſque ad 9.

III. Ejus in Scientias inclinatio. Ariſtotelis, ipſius præceptoris, quam magna auctoritas. p. 9. uſque ad 13.

IV. Quanti fecerit Alexander Homerum, voluptates contra quam parvi. Quæ in domando Bucephalo ejus fuerit ſolertia et dexteritas. p. 13. uſque ad 15.

V. Abſente patre Philippo Macedoniam regit. quæ geſſerit hoc tempore. Philippi bella. Vincuntur Illyrici ab Alexandro. Philippus Græcorum exercitui præponitur. hujus rei nuncius Athenienſes terret. Demotheſtis conſilium. p. 15. uſque ad 19.

VI. Pithonis à Philippo præpoſiti habita concio prolixior. p. 19. uſque ad 23.

VII. Demotheſtis ab Athenienſibus electi ad eodem oratio. p. 23. uſque ad 27.

VIII. Thebani bellum indicunt Philippo, pacto cum Athenienſibus fædere. Philippus Græciam Subigit. Athenienſibus favet. Thebas obſidione capit, ac Severiſſime punit. ejus bellum inferendi in Perſas conſilium. p. 27. uſque ad 29.

IX. Philippi familiæ Diſſidium. Alexandrum interimere cogitat Philippus, qui cum matre Olympiade

oportuit, ut bene merito gratiam referre non possum ? at referet Alexander ; Alexandro, vero Dii. Dextram deinde protendit, eamque Alexandro, fidei regiae pignus, ferri jubens, apprehensa Polystrati manu animam efflavit. Alexander an spiranti adhuc supervenerit, incertum est : illud constat miserabili Regis opulentissimi exitu comperto, copiosas lacrymas profudisse ; statimque chlamyde sibi detracta, corpus operuisse, et magno cum honore ad suos deferri jussisse, ut regio Persarum more curatum monumentis majorum inferretur. Ingratitudinem hominum, a quibus pro summis beneficiis crudele exitium Darius pertulit, quanquam suoapte ingenio horrendam et execrabilem, insigniore ad posteritatem infamia damnavit canis cujusdam mira fides ; qui ab omnibus familiaribus derelicto solus adfuit ; et quam in vivum præ se tulit, benevolentiam morienti quoque constanter præstitit. Hunc vitæ finem sortitus est ille, quem modo contumelia affici putabant, nisi regem regum, et Deorum consanguineum salutarent : magnoque iterum experimento approbatum est, neminem magis patere fortunæ, quam qui pluribus ejusdem blanditiis irretitus, jugum illius tota cervice receperit.

Haud procul erat fons, ad quem monstratum a peritis Polystratus Macedo siti maceratus accessit : ac dum galea haustam aquam sorbet, tela jumentorum deficientium corporibus infixæ conspexit. Miratusque confossâ potius, quam abacta esse, semivivi hominis * Gemitum percipit. Itaque more ingenii humani cupidus visendi quid rei vehiculo isto conderetur, Dimotis pellibus, quibus obtectum erat, Darium multis vulneribus confossum reperit; regius enim cultus, et aureæ catenæ, queis a parricidis vinctus fuerat, dubitationem exinebant. Non erat ex pers Græci sermonis Darius; gratiasque agebat Diis, qui post tanta mala, tamque gravia, hoc tamen indulgisent solatii, ne omnino in solitudine extremum spiritum effunderet. Itaque, ' te, inquit, quisquis es mortalium, ' per communem hominum sortem, à quâ nec maximos ' regum exemptos esse præsentî spectaculo moneris; rogo quæsoque, ut hæc ad Alexandrum mandatâ mea perferas: nihil eorum quæ longè tristissima perpeffus sum, ' ne hunc quidem incomparabilis calamitatis exitum, ita ' gravem mihi accidisse, ut hoc unum; quod post tanta in ' me meosque merita adversus clementissimum victorem, ' inimico vivendum fuit, et nunc ingrato moriendum est. ' Sed si qua postremis miserorum votis apud Deos vis est, ' et cum ipso spiritu profusas preces mitius aliquod numen ' exaudit; ille quidem sospes et incolumis, longeque supra contagium meæ fortis et invidiam fortunæ positus, ' in solio Cyri gloriosam ætatem exigit: suæque virtutis ' memor, eum matri liberisque meis locum apud se esse ' patiat, quem illi fide et obsequio meruerint. At parricidas promptum exitium consequatur, quod Alexander ' irrogabit, si non misericordiâ infelicis hostis, saltem odio ' facinororum; et ne impunita in aliorum etiam regum suumque ipsius exitium erumpant.' Post hæc quamvis angeretur, allata per Polystratum aqua recreatus, ergo, ait hanc etiam tantis calamitatibus extremam accedere

* *Supplementum Freinsheimii.*

Jamque conspecti a Barbaris erant, et abeuntium agmen conspexerat ; nequaquam futuri pares, si Bessus tantum animi fuisset ad prælium, quantum ad parricidium fuerat. Namque et numero Barbari præstabant, et robore : ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, et fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Bessus, et cæteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii adsequeuti, cœperunt hortari eum, ' ut conscenderet equum, et se ' hosti fuga eriperet. Ille deos ultores adesse ' testatur ; et Alexandri fidem implorans, negat, se parricidas velle comitari. Tum vero ira quoque accensi, tela injiciunt in Regem ; multisque confossum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longius prosequi possent, convulnerantur ; duobus servis, qui Regem comitabantur, occisis. Hoc edito facinore, ut vestigia fugæ spargerent, Nabarzanes Hircaniam, Bessus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant : Barbari ducibus destituti, quæ quemque aut spes ducebat, aut pavor, dissipabantur : quingenti tantum equites congregaverant se incerti adhuc resistere ne melius esset, an fugere.

Alexander, hostium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit : ipse cum cæteris sequitur. Tria ferme millia resistentium occisa sunt ; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente Rege ut cædibus abstineretur. Nemo captivorum erat, qui monstrare Darii vehiculum posset : singuli, ut quæque præbenderant, scrutabantur : nec tamen ullum vestigium fugæ Regis exstabat. Festinantem Alexandrum vix tria millia equitum persequuta sunt : at in eos qui lentius sequebantur, incedebant universa fugientium agmina : vix credibile dictu, plures captivi, quam qui caperent, erant : adeo omnem sensum territis fortuna penitus excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim jumenta quæ Darium vehebant, nullo regente decesserant militari via, et errore delata per quatuor stadia, in quadam valle confiterant, æstu, simulque vulneribus fatigata.

‘simus superest; Darius haud procul destitutus a suis,
 ‘aut oppressus. In illo corpore posita est victoria nostra :
 ‘et tanta res celeritatis præmium.’ Omnes pariter
 conclamant, ‘paratos ipsos sequi; nec labori, nec peri-
 ‘culo parceret.’ Igitur raptim agmen cursus magis
 quam itineris modo ducit : ne nocturna quidem quiete
 diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia pro-
 cessit : perventumque erat in vicum, in quo Darium
 Bessus comprehenderat.

Ibi Melon Darii interpretis excipitur : corpore non po-
 tuerat agmen sequi, et deprehensus celeritate Regis,
 transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit, sed
 fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum
 sex millibus, trecentos, quos Dimachas appellant, adjun-
 git : dorso hi graviora arma portabant, ceterum equis
 vehebantur; quum res locusque posceret, pedestris acies
 erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orfillos et My-
 thracenes; qui Bessi parridium exosi transfugerant;
 nunciabantque, ‘stadia quingenta abesse Persas; ipsos
 ‘brevius iter monstraturos.

Gratus Regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima
 vespere ducibus iisdem cum expedita equitum manu
 monstratam viam ingreditur; Phalange, quantum festi-
 nare posset, sequi iussa. Ipse quadrato agmine incedens,
 ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent.
 CCC. stadia processerant, quum occurrit Brocubelus Ma-
 zæi filius, Syriæ quondam prætor : is quoque transfuga
 nunciabat, ‘Bessum haud amplius quam CC. stadia abesse.
 ‘Exercitum, ut pote qui nihil præcaveret, incompofi-
 ‘tum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri pe-
 ‘tituros; si festinaret sequi, palantibus superventurum.
 ‘Darium adhuc vivere.’ Strenuo alioqui cupiditatem
 consequendi transfuga injecerat : itaque calcaribus subdi-
 tis, effuso cursu eunt. Jamque fremitus hostium iter
 ingredientium exaudiebatur : sed prospectum ademerat
 pulveris nubes : paulisper ergo inhibuit cursum, donec
 consideret pulvis.

modo tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irruere deinde alii, laceratisque vestibus, lugubri et barbaro ululatu Regem deplorare cœperunt. Persæ, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quiescere audebant, ne impie deferere Regem viderentur. Varius ac dissonus clamor sine duce ac sine imperio totis castris referebatur.

Besso et Nabarzani nunciaverant sui, 'Regem a semetipso ipso interemptum esse : ' planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, sequentibus quos ad ministerium sceleris delegerant : et quum tabernaculum intrassent, ' quia Regem vivere spadones indicabant, comprehendi vincirique ' jusserunt. Rex curru paulo ante vectus, et deorum a suis honoribus cultus, nulla externa ope admota, captivus servorum suorum, in sordidum vehiculum pellibus undique contextum imponitur. Pecunia Regis, et supellex, quasi jure belli diripitur, onustique præda, per scelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Græcisque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persæ, promissis Bessi onerati ; maxime quia nemo alius erat, quem sequerentur ; conjungere se Bactrianis, agmen eorum tertio assequuti die. Ne tamen honos Regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt : nova ludibria subinde excogitantæ fortuna. Et ne forte cultu Regio posset agnosci, sordidis pellibus vehiculum intexerant : ignoti jumenta agebant, ne percunctantibus in agmine monstrari posset : custodes procul sequebantur.

XIII. Alexander, audito Darium movisse ab Ecbataniis ; omisso itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenue. Tabas oppidum est in Parætacene ultima : ubi transfugæ nunciant, præcipitem fuga Bactra peterè Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagasthene Babylonio, non equidem victum Regem, sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex ducibus convocatis ; ' maximum, inquit, opus, sed labor breviss-

deosque patrios testes fidei suæ invocanti, Darius vultu assentiebat : haud dubius quin vera deferrentur a Græcis ; sed eo rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quam decipi. Triginta millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur ; quatuor millia Patron habebat : quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidis excusationem videbat offerri. Itaque præoptabat immerito, quam jure violari.

Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit :
 ‘ Alexandri sibi non minus justitiam, quam virtutem esse
 ‘ perspectam. Falli eos, qui prodicionis ab eo præmium
 ‘ expectent ; violatæ fidei neminem acriorem fore vin-
 ‘ dicem ultoremque. ’ Jamque nox appetebat, quum
 Persæ more solito armis positis, ad necessaria ex proximo
 vico ferenda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum
 erat a Besso, armati stabant. Inter hæc Darius Artaba-
 zum acciri jubet ; expositisque, quæ Patron detulerat,
 haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in ca-
 stra Græcorum. Persas quoque periculo vulgato sequu-
 turos. Destinatus forti suæ, et jam nullius salubris con-
 silii patiens, unicam in illa fortuna opem Artabazum ul-
 timum illum viturus amplectitur ; persususque mutuis
 lachrymis, inhærentem sibi avelli jubet : capite deinde
 velato, ne inter gemitus digredientem vel a tergo intue-
 retur, in humum primum corpus abjecit.

Tum vero custodiæ ejus assueti, quos Regis salutem
 vel periculo vitæ tueri oportebat, dilapsi sunt ; tot arma-
 tis, quos jam adventare credebant, haud rati se futuros
 pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat ; paucis
 spadonibus, quia quo discederent, non habebant, circum-
 stantibus Regem. At ille remotis arbitris, diu aliud at-
 que aliud consilium animo volutabat. Jamque solitudi-
 nem, quam paulo ante pro solatio petiverat, perosus ;
 Bubacem vocari jubet, quem intuens : ‘ Ite, inquit,
 ‘ consulite vobis, ad ultimum Regi vestro, ut decebat,
 ‘ fide exhibita, ego hic legem fati mei expecto : forsitan
 ‘ mireris quod vitam non finiam ? alieno scelere, quam
 ‘ meo mori malo. ’ Post hanc vocem spado gemitu non

‘ bernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Græciam; nulla Bactra sunt nobis; spes omnis in te, utinam et in cæteris esset. Plura dici non attinet: custodiam corporis tui externus et alienigena non deposcerem, si crederem alium posse præstare.

Bessus, quanquam erat Græci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientia indicium profecto Patronem detulisse credebat: et interpretis Græci relato sermone exempta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat haud sane territus, percunctari Patrona causam consilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultra differendum ratus: Bessus, inquit, et Nabarzanes insidiantur tibi, in ultimo discrimine et fortunæ tuæ et vitæ. Hic dies aut parricidis aut tibi futurus ultimus, Et Patron quidem egregiam conservati Regis gloriam tulerat. Eludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi agique persuasum est: equidem æterna constitutione crediderim, nexuque causarum latentium, et multo ante destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe respondit: ‘ quamquam sibi Græcorum militum fides nota sit; nunquam tamen a popularibus suis recessurum: difficilius sibi esse damnare, quam decipi: quidquid fors tulisset, inter suos perpeti malle, quam transfugam fieri. Sero se perire, si saluum esse sui milites nollent.’ Patron desperata salute Regis, ad eos, quibus præerat, rediit; omnia pro fide experiri paratus.

XII. At Bessus occidendi protinus Regis impetum conceperat; sed veritus ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non posset; dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, ‘ quod perfidi hominis insidias, jam Alexandri opes spectantis, prudenter cauteque vitasset: donum eum hosti laturum fuisse Regis caput; nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: sine pignore, sine lare, terrarum orbis exulem; ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri.’ Purganti deinde se,

‘ et eundem illis amicitiae gradum patere apud Regem. ’ Illi lacrymantes nunc purgare se, nunc Artabazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precesque perferret. Sic peracta nocte, sub lucis ortu, Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo praetorii aderat, titulum solennis officii occulto scelere praeferebat. Darius signo ad eundem dato, currum pristino more conscendit.

Nabarzenes caeterique parricidae procumbentes humi, quem paulo post in vinculis habituri erant, sustinere videri, lacrymas etiam poenitentiae indices profuderunt: adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotae, Darium natura simplicem et mitem, non credere modo quae affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris poenituit, quum intuerentur qualem et Regem et virum fallerent. Ille quidem securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

XI. Patron autem, Graecorum Dux, praecipit suis, ‘ ut arma quae in sarcinis antea ferebantur, induerent, ‘ ad omne imperium suum parati et intenti. ’ Ipse currum Regis sequebatur, occasione imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus praesenserat; sed Bessus id ipsum metuens, custos verius, quam comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac saepius sermone revocato, inter fidem timoremque haesitans, Regem intuebatur: qui ut tandem advertit oculos; Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percunctari jubet, ‘ num quid ipsi velit dicere. Patron, se ‘ vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo ’ respondit. Jussusque propius accedere, sine interprete, nam haud rudis Graecae linguae Darius erat.

‘ Rex, inquit, ex quinquaginta millibus Graecorum sumus pauci, omnis fortunae tuae comites; et in hoc ‘ tuo statu iidem, qui florebat fuimus: quascunque sedes ‘ elegeris, pro patria et domesticis rebus petaturi. Secundae ‘ adversaeque res tuae copulavere nos tecum. Per hanc ‘ fidem invictam oro et obtestor, in nostris castris tibi ta-

erat, tentabatque Persas abducere, Bactra, et intacta regionis opulentiam, simulque quæ manentibus instarent pericula, ostentans. Persarum omnium eadem fere fuit vox, 'nefas esse deferi Regem.' Inter hæc Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis: ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos, non ante destitit, quam satis constaret, imperata facturos. Idem ægre a Dario impetravit, ut cibum caperet, animumque Regis

X. At Bessus et Nabarzanes olim agitatum scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus Regum eximia majestas: ad nomen quoque Barbari conveniunt, et pristinae veneratio fortunæ sequitur adversam. Inflabat impios animos regio cui præerant, armis, virisque et spatio locorum nulli earum gentium secunda: tertiam partem Asiæ tenet: multitudo juniorum, exercitus, quos amiserat Darius, æquabat. Itaque non illum modo, sed etiam Alexandrum spernebant: inde vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset.

Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos, ad omne obsequium destinatos, Regem comprehendere, mittique nuncium ad Alexandrum, qui indicare vivum asservari eum: si id quod timebant, proditorem aspernatus esse, occisuri Darium, et Bactra cum suarum gentium manu petitori. Ceterum propalam comprehendi Darius non poterat, tot Persarum millibus laturis opem Regi: Græcorum quoque fides timebatur.

Itaque quod non poterant vi, fraude assequi tentant; poenitentiam secessionis simulare decreverant, et excusare apud Regem consternationem suam. Interim qui Persas sollicitarent mittuntur: hinc metu militares animos
 * versant, 'ruinæ rerum illos subdere capita, in perniciem trahi; cum Bactra pateant, exceptura eos donis
 * et opulentia, quantam animis concipere non possint.' Hæc agitantibus Artabazus supervenit, sive Regis jussu, sive sua sponte; affirmans, 'mitigatum esse Darium,

• Baetra intacta sunt : Indi et Sacæ in tua potestate : tot
 • populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad
 • renovandum bellum vires paratas habent, ut major
 • belli moles superfit, quam exhausta sit. Quid ruimus
 • belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium
 • virorum est magis mortem contemnere, quam odisse
 • vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compellun-
 • tur ignavi : At virtus nihil inexpertum omittit. Ita-
 • que ultimum omnium mors est, ad quam non pigre
 • ire satis est. Proinde, si Baetra, quod tutissimum re-
 • ceptaculum est, petimus ; præfectum regionis ejus
 • Bessum, Regem temporis gratia statuamus. Composi-
 • tis rebus justo Regi tibi fiduciarium restituet im-
 • perium.

Haud mirum est, Darium non temperasse animo,
 quanquam tam impiæ voci quantum nefas subesset, late-
 bat. Itaque : ‘ Pessimum, inquit, mancipium, reperisti
 • optatum tibi tempus, quo parricidium aperires ! ’
 strictoque acinace interfectorius videbatur, ni propere
 Bessus Bactrianique, tristium specie, ceterum si per-
 severaret, vincituri, circumstetissent. Nabarzanes in-
 terim elapsus, mox et Bessus secutus, copias, quibus
 præerant, a cætero exercitu secedere jubent, secretum
 inituri consilium. Artabasus convenientem præsentī for-
 tunc sententiam orsus, mitigare Darium temporum iden-
 tidem admonens coepit. ‘ Ferret æquo animo qualium-
 • cumque, suorum tamen vel stultitiam, vel errorem.
 • Instare Alexandrum gravem, etiam omnes præsto
 • essent : quid futurum, si persecuti fugam ipsius, alie-
 • nentur a Rege ? ’ Ea re parvit Artabaso ; et quan-
 quam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium
 animis, eodem in loco substitit : sed attonitus mor-
 tititia simul et desperatione, tabernaculo se inclusit.

Ergo in castris, quæ nullius regebantur imperio,
 varii animorum motus erant ; nec in commune, ut an-
 tea, consulebatur. Dux Græcorum militum Patron
 • arma capere suos jubet, paratosque esse ad exequendum
 • imperium, Persæ successerant : Bessus cum Bactrianis

‘runt; per illos viros, quibus stipendium Macedonia
‘quondam tulit; per tot navium classes in Græciam
‘missas, per tot trophæa Regum oro et obtestor, ut
‘nobilitate vestra gestisque dignos spiritus capiat: ut
‘eadem constantia animorum, qua præterita tolerastis, Ex-
‘periamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certe in per-
‘petuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.’

IX. Hæc dicente Dario, præsentis periculi species
omnium simul corda animosque horrore perstrinxerat;
nec aut consilium suppetebat aut vox; quum Artabazus
vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi
sæpe diximus: ‘Nos vero, inquit, pretiosissima vestimenta
‘induti, armisque quanto maximo cultu possumus ador-
‘nati, Regem in aciem sequemur: ea quidem mente
‘victoriam ut speremus, mortem non recusemus.’
Assensu exceperæ cæteri hanc vocem; se Nabarzanes,
qui in eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea
facinoris societate inita, Regem suum per milites, quibus
ambo præerant, comprehendere et vincere decre-
verat.

Ea mente, ut si Alexander ipsos infecutus foret, tradito
Rege vivo, inirent gratiam victoris, magni profecto ce-
pisse Darium æstimaturi; sin autem eum effugere po-
tuisent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bel-
lumque renovarent. Hoc parricidium cum diu volutas-
sent, Nabarzanes aditum nefariæ spei præparans: ‘Scio
‘me, inquit, sententiam esse dicturum, prima specie
‘haud quaquam auribus tuis gratam. Sed Medici quoque
‘graviore morbos asperis remediis curant: gubernator
‘ubi naufragium timet, jactura quidquid servari potest,
‘redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias
‘suadeo, sed ut te ac regnum tuum salubri ratione con-
‘serves. Diis adversis bellum inimus, et pertinax fortuna
‘Persas urgere non desinit.

‘Novis initiis et ominibus opus est. Auspiciis et
‘imperium alii trade interim, qui tamdiu Rex appelle-
‘tur, donec Asia decedat hostis, victor deinde regnum
‘tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit.

* tibus, fortuna junxisset, tacere potius, quam frustra
 * verba consumerem. Sed majore, quam vellem, docu-
 * mento, et virtutem vestram, et fidem expertus, magis
 * etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim,
 * quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot
 * milibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum
 * bis fugientem persecuti estis. Fides vestra et constan-
 * tia ut Regem me esse credam facit. Proditores et
 * transfugæ in urbibus meis regnant: non hercule qui
 * tanto honore digni habeantur; sed ut præmiis eorum
 * vestri sollicitentur animi.

* Meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi:
 * dignissimi, quibus si ego non possim, dii pro me gra-
 * tiam referant, et mehercule referent. Nulla erit tam
 * surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in
 * cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque etiam si con-
 * silium fugæ, a qua multum abhorret animus, agita-
 * sem; vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti.
 * Quousque enim in Regno exsulabo, et per fines im-
 * perii mei fugiam externum et advenam Regem: quum
 * liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amisi,
 * aut honesta morte defungi? Nisi forte satius est ex-
 * pectare victoris arbitrium; et Mazæi et Mithrenis ex-
 * emplo precarium accipere Regnum nationis unius, ut
 * jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi. Nec
 * Dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi
 * quisquam aut condonare possit: nec hoc imperium vi-
 * vus amittam. idemque erit Regni mei, qui et spiritus,
 * finis.

* Si hic animus, si hæc lex, nulli non parva libertas
 * est: nemo e vobis fastidium Macedonum, nemo vul-
 * tum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut
 * ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem
 * quam versabilis fortuna sit, documentum ipse sum,
 * nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed si
 * justa ac pia bella dii averlantur, fortibus tamen viris
 * licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum,
 * qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenue-

data est, contabulato mari molibus, perfoſiſque montibus, in quorum ſpecus fretum immiſſum eſt.

Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium ejus ſequuta eſt, reſurrexit. Alias urbes habuere Macedonum Reges, quas nunc habent Parthi; hujus veſtigium non inveniretur, niſi Araxes amnis oſtenderet: haud procul mœnibus fluxerat, inde urbem fuiſſe viginti ſtadiis diſtantem, credunt magisquam ſciunt accolæ. Pudebat Macedones, tam præclaram urbem a comeſſabundo Rege deletam eſſe. Itaque res in ſerium verſa eſt; et imperaverunt ſibi, ut crederent, illo potiſſimum modo fuiſſe delendam. Ipſum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituiſſe conſtat, et dixiſſe: ‘ Majores pœnas Perſas ‘ Græcis daturus fuiſſe, ſi ipſum in folio regiaque Xer- ‘ xis reſpicere coacti eſſent.’ Poſtero die Lycio, itineris, quo Perſidem intraverat, duci triginta talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediæ tranſiit, ubi ſupplementum novorum militum a Cilicia occurrit: peditum erant quinque millia, equites mille: utriſque Plato Athenienſis præerat: his copiis auctus, Darium perſequi ſtatuit.

VIII. Ille jam Ecbatana: pervenerat, caput Mediæ urbem hanc nunc tenent. Parthi, eaque æſtiva agentibus ſedes eſt. Adire deinde Baſtra decreverat: ſed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur; conſilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander ſtadia MD. ſed jam nullum intervallum adverſus celeritatem ejus ſatis longum videbatur. Itaque prælio magis, quam fugæ ſe præparabat; triginta millia peditum ſequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga Regem ad ultimum invicta, funditorum quoque et ſagittariorum manus quatuor millia expleverat, præter hos tria millia et trecenti equites erant, maxime Baſtrianorum. Beſſus præerat, Baſtrianæ urbis regioniſque præfeſtus.

Cum hoc agmine Darius paulum declinavit via militari, juiſſis præcedere lixis impedimentorum cuſtodibus. Conſilio deinde advocato: ‘ Si me cum ignavis, inquit, ‘ et pluriſ qualemcunque vitam honeſta morte æſtiman-

vestis super genua est: funda vinciunt frontem; hoc et ornamentum capitis et telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigesima die, posteaquam a Persepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis cæterisque pro cuiusque merito dedit: propemodum omnia, quæ in ea urbe ceperat, distributa.

VII. Cæterum ingentia animi bona; illam indolem qua omnes reges antecessit; illam in subeundis periculis constantiam; in rebus moliendis efficiendisque velocitatem; in deditos fidem; in captivos clementiam; in voluptatibus permittis quoque et usitatis temperantiam; haud tolerabili vini cupiditate sædavit. Hoste et æmula regni reparante tum quum maxime bellum, nuper subactis, quos vicerat novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivia, quibus fœminæ intererant: non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentius quam decebat cum armato vivere assuetæ. Ex eis una Thais et ipsa temulenta, 'maximam apud omnes Græcorum initurum gratiam affirmat, si regiam Persarum iussisset incendi: expectare hoc eos, quorum urbes Barbari deleissent.'

Ebrioscorto de tanta re ferente sententiam, unus et alter, et ipsi mero onerati assentiunt: Rex quoque fuit avidior, quam patientior: 'quin igitur ulciscimur Græciam, et urbi faces subdimus? Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus Rex ignem Regiæ injecit; tum convivæ et ministri, pellicesque. Multa cedro ædificata erat regia: quæ celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit; fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum Regiæ ventum est, vident Regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua, aridam materiam in incendium jacere cœperunt. Hunc exitum habuit Regia totius Orientis, unde tot gentes ante jura petebant: patria tot Regum; unicus quondam Græciæ terror; molita mille navium classem, et exercitus, quibus Europa inun-

sepolis, tribus millibus Macedonum præsidio relictis, Nicarchidem tueri jubet: Tyridati quoque, qui gazam tradiderat; servatus est honos, quem apud Darium habuerat.

Magnaue exercitus parte et impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque præfecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, interiorem Persidis regionem, sub ipsum Vergiliarum sidus, petiit: multisque imbribus et prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quo intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis oblitum nivibus, quas frigoris vis gelu adstrinxerat. Locorum squalor et solitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebantur; et antequam lux quoque et cælum ipsos deficerent, reverti jubebant.

Rex castigare terribos superfeldit: cæterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem et concretam glaciem ingredi cœpit: erubuerunt non sequi, primum amici, deinde copiarum duces; ad ultimum milites. Primusque Rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit: exemplum Regis cæteri imitati sunt. Tandem propemodum invias sylvas emens, humani cultus rara vestigia et passim errantes pecorum greges reperere: et incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, quum se callibus inviis septos esse credidissent: ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant; devios montes et oblitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se Regi, nec in deditos gravius consultum.

Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus reductis in potestatem; ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, et multum a cæteris Persis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac conjuges et liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne fœminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia sunt: comæ prominent hirtæ:

* terum Perfidis Regum. Hinc illa immensa agminæ
 * infusa : hinc Darium prius ; deinde Xerxem Europæ
 * impium intulisse bellum : excidio illius parentandum
 * esse majoribus.' Jamque Barbari, deserto oppidò, qua
 quemque metus agebat, diffugerant ; quum Rex pha-
 langem nil cunctatus inducit. Multas urbes, refertas
 opulentia regia, partim expugnaverat ; partim in fi-
 dem acceperat : sed urbis hujus divitiæ vicere præ-
 terita. In hanc totius Perfidis opes congefserant Barbari.

Aurum argentumque cumulatam erat : vestis ingens
 modus : suppellex non ad usum modo, sed ad ostenta-
 tionem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro
 dimicabatur ; pro hoste erat, qui pretiosorem occupave-
 rat prædam : et quum omnia, quæ reperiebantur, capere
 non possent ; jam res non occupabantur, sed æstimaban-
 tur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem tra-
 hentes : dolabris preciosæ artis vasa cædebant ; nihil
 neque intactum erat, nec integrum ferebantur ; abrupta
 simulachrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat.
 Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas in capta urbe
 grassata est : auro argentoque onusti vilia captivorum
 corpora trucidabant : passimque obvii cædebantur, quos,
 antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hosti-
 um manus voluntaria morte occupaverunt ; pretiosissima
 vestium induti, e muris semetipsos cum conjugibus ac li-
 beris in præceps jactantes.

Quidam ignes, quod paulo post facturus hostis videba-
 tur, subjecerant ædibus, ut cum suis vivi cremarentur.
 Tandem suos Rex corporibus, et cultu sceminarum absti-
 nere jussit. Ingens pecuniæ captivæ modus traditur,
 prope ut fidem excedat : ceterum, aut de aliis quoque du-
 bitamus ; aut credimus, in hujus urbis gaza fuisse centum
 et viginti millia talenta : ad quæ vehenda (namque ad usus
 belli secum portare decreverat) jumenta et camelos a
 Susis et Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc
 pecuniæ summam captis Persagadis sex millia talento-
 rum. Cyrus Persagadam urbem condiderat, quam Alex-
 andro præfectus ejus Gobares tradidit. Rex arcem Per-

‘furi sumus ea quæ petimus? Inter hos latendum est,
‘qui nos miseros nosse cœperunt.’

Hæc Euthymon. Contra Theætetus Atheniensis orsus
est dicere. ‘Neminem pium habitu corporis suos æsti-
‘maturum; utique sævitia hostis, non natura calamita-
‘tosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret for-
‘tuita: tristem enim de mortalitate ferre sententiam;
‘et desperare misericordiam, quia ipse alteri denega-
‘turus sit. Deos, quod ipsi nunquam ausi optare so-
‘rent; offerre patriam, conjuges, liberos, et quidquid
‘homines vel vita æstimant, vel morte redimunt. Quin
‘illi ex hoc carcere erumperent, alium domi esse cœli
‘haustum: alium lucis aspectum: mores, sacra, linguæ
‘commercium etiam a Barbaris expeti; quæ ingenua
‘ipsi omiffuri sint sua sponte; non ob aliud tam calami-
‘tosi, quam quod illis carere coacti essent. Se certe re-
‘diturum ad penates et in patriam; tantoque beneficio
‘Regis usurum; si quos contubernii, liberorumque, quos
‘servitus cœgisset agnoscere, amor detineret; relinque-
‘rent. quibus nil patria carius est.’

Fauci hujus sententiæ fuere; cæteros consuetudo, na-
tura potentior, vicit. Consenserunt, petendum esse a Rege,
ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum ad hoc
electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse præstare
cogitabat, petituros, ‘jumenta, inquit, assignari quæ
‘vos veherent: et singulis vestrum mille denarium dari
‘jussi. Quum redieritis in Græciam, præstabo, ne quis
‘statum suum, si hæc calamitas absit, vestro credat esse
‘meliozem.’ Illi obortis lacrymis terram intuebantur,
nec aut erigere vultus, aut loqui audebant: tandem Rege
tristitiæ causam exigente, Euthymon similia iis, quæ in
in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunæ
solum eorum, sed etiam pœnitentiæ misertus; ternam
millia denarium singulis dari jussit: denæ vestes ad-
jectæ sunt, et armenta cum pecoribus ac frumento data:
ut coli serique attributus iis ager posset.

VI. Postero die convocatos duces copiarum docet;
‘nullam infestiorē urbem Græcis esse quam regiam ve-

Ut vero ' Jovem illi tandem Græciæ ultorem aperuisse
' oculos ' conclamavere ; omnes pari supplicio affecti
sibi videbantur. Rex absterfis, quas profuderat, lacry-
mis, ' bonum habere animum jubet ; visuros urbes
' suas conjugisque : ' et castra inde duo ab urbe stadia
communit. Græci excefferant vallo, deliberaturi, quid
potissimum a Rege peterent : quumque aliis sedes in
Asia rogare ; aliis reverti domos placeret ; Euthymon
Cymæus ita locutus ad eos fertur

· ' Hi qui modo ad openi petendam ex tenebris et car-
' cere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia, (quo-
' rum nos pudeat magis an poeniteat, incertum est) osten-
' tare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus. At il-
' optime miseras ferunt, qui abscondunt : nec ulla est
' tam familiaris infelicibus patria, quam solitudo, et sta-
' tus prioris oblivio. Nam qui multum in suorum mise-
' ricordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacrymæ
' inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit ;
' nam et calamitas querula est ; et superba felicitas. Ita
' suam quisque fortunam in consilio habet, quum de
' aliena deliberat : et nisi mutuo essemus miseri, olim
' alius alii potuissimus esse fastidio : Quid mirum est,
' fortunatos semper parem quærere ? Obsecro vos, olim
' vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa
' membra obruantur : ubi horribiles cicatrices celet exi-
lium.

· ' Grati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus,
' revertemur ! Liberi in flore et ætatis et rerum agnos-
' cent, et fratres ergastuli detrimenta ? Et quota pars
' nostri tot obire terras potest ? Procul Europa in ultima
' Orientis relegati ; senes, debiles, majore membrorum
' parte multati, tolerabimus scilicet, quæ armatos et
' victores fatigaverunt. Conjuges deinde, quas captis
' fors et necessitas unicum solatium applicuit, parvosque
' liberos, trahimus obiscum, an relinquimus ? cum his
' venientes nemo agnoscere volet : relinquemus ergo
' extemplo præsentia pignora, quum incertum sit, an vi-

rosque fodiebant. Ariobarzanes tamen quadraginta ferme equitibus et quinque millibus peditum stipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine erupit; Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed a custodibus urbis exclusus, consequutis strenue hostibus, cum omnibus fugæ comitibus renovato prælio cecidit.

Craterus quoque raptim agmine acto supervenit. Rex eodem loco, quo hostium copias fuderat, castra commanivit. Quanquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant: tamen præaltæ præcipientesque fossæ, pluribus locis objectæ, abruperant iter: sensimque et caute progrediendum erat; jam non hostium, sed locorum fraude suspecta. Procedenti ei literæ redduntur a Tiridate, custode regiæ pecuniæ, indicantes, 'eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu, diripere velle thesauros; properaret occupare: expeditum iter esse, quanquam Araxes amnis interfuat.' Nullam virtutem Regis, istius magis quam celeritatem laudaverim; relictis enim pedestribus copiis, tota nocte cum equitibus, tanto itineris spatio fatigatis, ad Araxem primaluce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis, pontem ex materia eorum, subditis saxis, strenue induxit.

V. Jamque haud procul urbe erant; quum miserabile agmen, inter pauca fortunæ exempla memorandum; Regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia fere, quos Persæ vario suppliciorum modo affecerant; alios pedibus, quosdam manibus auribusque amputatis, inustisque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant: et quum se quoque alienæ ditionis esse cernerent, volentes Regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra, non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnoscere: plures igitur lacrymas commovere, quam profuderant ipsi: quippe in tam multiplici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas, quis maxime miserabilis esset, liquere non poterat.

guissimum esset solum, et pabuli fertile, sensum procederent : duces itineris de captivis dati. Ipse cum armigeris et ala, quam Agema appellant, ardua semita, sed longius a stationibus hostium remota, multa cum vexatione processit. Medius erat dies, et fatigatis necessaria quies ; quippe tantundem itineris supererat, quantum emensu erant, sed minus præcipitis atque ardui. Itaque refectis cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit, et cætera quidem haud ægre præterit.

Ceterum, qua se jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium iter ruperat : ad hæc arborum rami alius alio implicati et coeuntes, ut perpetuam objecerant sepem. Desperatio igitur ingens, adeo ut vix lacrymis abstinere, incescerat. Præcipue obscuritas terrori erat : nam etiam si qua sidera internitebant, continenti fronde testæ arbores conspicere prohibebant : ne aurium quidem usus supererat sylvas quatiente vento ; quæ concutientibus ramis majorem quam pro statu sonum reddebant. Tandem expectata lux, omnia quæ terribiliora nox fecerat, minuit : circumiri brevi spatio poterat eluvies ; et sibi quisque dux itineris coeperat fieri.

Evadunt ergo in editum verticem : ex quo hostium statione conspecta, strenue armati, a tergo se ostendunt nihil tale metuentibus ; quorum pauci, qui congregati ausi erant, cæsi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque antea quam discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, queis Craterus præerat illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie hæsitavit, miles educitur ; simul et Philotas cum Polyperconte Amyntaque et Cœno diversum iter ingredi jussus, alium terrorem intulit Barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppressi, memorabile tamen prælium edunt : ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit ; et sæpe desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, et ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis ple-

‘dum et præceps, evasurum se esse cum paucis: nisi
 ‘forte crederet, quo ipse pecoris causa esset; Alexan-
 ‘drum pro gloria et perpetua laude ire non posse.’
 Etiam atque etiam docere captivus, ‘quam difficile iter
 ‘esset, maxime armatis.’ Tum Rex: ‘Prædem me,
 ‘inquit, accipe, neminem eorum qui sequuntur, recusa-
 ‘turum ire qua duces’

Cratæ igitur ad custodiam castrorum relicto cum pe-
 ditibus, quibus assueverat; et his copiis quas Meleager
 ducebat; et sagittariis equitibus mille præcepit, ‘ut
 ‘castrorum specie manente, plures de industria ignes
 ‘fieri imperet: quo magis Barbari crederent, ipsum Re-
 ‘gem in castris esse. Ceterum, si forte Ariobarzanes
 ‘cognovisset, per callium anfractus eum intrare, et ad
 ‘occupandum iter suum partem copiarum tentasset op-
 ‘ponere; Craterus in eum illato terrore retineret ad
 ‘propius periculum conversum agmen: sin autem ipse
 ‘hostem fessellisset, et saltum occupasset; quum trepi-
 ‘dantium Barbarorum tumultum exaudisset persequen-
 ‘tium Regem, id ipsum iter, quo pridie pulsus fuerant,
 ‘ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hostibus in
 ‘semet aversis.’

Ipse tertia vigilia silenti agmine, ac ne tubæ quidem
 dato signo, pergit ad demonstratum iter callium: ‘tri-
 ‘dum alimenta portare’ militem jussit leviter arma-
 tum. Sed præter invias rupes ac prærupta saxa, vesti-
 gium subinde fallentia, nix cumulata vento ingredientis
 fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur;
 et quum a commilitonibus levarentur, trahebant magis
 adjuvantes, quam sequebantur. Nox quoque, et ignota
 Regio, ac dux, incertum an satis fidus, multiplicabant
 metum: si custodes fessellisset, quasi feras bestias ipsos
 posse deprehendi; ex unius captivi vel fide, vel anima,
 pendere et Regis salutem et suam.

Tandem venere in jugum: a dextera iter ad ipsum
 Ariobarzanem erat: hic Philotam et Cœnon cum Amynta
 et Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit,
 monitos; ut quia eques pediti erat mixtus; qua pira-

tes sepultos erubescibat : ita tradito more ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus, quam humandi suos. Captivos ergo, quos nuper exceperat, vocari jubet ; inter quos erat quidam Græcæ Persicæque linguæ peritus, qui frustra eum in Persidem montium dorso exercitum ducere affirmat ; sylvestres esse calles, vix singulis pervios : omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos sylvas committere. Namque Persis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC. stadia, in latitudinem CLXX. procurrit. Hoc dorsum a Caucaſo monte ad rubrum mare pertinet ; quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum est.

Planities deinde sub radicibus montium spatiosa procumbit ; fertilis terra, multisque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum : Medus ad mare, meridiem versus, minor amnis eo quem accepit, evehitur ; gignendæque herbæ non alius est aptior, quidquid alluit floribus vestiens. Platani quoque et populi contegunt ripas, ita ut procul visentibus continuata videantur montibus nemora riparum : quippe obumbratus amnis pressio in solum dilabitur alveo ; imminetque colles, ipsi quoque frondibus læti : radices eorum humore subeunte. Regio non alia tota Asia salubrior habetur : temperatum cœlum : hinc perpetuum jugum opacum et umbrosum, quod æstus levat : illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.

His expositis captivus interrogatus a Rege, ‘ auditu ne, ‘ an oculis comperta haberet, quæ diceret ? Pastorem ‘ se fuisse, et omnes eos calles percurrisse, respondit ; ‘ bis captum, semel a Persis in Lycia, iterum ab ipso. ‘ Subit animum memoria Regis oraculo editæ sortis, quippe consulenti responsum erat, ‘ ducem in Persidem ‘ ferentis viæ Lycium civem fore. ‘ Igitur promissis, quanta et præsens necessitas exigebat, et ipsius fortuna capiebat, oneratum ; ‘ armari jubet Macedonum more, ‘ et quod bene verteret, monstraret iter ; quamvis ar-

lum campestri itinere procedere jubet ; ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac regione vastata, tertio die Persidem ; quinto angustias, quas illi Susidas Pylas vocant, intrat. Ariobarzanes hascum viginti quinque millibus peditum occupaverat rupes, abscissas, et undique præruptas, in quarum cacuminibus extra teli jactum Barbari stabant, de industria quieti, et paventibus similes ; donec in artissimas fauces penetraret agmen.

Quod ubi contemptu sui pergere vident ; tum vero ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt : quæ incussa sæpius subjacentibus petris majore vi incidebant, nec singulos modo, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides et sagittæ ingerebantur undique, nec id miserrimum fortibus viris erat ; sed quod inulti ferarum ritu velut in fovea deprehenfi caderentur. Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes, conabantur adscendere : ea ipsa multorum simul manibus correpta et convulsa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, quum tantæ molis onera propellerent Barbari. Regem non dolor modo, sed etiam pudor temere in illas angustias coniecti exercitus angebat. Inventus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus, impune Ciliciæ fauces intraverat : mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat : tunc hæsitabat deprehensa felicitas ; nec aliud remedium erat, quam reverti qua venerat. Itaque signo receptui dato, densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retro evadere ex angustis jubet. Triginta fuere stadia, quæ remensi sunt.

IV. Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modo quid agendum esset ; sed vates quoque adhibere cepit a superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex vaticiniis, poterat ? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Per Mediam iter ostendebant tutum apertumque ; sed Rex dimittere mili-

çotibus impedita ; multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non cum hoste solum, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen : quia Rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores ; ‘ an erubescerent hære in obsidione castelli exigui et ignobilis ? ’ simul jam inter hæc eminus petebatur ; quum testitudine objecta milites, qui ut inde discederet, percellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit ; ad cujus conspectum et animi hostium labare ; et Macedones acrius prælium inire cœperunt. Anceps oppidanos malum urgebat, nec fisti vis hostium poterat.

Paucis ad moriendum ; pluribus ad fugam animus fuit : magna pars in arcem concessit. Inde triginta oratoribus missis ad deprecandum, triste responsum a Rege redditur : ‘ non esse veniæ locum. ’ Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Syfigambim, Darii matrem, occulto itinere, ignotoque hostibus, mittunt, qui peterent, ut ipsa Regem mitigaret : haud ignari, parentis eam loco diligere colique : et Madates sororis filiam secum matrimonio junxerat : Darium propinqua cognatione contingens. Diu Syfigambis supplicum precibus repugnavit, abnuens deprecationem pro illis convenire fortunæ, in qua esset : adjecitque, metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret ; sæpius cogitare, captivam esse se, quam reginam fuisse.

Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata est, ut ipsam excusaret quod deprecaretur : petere se, ut illis quoque ; si minus, sibi ignosceret : pro necessario ac propinquo suo, jam non hoste, sed supplice tantum vitam precari. Moderationem clementiamque Regis, quæ tunc fuit, vel una hæc res possit ostendere : non Madati modo ignovit ; sed omnes, et deditos, et captivos libertate atque immunitate donavit : urbem reliquit intactam : agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrasset.

Uxiorum deinde gentem subactam, Susianorum Satrapæ contribuit ; divisisque cum Parmenione copiis, il-

farum foeminae accipiunt, quam admovere laeae manus.

Nuntiant, qui dona tulerant, tristem esse Sisygambim; dignaque res excusatione et solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, et, 'Mater, inquit, hanc vestem, qua in
'dutus sum, sororem non solum donum, sed etiam opus
'vides: nostri decipere me mores. Cave, obsecro, in
'contumeliam accipias ignorationem meam. Quae tui
'moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt.
'Scio apud vos filium in conspectu matris nefas esse con-
'sidere, nisi cum illa permittit: Quotiescunque ad te ve-
'ni, donec, ut considerem, annueres, restiti. Procum-
'bens venerari me saepe voluisti; inhibui. Dulcissimae
'matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.

III. Mitigato animo ejus, Rex quartis castris pervenit ad Tigrum fluvium: Pasitigrim incolae vocant: oritur in montibus Uxiorum, et per mille stadia sylvestribus ripis praecipit inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo praeterit, jam navium patiens. sexcenta stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat.

Alexander, amne superato, cum novem millibus peditum, et Agrianis atque Graecorum mercenariis millibus tribus additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, et in primam Persidem excurrit, arctum inter se et Susianos aditum relinquens. Madates erat hujus regionis praefectus, haud sane temporum homo: quippe ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, 'occultum iter esse
'per calles, et aversum ab urbe: si paucos misisset levi-
'ter armatos, super capita hostium evasuros.' Cum consilium placuisset, lidem itinerum fuerunt duces. Mille et quingenti mercede conducti, et Agriani fere mille Tauroni praefecto dati, ac post solis occasum iter ingredi jussi.

Ipse tertia vigilia castris motis circa lucis ortum superaverat angustias, caesaque materia cratibus et pluteis faciendis, ut qui turres admovent, extra teli ictum essent, urbem obsidere coepit. Praerupta erant omnia, saxis et

duce ad Choaspem amnem pervenit, delicatam, ut fama est, vehentem aquam.

Hic Abulites cum donis regalis opulentiae occurrit. Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiae; duodecem Elephantum a Dario ex India acciti, non jam terror, ut speraverant, Macedonum; sed auxilium: opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut verò urbem intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniae egressit, quinquaginta millia talentum argenti, non signati fornax, sed rudi pondere. Multi Reges tantas opes longa ætate cumulaverant liberis posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi Regis manus intulit.

Confedit dei de in Regia sella multo excelso, quam pro habitu corporis. Itaque pedes cum imum gradum non contingerent, unus ex Regiis pueris mensam subdidit pedibus: et cum spadonem, qui Darii fuerat, ingenuiscentem conspexisset Rex; causam mœstitiæ requisivit. Ille indicat, 'Darium vesci in ea solitum: seque sacram ejus mensam ad ludibrium recidentem sine lacrymis conspiciere non posse.' Subiit ergo Regem verecundia violandi hospitales Deos. Jamque subduci jubebat: cum Philotas; 'Minime vero hæc feceris, Rex, sed omen quoque accipe; mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subjectam.

Rex, Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao et præsidium trium millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata est: Macedonum ætate graves, præsidere arcis custodiæ jussit. Thesaurorum Callicrati tutela permessa: Satrapia regionis Susæ restituta Abuliti. Matrem quoque Darii et liberos in eadem urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multamque purpuram, dono ex Macedonia sibi missam, cum his, quæ eam confecerant, tradi Sisygambi jussit. Omni namque honore eam, et si illo quoque pietate prosequeretur. 'Admonerique jussit; ut si cordi quoque vestis esset: conficere eam neptes suas affuefaceret, donoque doceret dare: ad hanc vocem lacrymæ obortæ prodidere animum aspernantis id munus: quippe non aliud magis in contumeliam Per-

proditori data est. Ex pecunia deinde Babylonice Macedonibus equitibus sexcenti denarii tributi; peregrinus eques quingenos accepit: Ducenis pedestrium stipendium mensum est.

II. His ita compositis, in Regionem, quæ Satrapene vocatur, pervenit: fertilis terra, copia rerum, et omni commeatu abundans. Itaque diutius ibi substitit; ac ne defides otio dimitterent animos, iudices dedit, præmiæque proposuit de virtute militari certantibus. Octo, qui fortissimi iudicati essent, singulis militum millibus præfuturi erant; Chiliarchas vocabant, tum primum in hunc numerum copiis distributis: namque antea quingenariæ cohortes erant; nec fortitudinis præmio cesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cujusque factorum, et de iudiciis latura sententiam: quippe verone an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Præmiis omnium virtutis causa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson a junioribus prælium unus maxime accenderat: proximus ei Antigènes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus est: post hos Antigonos, et ab eo Lyncestes Amyntas fuit: septimum locum Theodotus: ultimum obtinuit Hellanicus.

In disciplina quoque militari Rex pleraque a majoribus tradita utiliter mutavit. Nam quum ante equites in suam quisque gentem describerentur seorsum a cæteris; exempto nationum discrimine, præfectis, non utique suarum gentium, sed delectis, attribuit. Tuba, quum castra movere vellet, signum dabat, cujus sonus plerumque, tumultuantium fremitu exoriente, haud satis exaudiebatur: ergo perticam, quæ undique conspici posset, supra prætorium statuit, ex qua signum eminebat pariter omnibus conspicuum: observabatur ignis noctu, fumus interdiu. Jamque Susa adituro Abulites, Regionis ejus præfectus, sive Darii jussu, ut Alexandrum præda retineret, sive sponte, filium obviam misit, traditurum se urbem promittens. Benigne juvenem excepit Rex, et eo

Diutius in hac urbe quam usquam constitit Rex : nec ullus locus disciplinæ militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas illicendasque immodicas voluptates instructius. Liberos conjugesque cum hospitibus stupro coïre, modo pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur, Convivales ludi tota Perside Regibus purpuratisque cordi sunt : Babylonii maxime in vinum, et quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Fœminarum convivia ineuntium, in principio modestus est habitus ; deinde summa quæque amacula exuunt, paulatimque pudorem profanant : ad ultimum (honus auri- bus sit) ima corporum velamenta projiciunt : nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum virginumque, apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas.

Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ per triginta quatuor dies saginatus, ad ea quæ sequebantur discrimina haud dubie debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Ceterum, quo minus damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit : quingentos præterea ejusdem generis equites. Cum his sexcentos Thracas, adjunctis peditibus suæ gentis tribus millibus, et quingentis, et ex Peloponneso mercenarius miles ad quatuor millia advenerat, cum CCCLXXX. equitibus.

Idem Amyntas adduxerat quinquaginta principum Mædoniæ liberos adultos ad custodiam corporis : quippe inter epulas hi sunt Regis ministri : iidemque equos ineunti prælium admovent, venantemque comitantur ; et vigiliarum vices ante cubiculi fores servant : magnorumque præfectorum et ducum hæc incrementa sunt et rudimenta. Igitur arci Babylonis, Rex Agathone præsidere jussu, cum DCC. Macedonum, trecentisque mercede conductis : prætores, qui Regioni Babylonis et civitati præessent, Menetem et Apollodorum reliquit. His duo millia peditum dat cum mille talentis : utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam Satrapia Babylonis donat ; Bagophanem, qui arcem tradiquerat, se sequi jussit : Armenia Mithreni Sardium

Euphrates interfuit, magnæque molis crepidinibus coërcetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis; quod ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, urbis testa corripere, nisi essent specus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt, totum opus bitumine adstringitur. Pons lapideus, flumini impositus, jungit urbem: hic quoque inter mirabilia Orientis opéra numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix suffulciendo operi firmum reperiunt solum: arenæ autem subinde cumulatae, et saxis, quibus pons sustinetur annexæ, morantur amnem: qui retentus acrius, quam si libero cursu mearet, illiditur.

Arce quoque ambitu viginti stadia complexam habet, triginta pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad LXXX. summum munimenti fastigium pervenit. Super arce vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarumque arborum umbra et proceritate amœni. Saxo pilæ quæ totum onus sustinent, instructæ sunt: super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam injiciunt, et humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores sustinent moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant, et frugiferæ sint, ut si terra sua alerentur. Et quum vetustas non opera solum inanum facta; sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat: hæc moles, quæ tot arborum racidibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat: quippe viginti lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes, ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ Regem, Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum: quæ desiderio nemorum sylvarumque in campestribus locis, virum compulit amœnitatem naturæ genere hujus operis imitari.

In muris, avida cognoscendi novum Regem: plures obviam egressi sunt. Inter quos Bagophanes arcis et regiarum pecuniarum custos, ne studio a Mazæo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat; argenteis altaribus ab utroque latere dispositis, quæ non thure modo, sed omnibus odoribus cumulaverat.

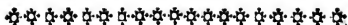
Eum dona sequebantur, greges pecorum equorumque, leones quoque et pardales caveis præferiebantur. Magi deinde suo more patrium carmen canentes. Post hos Chaldæi, Babyloniorumque non vates modo, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii Regum canere soliti: Chaldæi fiderum motus et statas temporum vices ostendere. Equites deinde Babylonii, suo atque equorum cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex, armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire iussit: Ipse cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Postero die supellectilem Darii, et omnem pecuniam recognovit.

Ceterum, ipsius urbis pulchritudo ac vetustas, non Regis modo, sed etiam omnium oculos in semet haut immerito convertit. Semiramis eam condiderat; vel ut plerique credidere, Belus: cujus regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium triginta et duorum pedum in latitudinem amplectitur: quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet spatio: turres denis pedibus quam murus altiores sunt. Totius operis ambitus CCCLXVII. stadia complectitur: singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse memoriarum proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed fere spatium unius jugeris absunt. Ac ne totam quidem urbem testis occupaverunt; per nonaginta stadia habitatur; nec omnia continua sunt: credo, quia tutius visum est pluribus locis spargi: cætera serunt coluntque, ut si externa vis ingruat, obsecris alimenta ex ipsius urbis solo subministrantur.

mis, siue imperium magis quam consilium sequentibus, Mediæ fines ingressus est.

Paulo post Alexandro traditur Arbela, Regia suppellectili, Darique gaza repleta: quatuor millia talentum fuere; præterea preciosæ vestes: totius, ut supra dictum est, exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturius castra movit. Euntibus a parte læva, Arabia, odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim et Euphratem jacentia tam uberi et pingui solo sunt, ut a pastu repelli pecora dicantur, ne facietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat, toto fere solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt: duo millia et quingenta stadia emensi sunt, qui amplissimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Idem quum Mediæ et Gordianorum terras secare cœperunt, paulatim in arctius cœunt, et quo longius manant, hoc angustius inter se spatium terræ relinquunt.

Vicini maxime sunt his campis, quos incolæ Mesopotamiam appellant, mediam namque ab utroque latere concludunt: tandem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis castris ad Mennia urbem pervenit. Caverna ibi est, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit adeo ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos esse. Ceterum, Babylonem procedenti Alexandro Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis suplex occurrit, urbem seque dedens. Gratus adventus ejus fuit Regi: quippe magni operis futura erat obsidio tam munitæ urbis. Ad hoc vir illustris, et manu promptus, famaue etiam proximo prælio celebris, et cæteros ad deditionem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum liberis excepit: ceterum quadrato agmine, quod ipse ducebat, velut in aciem irent ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constitit

LIBER QUINTUS.

1. **Q**UÆ Interim ductu imperioque Antipatri vel in Græcia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt ; si quæque suis temporibus reddere voluero ; interrumpendæ sunt res Asiæ. Quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectum dari ; et sicut inter se cohærent tempore, ita opere ipso coniungi, haud paulo aptius videri potest. Igitur ante, quæ prælio apud Arbelam conjuncta sunt, ordiar dicere.

Darius media fere nocte Arbelam pervenit, eodemque magnæ partis amicorum ejus ac militum fugam fortunâ compulerat, quibus convocatis exponit ; ‘ haud dubitare
‘ se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque, om-
‘ ni copia rerum abundantes, petiturus esset, prædam
‘ opimam paratamque ipsum et milites ejus spectare.
‘ Id suis rebus tali in statu salutis fore, quippe se deserta
‘ cum expedita manu petiturum. Ultima regni adhuc
‘ intacta esse ; inde bello vires haud ægre reparaturum.
‘ Occuparet sane gazam avidissima gens, et ex longa fa-
‘ me satiare se auro, mox futura prædæ sibi ; didicisse
‘ usu pretiosam suppellectilem, pellicesque et spadonum
‘ agmina nihil aliud fuisse, quam onera et impedimenta :
‘ eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset,
‘ inferiorem fore.

Plena omnibus desperationis videbatur oratio ; quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus : jam Susa, jam cætera ornamenta regni, causamque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit : ‘ non
‘ speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis se-
‘ quenda esse. Ferro geri bella, non auro : viris, non
‘ urbium testis : omnia sequi armatos. Sic majores suos
‘ perculsos in principio rerum, celeriter pristinam recu-
‘ perasse fortunam. ’ Igitur, siue confirmatis eorum ani-

cursum, deinde Macedonum paucitate conspecta, turmas in obvios concitaverunt.

Ante signa Rex ibat dissimulato magis periculo, quam spreto: nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas: namque praefectum equitatus avidum certaminis, et ob id ipsum incautius in se ruentem, hasta transfixit: quo ex equo lapso, proximum, ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque; nec Persarum inulti cadebant: quippe non universae acies quam hae tumultuariæ manus vehementius iniere certamen. Tandem Barbari, quum obscura luce, fuga tutior videretur esse quam pugna, diversis agminibus abiere. Rex, extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit in castra. Cecidere Persarum, quorum numerum victores finire potuerunt, millia quadraginta, Macedonum minus quam trecenti desiderati sunt.

Ceterum, hanc victoriam Rex majore ex parte virtuti quam fortunæ suæ debuit; animo, non ut antea loco, vicit. Nam et aciem peritissime instruxit: et promptissime ipse pugnavit: et magno consilio jacturam sarcinarum impedimentorumque contempsit, quum in ipsa acie summum rei videret esset discrimen: dubioque adhuc pugnae eventu pro victore se gessit: perculos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentius quam avidius persequutus est. Nam si parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset; aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset: jam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset, victori aut foede fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Ne duces quidem copiarum sua laude fraudandi sunt; quippe vulnera, quæ quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephæstionis brachium hasta ictum est: Perdicas, ac Cœnus, et Menidas, sagittis prope occisi. Et, si vere æstimare Macedonas, qui tunc erant, volumus: fatebimur, et Regem talibus militibus, et illos tanto Rege fuisse dignissimos.

Eques pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur.

Deinde, misericordia in metum versa, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis præcipue fatigatos et faucios perurebat, passimque omnibus rivis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes : quam quum diu avidi turbidam haurissent, tendebantur extemplo præcordia premente limbo ; resolutisque et torpentibus membris, quum supervenisset hostis, novis vulneribus excitabantur. Quidam occupatis proximis rivis, diverterant longius, ut quidquid occulti humoris usquam manaret, exciperent, nec ulla adeo avia et sicca lacuna erat, quæ vestigantium sitim falleret. E proximis vero itineri vicis senum ululatus foeminarumque exaudiebantur, Barbaro ritu Darium adhuc Regem clamantium.

Alexander, ut supra dictum est, inhibito suorum cursu ad Lycum amnem pervenerat : ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem, et plerique, quum hostis urgeret, in flumen se præcipitaverant, gravesque armis et prælio ac fuga defatigati gurgitibus hauriebantur. Jamque non pons modo fugientes ; sed ne amnis quidem capiebat, agmina sua improvide subinde cumulantes : quippe, ubi intravit animos pavor ; id solum metuunt, quod primum formidare cœperunt. Alexander, instantibus suis, impune abeuntem hostem sequi permetteret : hebetia tela esse, et manus fatigatas ; tantoque cursu corpora exhausta, et præceps in noctem dici tempus causatus est : Re vera de lævo cornu, quod adhuc in acie stare credebat, sollicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Jamque signa converterat ; quum equites, a Parmenione missi, illius quoque partis victoriam nunciant. Sed nulum eo die majus periculum adiit, quam dum copias reducit in castra. Pauci eum et incompòsiti sequebantur ovantes victoria : quippe omnes hostes aut in fugam effusos, aut in acie credebant cecidisse ; quum repente ex adverso apparuit agmen equitum, qui primo inhibeete

minens fugientium tergis, quum a Parmenione tristis nuncius venit: refrenare equos iussit, qui vehebantur, agmenque constitit. Frendente Alexandro, eripi sibi victoriam e manibus, et Darium felicius fugere quam sequi se. Interim ad Mazæum superati Regis fama pervenerat. Itaque, quanquam validior erat, fortuna tamen partium territus, percussis languidius instabat.

Parmenio ignorabat quidem causam sua sponte pugnae remissæ; sed occasione vincendi strenue est usus. Thessalos equites ad se vocari jubet. 'Ecquid, inquit, videtis istos, qui ferociter modo instabant, pedem referre, subito pavore perterritos? Nimirum nobis quod Regis nostri fortuna vincit: omnia Persarum cæde strata sunt: quid cessatis? An ne fugientibus quidem pares estis?' Vera dicere videbatur, et spes languentes quoque erexerat: subditis calcaribus prouere in hostem: et illi jam non sensim, sed citato gradu recedebant, nec quidquam fugæ, nisi quod terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen, ignarus quænam in dextro cornu fortuna Regis esset, repressit suos. Mazæus, dato fugæ spatio, non recto itinere; sed majore et ob id tutiore circumitu Tigrim superat: et Babylonem cum reliquis devicti exercitus intrat.

Darius paucis fugæ comitibus ad Lycum amnem contendit, quo trajecto dubitavit an solveret pontem, quippe hostem jam adfore nunciabatur. Sed tot millia suorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, pontem reciso, prædam hostis fore videbat. Abeuntem, quum intactum sineret pontem, dixisse constat, Malle insequentibus iter dare, quam auferre fugientibus. Ipse ingens spatium fuga emensus, media fere nocte Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunæ, ducum agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc univerforum, aut animo assequi queat, aut oratione complecti? Propemodum sæculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii qua brevissimum patebat iter; alii diversos saltus, et ignotos sequentibus calles petebant.

aquilam, non sonitu armorum, non gemitu morientium territam : diuque circa equum Alexandri pendenti magis, quam volanti similis apparuit. Certe vates Aristander, alba veste indutus, et dextra præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monstravit, haud dubium victoriæ auspiciū. Ingens ergo alacritas, ac fiducia paulo ante territos accendit ad pugnam : utique postquam auriga Darii, qui ante ipsum sedens equos regebat, hasta transfixus est, nec aut Persæ aut Macedones dubitavere, quin ipse Rex esset occisus. Lugubri ergo ululatu et incondito clamore gemituque totam fere aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere cognati Darii et armigeri ; lævumque tuentes cornu in fugam effusum, destituerant currum, quem a dextra parte stipati in medium agmen receperunt.

Dicitur acinace stricto Darius dubitasse, an fugæ dedecus honesta morte vitaret. Sed eminens curru nondum omnem suorum aciem prælio excedentem destituere erubescēbat. Dumque inter spem et desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, et laxaverant ordines. Alexander mutato equo, quippe plures fatigaverat, resistentium adversa ora fodiebat, fugientium terga. Jamque non pugna, sed cædes erat, cum Darius quoque currum suum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor : sed prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cælum ferebatur, abstulerat : ergo haud secus quam in tenebris errabant ; ad sonitum notæ vocis, ut signum, subinde coeūntes. Exaudiebantur tantum strepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur : hæc sola fugientis vestigia excepta sunt.

XVI. At in lævo Macedonum cornu, quod Parmenio, sicut ante dictum est, tuebatur, longe alia fortuna utriusque partis res gerebatur. Mazæus, cum omni suorum equitatu vehementer invecsus, urgebat Macedonum alas ; jamque abundans multitudine aciem circumvehi cœperat, quum Parmenio equites nunciare jubet Alexandro, in quo discrimine ipsi essent : nisi mature subveniretur, non posse sisti fugam. Jam multum viæ processerat Rex, im-

calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque et debiles arma non mittebant: donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent.

Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, gravius territis instabat. Supervenere deinde missi a Dario Bactriani, pugnaeque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persae clamore sublato, qualem victores solent edere, ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos castigare, adhortari; praelium, quod jam elanguerat, solus accendere: confirmatisque tandem animis, ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Persarum: namque inde Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta: itaque Alexander laxatos ordines invadit, et multa caede hostium invehitur.

At qui in laevo cornu erant Persae, spe posse eum includi, agmen suum a tergo dimicantis opponunt: ingensque periculum in medio haerens adisset, ni equites Agriani calcaribus subditis circumfusus Regi Barbaros adortus essent, averfosque cadendo in se converti coegissent. Turbata erat utraque acies. Alexander a fronte, et a tergo, hostem habebat: qui averso ei instabant, ab Agrianis militibus premebantur: Bactriani, impedimentis hostium directis reversi, ordines suos recuperare non poterant: plura simul abrupta a caeteris agmina, ubicunque alium alii fors miscuerat, dimicabant.

Duo Reges junctis prope agminibus praelium accendebant: plures Persae cadebant, par fere utrinque numerus vulnerabatur: curru Darius, Alexander equo vehabatur: utrumque delecti tuebantur, sui immemores; quippe amisso Rege nec volebant salvi esse, nec poterant: ante oculos sui quisque Regis mortem occumbere ducebat egregium: maximum tamen periculum adibat, qui maxime tuebatur; quippe sibi quisque caesi Regis expectabat decus. Ceterum, siue ludibrium oculorum, siue vera species fuit, qui circa Alexandrum erant, vidisse se crediderunt paululum super caput Regis placide volantem.

Interim Barbari impedimenta turbaverant, cæsisque plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: et aggregati suorum equitibus, Macedonas ancipiti circumventos malo, invadunt, lætique circa Syfigambim, vicisse Dariam: ingenti cæde prostratos hostes; ad ultimum etiam impedimentis exutos esse, nunciant; quippe eandem fortunam ubique esse credebant, et victores Persas ad prædam discurrisse. Syfigambis, hortantibus captivis, ut animum a mœrore allevaret; in eodem, quo antea fuit, perseveravit: non vox ulla excidit ei: non oris color, vultusve mutatus est: sed sedit immobilis (credo, præcœce gaudio verita fortunam irritare adeo ut quid mallet, intuitibus fuerit incertum.

Inter hæc Amyntas, præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat: incertum suone consilio, an Regis imperio: sed non sustinuit Cadusiorum Scytharumque impetum: quippe vix tentato certamine effugit ad Regem, amissorum impedimentorum testis magis, quam vindex. Jam consilium Alexandri vicerat dolor, et ne cura recuperandi sua militem a prælio averteret, non immerito verebatur. Itaque Areten ducem hastatorum, quos Sarissophoros vocabant, adversus Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turbaverant aciem, in phalangem investierant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo similis acies erat: junxerant hastas; et ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant: circumire deinde currus, et propugnatores præcipitare cœperunt.

Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat: hi territos regere non poterant: equi crebra jactatione cervicum non jugum modo excusserant, sed etiam currus everterant; vulnerati interfectos trahebant: nec consistere terrii, nec progredi debiles poterant. Paucae tamen evasere quadrigæ in ultimam aciem, his, quibus inciderunt, miserabili morte consumptis: quippe amputata virorum membra humi jacebant, et quia

dixi, possum esse contentus. Precor vos per deos patrios,
 æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgo-
 remque Solis intra fines regni mei orientis; per æter-
 nam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque
 imperium primus in Persidem intulit: vindicate ab
 ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite ala-
 cres et spe pleni, ut quam gloriam accepistis a majori-
 bus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam
 libertatem, opem, spem satuti temporis geritis. Effu-
 git mortem, quisquis contempserit, timidissimum quem-
 que consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam
 ut conspici possum, curru vehor: nec recuso queminus
 imitemini me, siue fortitudinis exemplum, siue ignaviam
 fuero.

XV. Interim Alexander, ut et demonstratum a trans-
 fuga insidiarum locum circumiret, et Dario, qui lævum
 cornu tuebatur, occurreret: agmen obliquum incodere
 jubet. Darius quoque eodem suum obvertit, Besso ad-
 monito, ut Massagetæ equites in lævum Alexandri cornu
 a latere invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus ha-
 bebat: quos, signo dato, universos in hostem effudit:
 ruebant laxatis habenis aurigæ, quæ plures nondum satis
 proviso impetu obtinerent. Alios ergo hastæ multum ultra
 temones eminentes, alios ab utroque latere dimissæ falces
 laceravere, nec sensim Macedones cedebant, sed effusa
 turbaverant fuga ordines.

Mazæus quoque perculsis metum incussit: mille e-
 quitibus ad diripienda hostis impedimenta circumvehi
 iussis: ratus captivos quoque, qui simul asservabantur,
 rupturos vincula, quum suos appropinquantes vidissent.
 Non sefellera Parmenionem, qui in lævo cornu erat:
 propterea igitur Polydamanta mittit ad Regem, qui et
 periculum ostenderet, et quid fieri juberet, consuleret.
 Ille audito Polydamante, 'Abi: nuncia, inquit, Parme-
 nioni, si acie vicesimus, non nostra solum nos recu-
 peratures, sed omnia quæ hostium sunt, occupatures.
 Proinde non est quod quidquam virium subducat ex
 acie: sed ut me et Philippo patre dignum est, con-
 tempto farcinarum damno fortiter dimicet.'

* grave: implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus;
 * eademque res et causa victoriæ erit, et fructus. Quod
 * si quem e vobis nomen gentis movet; cogitet, Mace-
 * donum illic arma esse, non corpora: multum enim
 * sanguinis invicem hausimus, et semper gravior in pau-
 * citate jactura est. Nam Alexander, quantuscunque
 * ignavis et timidus videri potest, unum animal est: et,
 * si quid mihi creditis, temerarium et vecors, adhuc
 * nostro pavore, quam sua virtute felicius. Nihil autem
 * potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet fe-
 * licitas aspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati
 * non sufficit.

* Præterea breves et mutabiles vices rerum sunt, et
 * fortuna nunquam simpliciter indulget. Forſitan ita
 * dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod se-
 * cundo cursu per ducentos triginta annos ad summum
 * fastigium evexerant, magno motu concuterent magis,
 * quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis hu-
 * manæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Mo-
 * do Græcis ultro bellum inferebamus: nunc in sedibus
 * nostris propulsamus illatum: jactamur invicem varie-
 * tate fortunæ. Videlicet imperium, quod mutuo af-
 * fectamus, una gens non capit. Ceterum, etiam si spes
 * non subesset, necessitas tamen stimulare deberet: ad
 * extrema perventum est: matrem meam, duas filias,
 * Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes,
 * illam sobolem regis stirpis, duces vestros regum instar,
 * victos habet; nisi quod in vobis est, ipse ego majore
 * parte captivus sum.

* Eripite viscera mea ex vinculis: restituite mihi pig-
 * nora, pro quibus ipse mori non recuso; parentem, li-
 * beros, nam conjugem in illo carcere amisi. Credite
 * nunc omnes tendere ad vos manus, implorare patrios.
 * deos; opem vestram, misericordiam, fidem exposcere:
 * ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos
 * liberetis. An creditis æquo animo his servire quorum
 * reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem:
 * sed quo propius discrimen accedo, hoc minus his quæ

equitum peditumque stipatus: contempseratque paucitatem hostis; vanam aciem esse, extentis cornibus ratus. Ceterum, sicut curru eminebat, dextra lævaque ad circumstantium agmina oculos manusque circumferens: Terrarum, inquit, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante domini, jam non de gloria, sed de salute, et quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus: in Cilicia victos Syria poterat excipere: magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt: non incolas suos urbes; non cultores habent terræ. Conjuges quoque et liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus eopora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planities vix caperet, comparavi: equos, arma distribui: commeatus, ne tantæ multitudinî decessent, providi: locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt: audete modo vincere, famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis, quæ ubi primum inpetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant: videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam et exhaustam; nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent.

Obteri mehercule equorum ungulis possunt, etiam si nil præter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus, Si vincimus prælio: nam ne illis quidem ad fugam locus est: hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclusos. Et quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrium mobile et expeditum agmen est, illud præda

Ceterum, hoc tantus exercitus exaudire non poterat ;
usum aurium intercipiente fremitu duorum agminum :
sed in conspectu omnium duces et proximum quemque
interequitans alloquebatur.

XIV. * Emenfis tot terras in spem victoriæ, de qua di-
micandum foret, hoc unum superesse discrimen. Gra-
nicum hic amnem, Ciliciæque montes, et Syriam
Ægyptumque præeuntibus raptas, ingentis spei gloriæ-
que incitamenta, referebat. Reprehensos ex fuga
Persas pugnatorios, quia fugere non possent : tertium
diem jam metu exsangues, armis suis oneratos, in eo-
dem vestigio hædere : nullum desperationis illorum
majus indicium esse, quam quod urbes, quod agros
suos urerent ; quidquid non corrupissent, hostium esse
confessi. Nomina modo vana gentium ignotarum ne
extimescerent ; neque enim ad belli discrimen per-
tinere, qui ab his Scythæ, quive Cadusii appellantur.
Ob id ipsum, quod ignoti essent, ignobiles esse ; nun-
quam ignorari viros fortes : at imbelles, ex latebris
suis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones
virtute assequutos, ne quis toto orbe locus esset, qui
tales viros ignoraret.

* Intuerentur Barbarorum inconditum agmen : alium
nihil præter jaculum habere ; alium fundâ saxa librare :
paucis iusta arma esse. Itaque illinc plures stare :
hinc plures dimicatuuros. Nec postulare se, ut fortiter
capesserent prælium, ni ipse cæteris fortitudinis fuisset
exemplum : se ante prima signa dimicaturum spondere :
pro se, quot cicatrices, totidem corporis decora : scire
ipsum, unum pene se prædæ communis exfortem, in illis
colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc
se fortibus viris dicere : si qui dissimiles eorum essent,
illa fuisse dicturum : pervenisse eo, unde fugere non
possent : tot terrarum spatia emensis ; tot amnibus
montibusque post tergum objectis ; iter in patriam et
penates manu esse faciendum.*

Sic duces, sic proximi militum instigati sunt. Dariæ
in læve cornu erat ; magno suorum agmine, delectis

In lævo, Craterus Peloponnesium equites habebat Achæorumque : et Locrensiū, et Maleon turmis sibi adjunctis ; hos Thessali equites claudcbant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur ; frons lævi cornu hæc erat. Sed ne circumiri posset a multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat : cornu quoque subfidiis firmavit, non recta fronte, sed a latere positis : ut, si hostis circumvenire aciem tentasset, parata pugna forent. Hic Agriani erant, quibus Attalus præerat ; adjunctis sagittariis Cretensibus. Ultimos ordines avertit a fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hic erant : adjuncto milite mercede conducto. Thracæ quoque simul objecerat leviter armatos : adeoque aciem versatilem posuit, ut, qui ultimi stabant, ne circumirentur, verti tamen, et in frontem circumagi possent. Itaque non prima quam latera ; non latera munitiora fuere, quam terga.

His ita ordinatis, præcipit ' ut, si falcatos currus cum fremitu Barbari emitterent ; ipsi laxatis ordinibus impetum occurrentium silentio exciperent : haud dubius sine noxa transcurfuros, si nemo se opponeret : sin autem sine fremitu immississent, eos ipsi clamore terrent, pavidosque equos telis utrimque suffoderent.' Qui cornibus præerant, extendere ea jussi, ita ut nec circumvenirentur, si arctius starent, nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberique Darii custodiebantur, haud procul acie in edito colle constituit ; modico præsidio relicto. Lævum cornu, sicut alias, Parmenioni tuendum datum : ipse in dextra stabat.

Nondum ad teli jactum pervenerant ; quum Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad Regem pervenit : nuncians, ' murices ferreos in terram defodisse Darium, qua hostem equites emissurum esse credebat : notatumque certo signo locum, ut fraus evitari a suis posset.' Adservari transfuga jussu, duces convocat : expositoque quod nunciatum erat, monet, ut regionem monstratam declinent, equitemque periculum edoceant.

dibus corporis intrare tabernaculum audebat: et jam tempus instabat; nec miles injussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire, Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipse pronunciat. Jamque exire necesse erat, tunc demum intrat tabernaculum: sæpiusque nomine compellatum, quum voce non posset, tactu excitavit. 'Multa lux, inquit, est, instructam aciem hostis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui; nempe excitare vigiles soles.

Ad hæc Alexander; 'credisne, me prius somnum capere potuisse, quam exonerarem animum solitudine, quæ quietem morabatur? signumque pugnae tuba dari jussit. Et quum in eadem admiratione Parmenio perseveraret '(quod securus somnum cepisset) Minime, inquit, mirum est, ego enim, quum Darius terras uret, vicos excideret, alimenta corrumperet, potens mei non eram: nunc vero quid metuam, quum acie decernere paræt? Hercule votum meum implevit. Sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque præest: ego jam adero, et quid fieri velim, exponam.' Rare admodum admonitu magis amicorum, quam metu discriminis quod adendum erat, uti solebat munimento corporis. Tunc quoque sumpto, processit ad milites. Haud alias tam alacrem viderant Regem, et vultu ejus interrito, certam spem victoriæ augurabantur.

Atque ille prorupto vallo exire copias jubet aciemque disponit. In dextro cornu locati sunt equites, quos agema appellant: præerat his Clitus, qui junxit Philotæ turmas, ceterosque præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala stabat: quam phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant, his Nicanor Parmenionis filius præerat. In subsidiis cum manu sua Cœnos: post eum Orestes Lyncestesque. Post illos Polypercon, dux peregrini militis, hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat, in societatem nuper ascitus. Hæc dextri cornu facies erat.

‘ mis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo : itaque ad prælium vos parate.

Sic incitatos ad corpora curanda dimisit. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans ; ‘ frenatos equos stare magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari jusserat : ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat ; ‘ Solem Mithren, sacrumque et æternum invocans ignem, ut illis dignam veteri gloria majorumque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profecto, ‘ si qua divinæ opis auguria humana mente concipi possent ; deos stare secum, illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem : adhuc lymphatos ferri agique, arma jacentes : expetere præsides Persarum imperii deos debitas e vecordibus pœnas. Nec ‘ ipsum ducem saniozem esse, quippe ritu serarum prædam modo, quam expeteret, intuentem ; in perniciem, quæ ante prædam posita esset, incurrere.

Similis apud Macedones quoque sollicitudo erat : noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non alias magis territus, ad vota et preces Aristandrum vocari jubet : ille in candida veste verbenas manu præferens, capite velato præibat preces Regi, Jovem, Minervam Victoriæque propitiant. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis adquireturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat : modo e jugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat ; modo recta fronte concurrere hosti : interdum hæsitare, an potius in lævum torqueret agmen ? tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit.

Jamque luce orta duces ad accipienda imperia conveniant ; insolito circa prætorium silentio attoniti, quippe alias accersere ipsos, et interdum morantes castigare assueverat ; tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur ; et non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam e custo-

no impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant, quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tumulo castra munire; vallum jaci jussit: strenueque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit,

XIII. Tum vero, universa futuri discriminis facies in oculis erat: armis insignibus equi virique splendebant: et omnia intentiore cura præparari apud hostem, sollicitudo prætorum agmina sua interequitantium ostendebat, ac pleraque inania; sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, sollicitam expectatione mentem turbaverant. Igitur siue dubius animi, siue ut suos experiretur; consilium adhibet: quid optimum factu esset, exquirens.

Parmenio, peritissimus inter duces artium belli, furto, non prælio opus esse censebat: intempesta nocte opprimi posse hostes, discordes moribus, linguis; adhuc somno et improvise periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu primum terribiles occursuras facies Scytharum Bactrianorumque: hirta illis ora, et intonsas comas esse; præterea eximiam vastorum magnitudinem corporum: vanis et inani- bus militem magis quam justis formidinis causis moveri. Deinde tantam multitudinem circumfundi paucioribus posse: non in Ciliciæ angustiis, et inviis callibus; sed in aperta et lata planicie dimicandum fore.

Omnes ferme Parmenioni assentiebant: Polipercon haud dubie in eo consilio positam victoriam arbitrabatur, quem intuens Rex; namque Parmenionem nuper acrius quam vellet increpitum, rursus castigare non sustinebat: latrunculum, inquit, et furum ista solertia est, quam præcipitis mihi: quippe illorum votum unicum est fallere. Meæ vero gloriæ semper aut absentiam Darii; aut angustias locorum, aut furtum noctis ob stare non patiar; palam luce aggredi certum est: malo me fortunæ poeniteat, quam victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit, vigilias agere Barbaros, et in ar-

flammaeque ex Darii castris splendere, velut illati temere praefidiis credebant.

Quod si perculsis Mazæus, qui praefidebat itineri, supervenisset; ingens clades accipi potuit: ille segnis in eo quem occupaverat tumultu sedet: contentus non la-
cessi. Alexander, cognito pavore exercitus, signum ut
consisterent dari; ipsos arma deponere ac levare corpora
jubeat: admonens, nullam subiti causam esse timoris;
hostem procul stare. Tandem compotes sui pariter arma
et animos recipere: nec quidquam ex praesentibus tutius
visum est, quam eodem loco castra munire.

Poftero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edi-
to colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra,
confederat; sive metu, sive quia speculari modo jussus
erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem
quem deseruerat, occupaverunt: nam et tutior planitie
erat, et inde acies hostium, quæ in campo explicabatur,
conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effude-
rant montes, universam quidem rei faciem non abstulit:
ceterum agminum discrimina atque ordinem prohibuit
perspici. Multitudo inundaverat campos fremitusque;
tot milium etiam procul stantium aures impleverat.
Fluctuari animo Rex, et modo suum, modo Parmenionis
consilium sera aestimatione perpendere; quippe eo ven-
tum erat, unde recipi exercitus nisi victor, aut sine clade
non posset.

Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu pau-
citatæ suæ gentis: sed interdum reputabat, quantas res
cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset.
Itaque quum spes metum vinceret, periculosius bellum
differre ratus, ne desperatio suis cresceret, dissimulato
eo, mercenarium equitem ex Pæonia præcedere jubet.
Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua
extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Jamque
nitidior lux, discussa caligine, aciem hostium ostenderat:
et Macedones, sive alacritate, sive tædio expectationis,
ingentem. pugnantium more, edere clamorem; reddi-
tus et a Persis nemora valesque circumjectas terribili so-

Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, armari militem jubet, aciemque disponit. In lævo cornu Bactriani ibant equites, mille admodum; Dahæ totidem: et Arachosii Susique quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus sequebantur: proximus quadrigis erat Bessus, cum octo millibus equitum item Bactrianis. Massagetæ duobus millibus agmen ejus claudebant. Pedes his plurium gentium non mixtas, sed suæ quisque nationis junxerant copias. Persas deinde cum Mardis Sogdianisque Ariobarzanes et Orobates ducebant. Illi partibus copiarum; summæ Orsines prærat a septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque nobilissimum Regem originem sui referens. Hos aliæ gentes ne sociis quidem satis notæ, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine antecedeat. Indi, cæterique rubri maris accolæ, nomina verius quam auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: quæis peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armenii, quos minores vocant, Armenios Babylonii, utrosque Belitæ, et qui montes Cossæorum incolabant, sequebantur. Post hos ibant Gortæ, gentis quidem Euboicæ, Medos quondam secuti; sed jam degeneres, et patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas et Cataonas. Parthorum deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi Scythia profecti tenent, claudebant agmen. Hæc sinistri cornu acies fuit.

Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Cadusique, Cappadoces, et Syri, et Medi: hisque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitus, equites quadraginta quinque millia: pedestris acies ducenta millia expleverat. Hoc modo instructi decem stadia procedunt: Iussique subsistere, armati hostem expectabant. Alexandri exercitum pavor, cujus causa non suberat, invasit: quippe lymphati trepidare cœperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore æstivo ardenti similis internitens, ignis præbuit speciem;

Quæ post Euphraten sunt, liberaliter donat : ubi igitur me affamini ? nempe ultra Euphraten sum ? summum ergo dotis quam promittit terminum, castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam : nempe quam scit alicui servorum suorum nupturam ; multum vero mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nunciate Regi vestro, et quæ amiserit et quæ adhuc habet, præmia esse belli : hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum quod proximæ lucis assignatura fortuna est.

Et me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, et non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit : ceterum, nec mundus duobus solibus potest regi : nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret : nec aliam sibi quam expertus est, polliceatur fortunam. Legati respondent ; Quum bellum in animo sit, facere eum simpliciter, quod spe pacis non frustraretur, ipsos petere quamprimum dimittantur ad Regem : eum quoque bellum parare debere. Dimissi nunciant adesse certamen.

XII. Ille quidem confestim Mazæum cum tribus milibus equitum ad itinera, quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit. Alexander, corpori uxoris ejus justis persolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico præsidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua diviserat peditem ; in utrumque latus equite circumdato : impedimenta sequebantur agmen. Præmissum deinde concitis equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius esset. At ille, quum Mazæus haud procul confedisset, non ausus ultra procedere, nihil aliud quam fremitum hominum hinnitumque equorum exaudisse nunciat. Mazæus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recipit, adventus hostium nuncius.

quam hercule expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent. Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

Alexander, legatis excedere tabernaculo iussis, quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo quid sentiret ausus est dicere, incerta Regis voluntate; Tandem Parmenio: 'Ante suavissem, ait, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi victi virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, et duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, tribus millibus talentis auri permutares. Optimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter Istrum et Euphraten possedisse terras ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra et Indos intueretur.

Ingrata oratio Regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit: 'Et ego, inquit, pecuniam quam gloriam malletm, si Parmenio essem. Nunc Alexander de paupertate forcurus sum: et me non mercatorem meminisse, sed Regem. Nihil quidem habeo venale; sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi, honestius dono dabimus, quam pretio remitteremus.

Introductis deinde legatis ad hunc modum respondit: 'Nunciate Dario gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse: et me, quæ fecerim clementer et liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturæ meæ: nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis et foeminis gerere non soleo: armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret; deliberarem forsitan an darem, verum enim vero, quum modo milites meos literis ad prodicionem, modo amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet: ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor et veneficus. Conditiones vero pacis, quas fertis, si accipero, victorem eum faciunt.

Tandem, ut fides facta est, vera esse quæ affirmaret spado; capite velato diu flevit: manantibusque adhuc lacrymis, veste ab ore rejecta ad cælum manus tendens: ‘Dii patrii, inquit, primum mihi stabilite regnum: deinde, si de me jam transactum est; precor, ne quis Asiæ Rex sit, quam iste tam justus hostis, tam misericors victor.

XI. Itaque quamquam pace frustra bis petita, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas decem legatos cognatorum principes misit: quos Alexander consilio advocato, introduci iussit. E quibus maximus natus; ‘Darium, inquit, ut pacem a te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit: sed justitia et continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit: pudicitiae earum quæ supersunt, curam haud secus quam parens agens, reginas appellas: speciem pristinae fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit quum dimitteremur ab eo: et ille tamen uxorem; tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quidquid inter Hellespontum et Euphraten est, in dotem filiae offert, quam tibi tradit: Ochum filium, quem habes, pacis et fidei obsidem retine: matrem et duas virgines filias redde: pro tribus corporibus tria millia talenta auri precatur accipias.

‘Nisi moderationem animi tui notam haberem; non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris: intueri, quantum petas! periculosa est prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Videsne, ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio, an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiae opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quam tueri:

mæ ejus non libidinis habuerat incitamentum, sed gloriæ.

E spadonibus, qui circa reginam erant, Tyriotes, inter trepidationem lugentium elapsus per eam portam, quæ, quia ab hoste averfa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque a vigilibus, in tabernaculum Regis perducitur, gemens et veste lacerata. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris exspectatione commotus, et quid potissimum timeret, incertus, ‘Vultus tuus, inquit, nescio quod ingens malum præfert: sed cave miseri hominis auribus parcas: didici enim esse infelix; et sæpe calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Num, quid maxime suspicor, et loqui timo, ludibria meorum nunciaturus es; mihi, et, ut credo, ipsius quoque omni graviora supplicio? Ad hæc Tyriotes, Istud quidem procul abest, inquit: quantuscunque enim reginis honor ab iis qui parent, haberi potest, tuis a victore servatus est: sed uxor tua paulo ante excessit e vita.

Tum vero non gemitus modo, sed etiam ejulatus, totis castris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati, exclamaturque amens dolore; ‘Quod ego tantum nefas commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitæ meæ reddas? Odisti me, non quidem provocatus: sed finge, justum intulisse te bellum; cum foeminis ergo agere debueras? Tyriotes affirmare per deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, et non parcius flevisse, quam ipse lacrimaretur.’ Ob hæc ipsa amantis animus in solitudinem suspicionemque revolutus est, desiderium captivæ profecto a consuetudine stupri ortum esse conjectans. Submotis igitur arbitris, uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans; ‘Videsne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? tormenta jam hic erunt; sed ne expectaveris per deos, si quid tui tibi Regis reverentiæ est: num, quod et scire expeto, et quærere pudet, ausus est et dominus et juvenis? Ille quæstioni corpus offerre; deos testes invocare; casto sancteque habitam esse reginam,

hostem animum incendit, quippe urente et populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo necessitas versa, quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander, haud longius centum quinquaginta stadiis Darium abesse compererat, itaque ad satietatem quoque copia commectum instructus, quâtriduo in eodem loco subsistit.

Interceptæ deinde Darii litteræ sunt; quibus Græci milites sollicitabantur, 'ut Regem interficerent; aut proderent: ' dubitavitque, an eas pro concione recitaret, satis confusus Græcorum quoque erga se benevolentia ac fidei. Sed Parmenio deterruit; 'non esse talibus pro-missis imbuendas aures militum: patere vel unius insidiis Regem: nihil nefas esse avaritiæ.' Sequutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat, et vix spiritum ducere. Itineris continuo labore animique ægitudine fatigata, inter socrus et virginum filiarum manus collapsa erat; deinde et extincta; id ipsum nuncians alius supervenit.

Et Rex haud secus, quam si parentis suæ mors nunciata esset, crebros edidit gemitus: lacrimisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hic vero renovatus est moeror, ut prostratam humi vidit: recenti malo priorum quoque admonita receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia: sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob idipsum miserabilis, quod nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem.

Crederes Alexandrum inter suas necessitudines flere, et solatia non adhibere, sed querere: cibo certe abstinent, omnemque honorem funeri, patrio Persarum more, servavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantum mansuetudinis et continentia ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est; nec ut ipsam, sed ut Darii matrem videret: eximiamque pulchritudinem for-

‘ terras, deferta omnia occurrere: in unius hominis
 ‘ jactationem tot millium sanguinem impendi; fastidio
 ‘ esse patriam; abdicari Philippum patrem, cœlum
 ‘ vanis cogitationibus peti.’

Jam prope seditionem res erat, quum ad omnia inter-
 ritus, duces principesque militum frequentes adesse
 prætorio, Ægyptiosque vates, quos cœli ac siderum
 peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere
 jubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbes im-
 plere destinatas vices: lunamque deficere, quum aut
 terram subiret, aut sole premeretur: rationem quidem
 ipsis perceptam non edocent vulgus, ceterum affirmant,
 ‘ solem Græcorum, lunam esse Persarum: quoties illa
 ‘ deficiat, ruinam stragemque illis gentibus portendi.’
 Veteraque exempla percentent Persidis Regum, quos
 adversus diis pugnasse, lunæ ostendisset defectio.

Nulla res efficacius multitudinem regit, quam supersti-
 tio: alioqui impotens, sæva, mutabilis; ubi vana reli-
 gione capta est, melius vatibus quam ducibus suis paret.
 Igitur edita in vulgus Ægyptiorum responsa, rursus ad
 spem et fiduciam erexere torpentes. Rex impetu ani-
 morum utendum ratus, secunda vigilia castra movit:
 dextra Tigrim habebat, a læva montes, quos Gordæos
 vocant. Hoc ingresso iter speculatores, qui præmissi
 erant, sub lucis ortum, Darium adventare nunciaverunt.
 Instructo igitur milite, et composito agmine, antecede-
 bat. Sed Persarum exploratores erant mille ferme, qui
 speciem agminis magni fecerant: quippe ubi explo-
 rari vera non possunt, falsa per metum augentur.

His cognitis, Rex cum paucis suorum assequutus ag-
 men refugientium ad suos; alios cecidit, alios cepit:
 equitesque præmisit simul speculatum, simul ut ignem
 quo Barbari cremaverant vicos, extinguerent: quippe
 fugientes raptim tectis acervisque fruenti injecerant
 flammæ, quæ quum in summo hæssissent, ad inferiora
 nondum penetraverant. Extingsto igitur igne, plurimum
 frumenti repertum est, copia aliarum quoque rerum ab-
 undare cœperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum

Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe quum semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur: et dum sua quisque spolia consequi studet, majore inter ipsos, quam cum amne orta luctatio est: cumulique sarcinarum passim fluitantes plerosque perculerant. Rex monere, ⁶ ut satis haberent, arma retinere, cætera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat: obstrepebat hinc metus, hinc invicem vocantium mutuus clamor. Tandem, qua leniore tractu amnis aperit vadum, emergere, nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere: sed perpetua fortuna Regis avertit inde hostem.

Sic Granicum tot millibus equitum peditumque in ulteriore stantibus ripa superavit: sic angustis in Ciliciæ callibus tantam multitudinem hostium. Audaciæ quoque, qua maxime viguit, ratio minui potest, quia nunquam in discrimen venit, an temere fecisset. Mazæus, qui, si transeuntibus flumen supervenisset, haud dubie oppressurus fuit incompósitos; in ripa demum, et jam perarmatos, adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat, quorum paucitate Alexander explorata, deinde contempta, præfectum Pæonum equitum Aristonem laxatis habenis invehi jussit. Insignis eo die pugna equitum, et præcipue Aristonis fuit: præfectum equitatus Persarum Satropatem, directa in gutture hasta transfixit, fugientemque per medios hostes consequutus, ex equo præcipitavit, et oblucenti caput gladio dempsit, quod relatum magna cum laude ante Regis pedes posuit.

X. Biduo ibi Rex stativa habuit, in proximum deinde iter pronunciari jussit. Sed prima fere vigilia luna deficiens, primum nitorem sideris sui condidit, deinde sanguinis colore suffuso lumen omne scedavit, sollicitisque sub ipsum tanti discriminis causam ingens religio, et ex ea formido quædam incussa est. ⁶ Quis invitis in ultimas terras trahi se querebantur, jam nec flumina posse adiri, nec sidera pristinum præstare fulgorem: vastas

dis copiis regio erat, equitabilis et vasta planities: ne stirpes quidem et brevia virgulta operiunt solum: liberque prospectus oculorum etiam quæ procul recessere, permittitur: itaque si quæ campi eminebant, jussit æquari, totumque fastigium extendi.

Alexandro, qui numerum copiarum ejus quantum procul conjectari poterant, æstimabant, vix fecerunt fidem, tot milibus cæsis, majores copias esse reparatas. Ceterum omnis periculi, et maxime multitudinis contemptor, undecimis castris pervenit ad Euphratem: quo pontibus juncto equites primos ire, phalangem sequi jubet: Mazæo, qui ad inhibendum transitum ejus, cum sex millibus equitum occurrerat, non auso periculum sui facere. Paucis deinde, non ad quietem, sed ad reparandos animos, diebus datis militi, strenue hostem insequi cœpit: Metuens ne interiora Regni sui peteret, sequendusque esset per loca omni solitudine atque inopia vasta. Igitur quarto die præter Arbela penetrat ad Tygrim.

Tota Regio ultra amnem recenti fumabat incendio: quippe Mazæus, quæcumque adierat, haud secus quam hostis urebat. Ac primo caligine quam fumus effuderat, obscurante lucem, insidiarum metu substitit, deinde ut speculatores præmissi tuta omnia nunciaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis præmisit, cujus altitudo primo summa equorum pectora, mox, ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat. Nec sane alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur: Multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens: itaque a celeritate qua defluit Tigris nomen inditum, quia Persica lingua Tigrim sagittam appellant. Igitur pedes, velot divisus in cornua, circumdato equitatu levatis super capita armis, haud ægre ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites Rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit, sed gradum firmare vix poterant, quum modo saxa lubrica vestigium fallerent, modo rapidior unda subduceret.

adiisset regionem, petiturum : haud ignarus quam cum strenuo res esset ; omnia longinquarum gentium auxilia Babyloniam contrahi iussit. Bactriani, Scythoeque et Inde convenerant : nam et cæterarum gentium copiae partibus simul adfuerant. Ceterum, quum dimidio ferme major esset exercitus, quam in Cilicia fuerat, multis arma deerant, quæ summa cura comparabantur.

Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis ; queis antea præter jacula nihil dederat, scuta gladiique adjiciebantur ; equorumque domandi greges pedibus distributi sunt, ut major pristino esset equitatus : ingensque, ut crediderat, terror hostium ducentæ falcatæ quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium, secutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant : utrinque a jugo ternos direxerant gladios : et inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum : aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant ; et aliæ in terram demissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ. Hoc modo instructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit.

A parte dextra erat Tigris nobilis fluvius ; lævam tegebat Euphrates ; agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato, quum audisset, haud procul abesse hostem, Satropatem equitum præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo prætori sex millia data, quibus transitu amnis arceret ; eidem mandatum, ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur atque ureret : quippe credebatur inopia debellari posse nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset : ipsi autem commeatus alii terra, alii Tigri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbela vicum, nobilem sua clade facturus ; hic commeatum sarcinarumque majore parte deposita, Lycum amnem ponte junxit, et per dies quinque sicut ante Euphratem, trajecit exercitum. Inde octoginta fere stadia progressus, ad alterum amnem, Bumado nomen est, castra posuit. Opportuna explican-

culum intenderant, nullo adjuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Rex amissi ejus desiderio vehementer afflictus est : repertumque corpus magnifico extulit funere.

Oneravit hunc dolorem nuncius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ : vivum Samaritæ cremaverant. Adcujus interitum vindicandum, quanta maxima celeritate potuit, contendit, advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit : affectis supplicio, qui prætorem interemerant. Tyrannos inter eos Methymnæorum Aristonicum et Chrysolæum, popularibus suis tradidit : quos illi e muris ob injurias tortos necaverunt. Atheniensium deinde, Rhodiorumque et Chiorum legatos audit.

Athenienses victoriam gratulabantur ; et, ut captivi Græcorum suis restituerentur, orabant : Rhodii et Chii de præsidio querebantur ; omnes æqua desiderare visû, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem, et pecuniam, quam in bellum impenderant, obfides reddidit, et magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque regibus, qui et a Dario defecerant ad ipsum, et oppugnantem Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est. Amphoterus deinde, classis præfectus, ad liberandam Cretam missus (namque et Persarum et Spartanorum armis pleraque ejus insulæ obsidebantur) ante omnia mare a piraticis classibus vindicare jussus : quippe obnoxium prædonibus erat, in bellum utroque Rege converso. His compositis, Herculi Tyrio ex auro cratera, cum triginta pateris dicavit : imminensque Dario, iter ad Euphratem pronunciari jussit.

IX. At Darius, quum ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset ; dubitaverat, utrumne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret : haud dubie potentior auctor præsens futurus ultimis gentibus impigre bellum capeffendi, quas ægre per præfectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus coplis, quamcumque ipse

VIII. Alexander ab Hammone rediens, ut a mari ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit; magnæ sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem et mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat; et qui ædificandæ urbi præessent, relictis, Memphim petit. Cupido, haud injusta quidem, ceterum intempestiva inceserat, non interiora modo Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere, Memnonis Tithonique celebrata regia cognoscendæ vetustatis avidum trahebat pene extra terminos solis. Sed imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat.

Itaque Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, et Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis, claustra Nili fluminis Ptolemonem tueri jubet: triginta ad hoc triremes datæ. Africæ deinde, quæ Ægypto juncta est; præpositus Apollonius: vestigalibus ejusdem Africæ, Ægyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magna multitudo implevit, fama est quum Rex urbis futuræ muros polenta, ut Macedonum mos est, destinasset; avium greges advolasse, et polenta esse pastas: quumque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum, respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multique eam terris alimenta præbituram.

Regem, quum secundo amne deflueret, assequi cupiens Hector, Parmenionis filius, eximio ætatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conscendit, pluribus quam capere posset, impositis: itaque merfa navis omnes destituit: Hector diu flumini obluatus, quum madens vestis, et adstricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit; et ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus et peri-

Id, quod pro deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo diis artifices accommodaverunt: umbrilico maxime similis est habitus, smaragdo et gemmis coagmentatus. Hunc, quum responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus: sequuntur matronæ virginesque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt; ut certum edat oraculum.

At tum quidem Regem propius adeuntem maximus natus e sacerdotibus filium appellat; 'hoc nomen illi parentem Jovem reddere' affirmans. Ille se vero ait, 'et accipere, et agnoscere,' Humanæ sortis oblitus. Consuluit deinde, 'an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater?' Vates, æque in adulationem compositus, 'terrarum omnium rectorem fore ostendit.' Post hæc institit quærere, 'an omnes parentis suis interfectores pœnas dedissent? Sacerdos parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia, adjecit; invictum fore, donec excederet ad deos? Sacrificio deinde facto, dona et sacerdotibus et deo data sunt, permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quæsierunt, quam, 'an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum Regem? Hoc quoque acceptum fore Jovi' vates respondit, 'ut ipsi victorem Regem divino honore colerent.'

Vere et salubriter æstimanti fidem oraculi vana profecto responso videri potuissent: sed fortuna, quos uni sibi credere coëgit, magna ex parte avidos gloriæ magis, quam capaces facit. Jovis igitur filium se non solum appellari passus est; sed etiam jussit: rerumque gestarum famam, dum augere vult, tali appellatione corrumpit. Et Macedones, assueti quidem regio imperio, sed majore libertatis umbra, quam cæteræ gentes; immortalitatem affectantem contumacius, quam aut ipsis expediebat, aut Regi, averfati sunt. Sed hæc suo quæque tempore reserventur, nunc cætera exsequi pergam.

imbrem excusserunt procellæ, pro se quisque excipere cum, quidam ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cæperunt. Quatriduum per vastas solitudines absumptum est.

Jamque haud procul oraculi sede aberant; quem complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes: et modo humi residebant, quum lentius agmen incederet; modo se pennis levabant, antecedentium iterque monstrantium ritu. Tandem ad sedem consecratam deo ventum est. Incredibile dictu, inter vastas solitudines sita, undique ambientibus ramis, vix in densam umbram cadente sole contexta est, multique fontes dulcibus aquis passim manantibus alunt sylvas. Cœli quoque mira temperies, verno tempori maxime similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi Æthiopum: in meridiem versus Arabes spectant, Troglodytis cognomen est: quorum regio usque ad rubrum mare excurrit; at qua vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Simos vocant: a Septentrione Nasamones sunt, gens Syrtica navigiorum spoliis quæstuosa, quippe obsident littora, et æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant.

Incolæ nemoris, quos Hammonios vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum. Prima munitio tyrannorum veterum regiam claudit: in proxima conjuges eorum cum liberis et pellicibus habitant; hic quoque dei oraculum est: ultima munimenta satellitum armigerorumque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem, 'aquam Solis' vocant: sub lucis ortum tepida manat; medio die, quum vehementissimus est calor frigida eadem fluit; inclinato in vespèram calefit; media nocte fervida exæstuat; quoque propius vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrevit; donec sub ipsum diei ortum assueto tempore languescat.

Alexandri vocant, pervenit. Deinde, pedestribus copiis Pelusium petere iussis; ipse cum expedita delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinere adventum ejus Persæ, defectione quoque perterriti. Jamque haud procul Memphi erat, in cujus præsidio Mazaces prætor Darii relictus, ocius amne superato, octingenta talenta Alexandro omnemque regiam supellestem tradidit.

A Memphi eodem flumine vectus, ad interiora Ægypti penetrat, compositisque rebus, ita ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret, adire Jovis Hammonis oraculum statuit. Iter expeditis quoque et paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra cœloque aquarum penuria est: steriles arenæ jacent: quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis æstus existit, luctandumque est, non tantum cum ardore et siccitate regionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod præaltum, et vestigio cedens, ægre moliuntur pedes.

Hæc Ægyptii vero majora jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebatur esse, aut credi volebat. Ergo cum iis, quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eo legati Cyrenensium dona attulere, pacem, et ut adiret urbes suas, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiaque conjuncta, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem et sequenti die tolerabilis labor visus: nondum tam vastis nudisque solitudinibus aditis; jam tamen sterili et emoriente terra. Sed ut aperuere se campi alto obruti sabulo, haud secus quam profundum æquor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium, aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant, et in arido solo ac fervido sabulo nulla erat. Ad hæc sol omnia incenderat, siccaque et adusta erant omnia; quum repente, sive illud deorum munus, sive casus fuit; obductæ cœlo nubes condidere solem: ingens æstu fatigatis, etiam si aqua deficeret, auxilium. Enimvero, ut largum quoque

dimicat: ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim, egregia edita pugna, multisque vulneribus confectum deseruerant sui: nec tamen segnius praelium capebat, lubricis armis suo pariter atque hostium sanguine. Sed quum undique, unus omnium telis pet:retur, ad postremum exhaustis viribus, vivus in hostium potestatem pervenit: quo ad regem adducto, insolenti gaudio juvenis elatus, alias virtutis etiam in hoste mirator, 'non ut voluisti, inquit, morieris, Beti: sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.' Ille non interrito modo, sed contumaci quoque vultu intuens Regem, nullam ad minas ejus reddit vocem. Tum Alexander; 'videtisne obstinatum ad tacendum?' inquit, 'num genu posuit? num supplicem vocem misit? vincam tamen silentium, et si nihil aliud, certe gemitu interpellabo.'

Ira deinde vertit in rabiem, jam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt; religatumque ad currum traxere circa urbem equi: gloriantem Rege Achillem, a quo genus ipse deduceret, imitatum se esse poena in hostem capiendam. Cecidere Persarum Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo Regis, qui Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque praeliis etiam secundis atterebantur copiae, devictarumque gentium militi minor quam domestico fides habebatur.

VII. Ægyptii olim Persarum opibus insensi, quippe avare et superbe imperitatum sibi esse credebant; ad spem adventus ejus erexerant animos: utpote qui Amyntam quoque transfugam, et cum precario imperio venientem, læti receperant. Igitur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus Rex videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, posteaquam a Gaza copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc Castra

inierunt: quippe ut Macedonum signa circumagi videre, repente sistunt gradum. Jamque ad Regem præliantium clamor pervenerat, quum denunciati periculi haud sane memor, lorica tamen, quam raro induebat, amicis orantibus sumpsit, et ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, majus fortuna sua facinus ausus; clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus Regis advolvitur: ille assurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio Barbarus strenue in dextram transato, cervicem appetit Regis: qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum Barbari lapsum amputat gladio, denunciato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed ut opinor, inevitabile est fatum, quippe dum inter primores promptius dimicat, sagitta ictus est: quam per lorica adactam, stantem in humero medicus ejus Philippus evelit. Plurimus deinde sanguis manare cœpit; omnibus territis, quia nunquam tam alte penetrasse telum, lorica obstante, cognoverant.

Ipse nec oris quidem colore mutato, 'supprimi sanguinem, et vulnus obligari' jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstitit; quum suppressus paulo ante sanguis medicamento, manare latius cœpit: et vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, et submitti genu cœpit: quem proximi exceptum in castra receperunt, et Betis interfectum ratus urbem ovan victoria repetit. At Alexander nondum percurato vulnere, aggerem, quo mœnium altitudinem æquaret, extruxit; et pluribus cuniculis muros subbrui jussit. Oppidani ad pristinum fastigium mœnium novum extruxere munimentum: sed ne id quidem turres aggeri impositas æquare poterat, itaque interiora quoque urbis infecta telis erant. Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus, per cujus ruinas hostis intravit.

Ducebat ipse Rex antesignanos: et dum incautius subit, saxo crus ejus affligitur, innixus tamen telo, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores

fanxerat, lingua gravius castigatur quam ullum probrum : nec magnum rem sustineri posse credunt ab eo cui tacere grave sit; quod homini facilissimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander omnium, quæ apud hostem gererentur ignarus, urbem Gazam obsidebat. Præerat ei Betis, eximiae in Regem fidei, modicoque præsidio muros ingentis operis tuebatur.

Alexander æstimato locorum situ, agi cuniculos iussit, facili ac levi humo acceptante occultum opus : quippe multam arenam vicinum mare evomit : nec saxa cotesque, quæ interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicerere non possent, opus orsus ; ut a sensu ejus averteret, turres muris admoventi jubet. Sed eadem humus admoventis inutilis turribus, deficiente sabulo agilitatem rotarum morabatur, et tabulata turrium perfringebat ; multique vulnerabantur impune, quum idem recipiendis, qui admoventis turribus, labor eos fatigaret.

Ergo receptui signo dato, postero die muros corona circumdari iussit. Ortoque sole, priusquam adnoveret exercitum, opem deum exposcens, sacrum patrio more faciebat. Forte prætervolans corvus, glebam, quam unguibus ferebat, subito amisit, quæ quum Regis capiti incidisset, resoluta defluxit ; ipsa autem avis in proxima turre confedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure, in qua alis hærentibus, frustra se allevare conatus a circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua vates consulerentur, et erat non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fide habebatur, 'urbis quidem excidium augurio illo portendi, ceterum, 'periculum esse, inquit, ne Rex vulnus acciperet : 'itaque monuit, ne quid eo die inciperet.' Ille quamquam unam urbem sibi, quominus securus Ægyptum intraret, obstare ægre ferebat, tamen paruit vati, signumque receptui dedit.

Hinc animus crevit obsessis : egressique porta recedentibus inferunt signa ; cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acrius, quam constantius prælium

que supplicio affectis, captivos remiges adiecere classi suæ.

Forte Aristonicus Methymnæorum tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium quæ ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit : interrogatusque a custodibus, ' quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum quidem venire, respondit. Illi Pharnabazum quidem jam quiescere et non posse tum adiri ; ceterum patere socio atque hospiti portum, et postero die Pharnabazi copiam fore ' affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare ; secuti sunt ducem piraticum lembi : ac dum applicant navigia crepidini portus, objicitur a vigilibus caustrum ; et qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur : nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt ; Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem, quam Chares Atheniensis nuper occupatam, duorum millium Persarum præsidio tenebat : sed quum obsidionem tolerare non posset, urbe tradita pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt.

VI. Darius desperata pace quam per literas legatosque impetrare posse crediderat, ad reparandas vires bellumque impigre renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire ; Bessum quoque Bactrianorum ducem, perquam maximo posset exercitu coacto, descendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promptissimi : horridis ingeniis multumque a Persarum luxu abhorrentibus : firi haud procul a Scytharum bellicosissima gente, et raptò vivere assueti, semperque in armis erant. Sed Bessus suspecta perfidia, haud sane æquo animo in secundo se continens gradu, Regem terrebat : nam quum regnum affectaret, proditio, qua sola id assequi poterat, timebatur.

Ceterum Alexander, quam regionem Darius petiisset, omnia cura vestigans, tamen explorare non poterat : more quodam Persarum, arcana Regum mira celantium fide : non metus, non spes elicit vocem qua prodantur occulta : vetus disciplina Regum silentium vitæ periculo

ciam Socrati tradiderat: Philota regioni circa Tyrum iussu præsidere. Syriam quæ Cœle appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello quod supererat interfuturus. Rex Hephæstione Phœnicis oram classe prætervehi iussu, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem fere diebus solenne erat ludicrum Isthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporaria ingenia, decernunt, 'ut duodecim legarentur ad Regem, qui ob res 'pro salute Græciæ ac libertate gestas, coronam auream 'donum victoriæ ferrent.' Iidem paulo ante incertæ famæ captaverant auram, ut quocunque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur.

Ceterum, non ipse modo Rex obibat urbes, imperii jugum adhuc recusantes; sed prætores quoque ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne prætore Darii superato. Miletum cepit: Amphoterus et Hegelochus centum sexaginta navium classe insulas inter Achaiam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedo quoque recepta incolis ultro vocantibus, statuerant et Chion occupare: sed Pharnabazus Darii prætor, comprehensus qui res ad Macedones trahebant, rursus Apollondii et Athenagoræ suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant; non tam suis viribus, quam ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio, namque inter Apollonidem et duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Quumque porta effracta cohors Macedonum intrasset, oppidani, olim consilio proditoris agitato, aggregant se Amphotero et Hegelocho, Persarumque præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide et Athenagora victi traduntur. Duodecem triremes cum suo milite ac remige, præter eas triginta naves et piratici lembi, Græcorumque tria millia a Persis mercede conducti, his in supplementum copiarum suarum distributis; piratifi-

V. iisdem ferme diebus Darii literæ allatæ sunt, tandem ut Regi scriptæ. Petebat uti filiam suam, Statyræ erat nomen, nuptiis Alexander sibi adjungeret. Dotem fore omnem Regionem inter Hellespontum et Halyn amnem sitam : inde Orientem spectantibus terris contentum se fore. Si forte dubitaret quod offerretur accipere : nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcunque felicitatem habent, invidiam tamen sentire majorem. Vereri, ne se avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius esse, quam in illa ætate tantam capere fortunam. Multas se adhuc reliquias habere, nec semper in angustiiis posse deprehendi : transcendum esse Alexandro Euphratem, Tigrimque et Araxem, et Hydaspem, magna munimenta Regni sui, veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, et Indos Oceani accolas quando aditurum ? Vel Sogdianos et Arachosios nomine tantum notos, ceterasque gentes ad Caucasum et Tanaïm pertinentes ? Senescendum fore tantum terrarum vel sine prælio obeunti. Se vero ad ipsum vocare desineret : namque illius exitio se esse venturum.

Alexander iis illis, qui literas attulerant, respondit. Darium sibi aliena promittere, quod totum amiserit, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Æolidem, Hellesponti oram victoriæ suæ præmia, leges autem a victoribus dici, accipi a victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quam primum Marte decerneret. Se quoque, quum transisset mare, non Ciliciam aut Lydiam (quippe tanti belli exiguum hanc esse mercedem) sed Persépolim caput Regni ejus, Bactra deinde, et Ecbatana, ultimique Orientis oram imperio suo distinasse. Quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse, desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.

Reges quidem invicem hæc scripserant. Sed Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Cili-

inulti tamen perituri : magna pars summa testorum obtinebat, saxa, et quidquid manibus fors dederat, inge-
rentes subeuntibus. Alexander, * exceptis qui in tem-
pla confugerant, omnes interficere, ignemque tectis infici
jubeat. His per præcones pronuntiatis, nemo tamen
armatus opem a diis petere sustinuit : pueri virginesque
templa compleverant, viri in vestibulo suarum quisque
ædium stabant, parata sævientibus turba.

Moltis tamen saluti fuisse Sidonii, qui intra Macedonum
præsidia erant : hi urbem quidem inter victores intrave-
rant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippe
utramque urbem Agenorem condidisse credebant) multos
Tyriorum etiam protegentes, ad sua perduxere navigia :
quibus occultatis, Sidona decessit sunt, quindecim millia
hoc furto subducta sævitiae sunt ; quantumque sanguinis
fusus sit, vel ex hoc existimari potest, quod intra muni-
menta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste
deinde spectaculum victoribus ira præbuit Regis, duo
millia, in quibus occidendi defecerat rabies, crucibus
affixi, per ingens litoris spatium pependerunt. Cartha-
ginensium legatis pepercit, addita demunciatione belli,
quod præsentium rerum necessitas moraretur.

Tyros septimo mense, quam oppugnari coepta erat,
capta est, urbs, et vetustate originis, et crebra fortunæ
varietate ad memoriam posteritatis insignis ; Condita ab
Agenore, diu mare, non vicinam modo, sed quodcun-
que classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit, et si famæ
libet credere, hæc gens literas primæ aut do. uit, aut di-
dicit. Colonie certe ejus pene orbe toto diffusæ sunt.
Carthago in Africa, in Boeotia Thebæ, Gades ad Ocea-
num. Credo libero commercantes mari, sæpiusque ad-
undo cæteris incognitas terras, elegisse sedes juventuti,
qua tunc abundabant, seu quia crebris motibus terræ,
nam hoc quoque traditur, cultores ejus fatigati, nova et
externa domicilia armis sibi mot quærere cogebantur,
Multis ergo casibus defuncta, et post excidium renata,
nunc tamen longa pace cuncta refovente, sub tutela Ro-
manæ mansuetudinis adquiescit.

scendunt, redimita coronis floribusque adeo victoriæ non euen modo, sed etiam gratulationem præceperant.

Forte Rex classem in diversam partem agi iusserat, triginta minoribus navigiis relictis in litore, e quibus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerant metu, donec suorum clamore audito Alexander, classem litori, e quo fremitus acciderat, admovit. Prima a Macedonum navibus quinquere mis velocitate inter cæteras eminens occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duæ e diverso in latera eius insectæ sunt, in quarum alteram quinquere mis eadem concitata, et ipsa rostro icta est, et illam invicem tenuit. Jamque ea, quæ non cohærebat, libero impetu cecidit, in aliud quinquere mis latus invehatur, quum opportunitate mira triremis e classe Alexandri in eam ipsam, quæ quinquere mi imminet, tanta vi impulsæ est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur e puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, et Rex quoque aderat, quum Tyrii inhibentes remis, ægre evellunt navem quæ hærebat, portumque omnia simul navigia repetunt.

Confestim Rex insequutus, portum quidem intrare non potuit, quum procul e muris missilibus submoveretur, naves autem omnes fere aut demersit, aut cepit. Biduo deinde ad quietem dato militibus, jussisque et classem et machinas pariter admovere, ut utrinque territis instaret; ipse in altissimam turrem ascendit, ingenti animo, periculo majore, quippe Regio insigni et armis fulgentibus conspicuus, unus præcipue telis petebatur, et digna prorsus spectaculo edidit: multos e muris propugnantes hasta transfixit, quosdam etiam cominus gladio clypeoque impulsos præcipitavit, quippe turris, ex qua dimicabat, muris hostium propemodum cohærebat.

Jamque crebris arielibus saxorum compage laxata, munimenta defecerant, et classis intraverat portum, et quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant: quum Tyrii, tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt, alii foribus ædium obferatis occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud

Ceterum, efficacior omni arte imminens necessitas non usitata modo præsidia, sed quædam etiam nova admonuit. Namque ad implicanda navigia, quæ muros subibant, validis asseribus corvos et ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, ut, quum tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus injicerent. Unci quoque et falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos vero æneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena, cornoque decocto; e muris subito devolvebant, nec ulla pestis magis timebatur, quippe ubi lorica corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, et quidquid attigerat perurebat, jacentesque arma, laceratis omnibus, quæis protegi poterant, vulneribus inulti patebant, corvi vero et ferreæ manus tormentis cæcis pleurosque rapiebant.

IV. Hic Rex fatigatus, statuerat soluta obsidione Ægyptum petere, quippe quum Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissa. Ceterum, tam discedere irritum quam morari pudebat. Famam quoque, qua plura, quam armis, everteret, ratus leviolem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur ne quid Inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectosque militum imponi.

Et forte bellua inusitatae magnitudinis, super ipsos fluctus dorso eminens, ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus allevans semet, utrimque conspecta est: deinde e capite molis rursus alto se immerfit, ac modo super undas emiciens magna sui parte, modo supersus fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emerfit. Utrisque lætus fuit belluæ adpectus. Macedones iter jaciendo operi monstrasse eam augurabantur, Tyrii, Neptunum occupati maris viadicem arripuisse belluam, ac molem brevi profecto ruituram, lætique omine eo ad epulas dilapsi queravere se vincto, quo graves, orto sole navigia con-

fragore in profundum secum milites trahere : neque enim conferta navigia ulla ope in turbido regi poterant, miles ministeria nautarum, remiges militis officia turbabant, et, quod in hujusmodi casu accidit, periti ignaris parebant, quippe gubernatores, aliàs imperare soliti, tum metu mortis iussa exsequebantur. Tandem remis pertinacius everberatum mare, veluti eripientibus navigia clavicis cessit, appulsaque sunt littori, lacerata pleraque.

Iisdem diebus forte Carthaginiensium legati triginta superveniunt, majus obsessis solatium, quam auxilium : quippe ' domestico bello Pœnos impediri, nec de imperio, sed pro salute dimicare ' aunciabant. Syracusani tunc Africam urgebant, et haud procul Carthaginis muris locaverant castra. Non tamen defecere animis Tyril, quanquam ab ingenti spe destituti erant, sed conjuges liberosque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortius quidquid accideret laturi, si carissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Quumque unus e civibus in concione indicasset, ' oblatam esse per somnum ' sibi speciem Apollinis, quem eximia religione colebant, urbem deferentis, molemque a Macedonibus jacetam in salo, in sylvestrem saltum esse mutatam : ' quanquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, aurea catena devinxere simulacrum, aræque Herculis, cujus numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, quasi illo deo Apollinem retenturi.

Syracusis id simulacrum devexerant Pœni, et in majore locaverant patria : multisque aliis spoliis urbium, a semet captarum, non Carthaginem magis, quam Tyrum ornaverant. Sacrum quoque quod quidem diis minime cordi esse crediderim, multis seculis intermissum repetendi auctores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur : quod sacrilegium verius quam sacrum, Carthaginienses a conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur, ac nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset.

palmites arborum eminentium ad se trahentes : quæ ubi sequutæ erant, pleraque secum in profundum dabant, tum levatos onere stipites truncosque arborum haud ægre moliebantur : deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapsa sequebatur. Ægro animi Alexandro, et utrum perseveraret, an abiret, satis incerto, classis Cypro advenit, eodemque tempore Cleander cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus, centum et octoginta navium classem in duo dividit cornua ; lævum Pnytagoras, Rex Cypriorum, cum Cratero tuebatur, Alexandrum in dextro quinquereimis Regia vehebat.

Nec Tyrii, quanquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt, quibus Rex investus ipsas demersit. Postera die classe ad mœnia admota, undique tormentis, et maxime arietum pulsu, muros quatit : quos Tyrii raptim obstructis saxis refecerunt, interiorem quoque murum, ut si prior fefellisset, illo se tuerentur, undique orsi. Sed, undique vis mali urgebat, moles intra teli jactum erat, classis mœnia circuibat, terrestri simul navalique clade obruebantur. Quippe binas quadriremes Macedones inter se ita junxerant, ut proræ cohærent, puppes intervallo quantum capere poterant distarent, hoc puppium intervallum antennis asseribusque validis deligatis, superque eos pontibus stratis qui militem sustinerent, impleverant, sic instructas quadriremes ad urbem agebant : inde missilia in propugnantes ingerebantur tuto, quia proris miles tegebatur.

Mediæ nox erat, quum classem, sicuti dictum est, paratam, circumire urbem jubet, jamque naves urbi undique admovebantur, et Tyrii desperatione torpebant, quum subito spissæ nubes intendere se cœlo, et quidquid lucis internitebat, effusa caligine extinctum est. Tum inhorrescens mare paulatim levare, deinde acriori vento concitatum, fluctus ciere, et inter se navigia collidere. Jamque scindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant, ruereque tabulata, et cum ingenti

sent, celeriter ad molem successit; tunc prora ejus accensa, remiges defiliere in scaphas, quæ ad hoc ipsum præparatæ sequebantur: navis autem igne concepto latius fundere incendium cœpit: quod, priusquam posset occurri, turres et cætera opera in capite molis posita comprehendit.

At qui defilierant in parva navigia, faces, et quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jamque non modo Macedonum turres, sed etiam summa tabulata conceperant ignem: quum ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio; partim armis omis- sis, in mare semetipsi immitterent. At Tyrii, qui cape- re eos, quam interficere mallent: natantium manus stu- pitibus saxisque lacerabant, donec debilitati, impune na- vigiis excipi possent. Nec incendio solum opera con- sumpta; sed forte eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare misit in molem, crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere, saxaque interflu- ens unda medium opus rupit.

Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra sustinebatur, præceps in profundum ruit: tantæque mo- lis vix ulla vestigia invenit Arabia rediens Alexander. Hic, quod in adversis rebus solet fieri, alius in alium cul- pam referebat, quum omnes verius de sævitia maris queri possent. Rex novi operis molem orsus, in adver- sum ventum non latere, sed recta fronte direxit, quod cætera opera, velut sub ipso latentia, tuebatur: latitudi- nem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectas procul teli jactu abessent. Totas autem arbores cum in- gentibus ramis in altum jaciebant, deinde saxi onera- bant, rursus cumulo eorum alias arbores injiciebant: tum humus aggerebatur, superque alia strue saxorum ar- borumque cumulata, velut quodam nexu continens opus junxerant.

Nec Tyrii, quidquid ad impediendam molem excogi- tari poterat, segniter exsequebantur. Præcipuum auxi- lium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus

‘ unam esse urbem quæ cursum victoris morari ausa
‘ esset.

Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque casti-
get ; fatisque omnibus stimulatis, opus orsus est. Mag-
na vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere præbente ;
materies ex Libano monte ratibus et turribus faciendis
vehebatur. Jamque a fundo maris in altitudinem montis
opus excreverat, nondum tamen aquæ fastigium æqua-
bat ; et, quo longius moles agebatur a litore, hoc magis
quidquid ingerebatur præaltum absorbebat mare : quum
Tyrîi parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobra-
bant ; ‘ illos armis inclytos, dorso sicut jumenta onera
‘ gestare : interrogabant etiam, num major Neptuno esset
‘ Alexander ?’ Hæc ipsa insectatio alacritatem militum
accendit. Jamque paululum moles aquam eminebat, et
simul aggeris latitudo crescebat, urbiq; admovebatur,
quum Tyrîi magnitudine molis, cujus incrementum eos
ante fefellerat, conspecta, levibus navigiis nondum com-
missum opus circumire cœperunt : missilibus eos quo-
que, qui pro opere stabant, incescere.

Multis ergo impune vulneratis, quum et remove et
appellere scaphas in expedito esset ; ad curam semet ip-
sos tuendi ab opere converterant. Igitur Rex munienti-
bus coria velaque jussit obtendi, ut extra teli ictum es-
sent : duasque turres ex capite molis erexit, e quibus in
subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra Tyrîi na-
vigia procul a conspectu hostium litori appellant, expo-
sitisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant.
In Libano quoque Arabum agrestes incompósitos Mace-
donas aggressi, triginta fere interficiunt, paucioribus
captis.

III Ea Res Alexandrum dividere copias cœgit : et
ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam
Craterumque præfecit ; ipse cum expedita manu Arabi-
am petiit. Inter hæc Tyrîi navem magnitudine eximia,
faxis arenaque a puppi oneratam, ita ut multum prora
emineret. bitumine ac sulphure illitam remis concitave-
runt ; et quum magnam vim venti vela quoque concepis-

Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obsidionem forti animo paterentur ; brevi Carthagine auxilia ventura, namque ea tempestate magna ex parte Punicis classibus maria obsidebantur. Igitur bello decreto, per muros turreſque tormenta diſponunt : arma junioribus dividunt : opificesque, quorum copia urbs abundabat, in officinas diſtribuant. Omnia belli apparatu ſtrepunt. Ferreæ quoque manus (Harpagonas vocant) quas operibus hoſtium injicerent, corvique et alia tuendis urbibus excogitata, præparabantur. Sed quum fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impoſitum eſſet, admotiſque follibus ignem ſtatu accenderent ; ſanguinis rivi ſub ipſis flammis exſiſtiſſe dicuntur, idque omen in Macedonum metum vertunt Tyrrii. Apud Macedonas quoque, quum forte panem quidam militum frangeret, manantis ſanguinis guttas notaverunt, terriſſimoque Rege, Ariſtander peritiſſimus vatum reſpondit, ‘ ſi extrinſecus cruor fluxiſſet, Macedonibus id triſte futurum : contra quum ab interiore parte manaverit, urbi, quam obſidere deſtinaveſſent, exitium portendere.

Alexander quum et claſſem procul haberet, et longam obſidionem magno ſibi ad cætera impedimento videret fore : caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, miſit : quos Tyrrii contra jus gentium occiſos præcipetaverunt in altum, atque ille ſuorum tam indigna nece commotus, urbem obſidere ſtatuit. Sed ante jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum deſperatio inceſſit, cernentium profundum mare, quod vix divina ope poſſet impleri : ‘ Quæ ſaxa tam vaſta, quas tam proceras arbores poſſe reperi-
 ‘ ri ? exhauriendas eſſe regiones, ut illud ſpatium aggregaretur, exæſtuare ſemper fretum, quoque arctius volutetur inter inſulam et continentem, hoc acrius fure-
 ‘ re.’ At ille haudquaquam rudis tractandi militares animos, ‘ ſpeciem ſibi Herculis in ſomno oblatam eſſe
 ‘ pronunciat, dextram porrigentis : illo duce, illo ap-
 ‘ riente in urbem intrare ſe viſum. Inter hæc, caduce-
 ‘ atores interfectos, gentium jura violata referebat :

cis accipi jussit ; benigneque legatos allocutus ; ‘ Her-
 ‘ culi, quem præcipue Tyrii colerent, sacrificare velle
 ‘ se dixit ; Macedonum Reges credere ab illo Deo ipsos
 ‘ genus ducere : se vero ut id faceret etiam oraculo
 ‘ monitum.’ Legati respondent, ‘ esse templum Her-
 ‘ culis extra urbem, in ea sede quam Palætyron ipsi
 ‘ vocant : ibi Regem Deo sacrum rite facturum.’ Non
 tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat.
 Itaque ‘ vos quidem, inquit, fiducia loci, quod insulam
 ‘ incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis ; sed
 ‘ brevi ostendam in continenti vos esse. Proinde scia-
 ‘ tis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugna-
 ‘ turum.

Cum hoc responso dimissos monere amici cœperunt,
 ut Regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi
 quoque urbem intrare paterentur. At illi loco satis sibi,
 obsidionem ferre decreverunt. Namque urbem a con-
 tinenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maxime
 objectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens. Neo
 accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam
 jungere parabat, quidquam magis, quam ille ventus
 obstabat, quippe vix leni et tranquillo mari moles agi
 possunt ; Africanus vero prima quæque congesta pulsa
 illisa mari subruit ; nec ulla tam firma moles est, quam
 non exedant undæ per nexus operum manantes ; et
 ubi acrior flatus exstitit, summi operis fastigio super-
 fusæ.

Præter hanc difficultatem haud minor alia erat ; mu-
 ros turreſque urbis præaltum mare ambiebat : non tor-
 menta, nisi e navibus procul excussa, emitti ; non scalæ
 mœnibus applicari poterant : præceps in salum murus
 pedestre interceperat iter : naves nec habebat Rex ; et
 si admovisset, pendentes et instabiles missilibus arceri
 poterant. Inter quæ parva dictu res Tyriorum fiduciam
 accendit. Carthagenensium legati ad celebrandum anni-
 versarium sacrum more patrio tunc venerant : quippe
 Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco
 culti.

fuit : ad unum omnes cum ipso duce occisi sunt. Hæc poenas Amyntas utrique regi dedit ; nihilo magis ei ad quem transfugerat fidus, quam illi quem deseruerat.

Darii prætores, qui prælio apud Isson superfueraut, cum omni manu, quæ fugientes secuta erat, assumpta etiam Cappadocum et Paphlagonum juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus prætor Alexandri, Lydiæ præerat : qui, quanquam plerosque militum ex præsidiis ad Regem dimiserat, tamen Barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit, tribus præliis alia atque alia regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore classis Macedonum ex Græcia accita, Aristomenem, qui ad Hellespontiorum recuperandam a Dario erat missus, captis ejus aut demersis navibus superat.

A Milesiis deinde Pharnabazus præfectus Persicæ classis, pecunia exacta, et præsidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, et inde Syphnum petiit, eas quoque insulas præsidiis occupat ; pecunia mulctat. Magnitudo belli quod ab opulentissimis Europæ Asiæque Regibus, in spem totius orbis occupandi gerebatur, Græciæ quoque et Cretæ arma commoverat. Agis Lacedæmoniorum Rex octo millibus Græcorum, qui ex Cilicia profugi domos repeterant, contractis, bellum Antipatro Macedoniæ præfecto moliebatur. Cretenses hæc aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum præsidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina ; unum certamen, ex quo cætera pendebant, intuente fortuna.

II. Jam tota Syria, jam Phœnice quoque, excepta Tyro, Macedonum erant ; habebatque Rex castra in continenti, a quo urbem angustum fretum dirimit. Tyrus et claritate et magnitudine, ante omnes urbes Syriæ Phœnicesque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quam imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, comœatusque large et hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona ut ab ami-

‘ Utinam, inquit, eodem animo regnum pati possim !
 ‘ hæ manus succedere desiderio meo : nihil habenti nihil
 ‘ defuit.’

Magnæ indolis speciem ex hoc sermone Abdalonimi cepit. Itaque non Stratonis modo regiam suppellectilem attribui ei iussit ; sed pleraque etiam ex Persica præda : regionem quoque urbi appositam ditioni ejus adjecit. Interea Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro transfugisse diximus, cum quatuor milibus Græcorum, ipsum ex acie persequutis, fuga Tripolim pervenit, inde in naves militibus impositis Cyprum transiit : et quum in illo statu rerum id quemque, quod occupasset, habiturum arbitraretur, velut certo jure possessum ; Ægyptum petere decrevit : utrique Regi hostis, et semper ex ancipiti mutatione temporum pendens.

Hortatusque milites ad spem tantæ rei, docet, ‘ Sabacem prætorem Ægypti cecidisse in acie : Persarum
 ‘ præsidium et sine duce esse, et invalidum : Ægyptios
 ‘ semper prætoribus eorum insensos, pro sociis ipsos,
 ‘ non pro hostibus æstimaturos.’ Omnia experiri necessitas cogebat : quippe quum primas spes fortuna destituit ; futura præsentibus videntur esse potiora. Igitur conclamant, ‘ duceret quo videretur.’ Atque ille utendum animis dum spe calerent ratus, ad Pelusii ostium penetrat, simulans a Dario se esse præmissum. Potitus ergo Pelusii Memphim copias promovit : ad cujus famam Ægyptii, vana gens, et novandis quam gerendis aptior rebus, ex suis quisque vicis urbibusque, ad hoc ipsum concurrunt ad delenda præsidia Persarum, qui territi, tamen spem obtinendi Ægyptum non amiserunt.

Sed eos Amyntas prælio superatos, in urbem compellit ; castrisque positis, victores ad populandos agros eduxit, ac velut in medio positis omnibus hostium cuncta agebantur. Itaque Mazaces, quanquam infelici prælio suorum animos territos esse cognoverat : tamen palantes, et victoriæ fiducia incautos ostentans, perpulit ne dubitarent ex urbe erumpere, et res amissas recuperare. Id consilium non ratione prudentius, quam eventu felicius

‘tum.’ Admiratus Hephæstio magnitudinem animi sper-
 nentis, quod alii per ignes ferrumque peterent : ‘Vos
 ‘quidem macti virtute, inquit, estote, qui primi in-
 | ‘telexistis, quanto majus esset, regnum fastidire quam
 ‘accipere. Ceterum, date aliquem regiae stirpis, qui
 ‘meminerit, a vobis acceptum habere se regnum.’

At illi quum multos imminere tantæ spei cernerent,
 singulis amicorum Alexandri, ob nimiam regni cupidi-
 tatem, adulantes ; statuunt, ‘neminem esse potiorein
 ‘quam Abdalonimum quendam longa quidem cognatione
 ‘stirpi regiae adnexum, sed ob inopiam suburbanum hor-
 ‘tum exigua colentem stipe.’ Causa ei paupertatis, sicut
 plerisque, probitas erat : intentusque operi diurno, stre-
 pitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non ex-
 audiebat. Subito deinde, de quibus ante dictum est,
 cum regiae vestis insignibus hortum intrant, quem forte
 steriles herbas eligens Abdalonimus repurgabat. Tunc
 Rege eo salutato, alter ex his : ‘Habitus, inquit, hic
 ‘quem cernis in meis manibus, cum isto squalore per-
 ‘mutandus tibi est. Ablue corpus illuvie æternisque sordi-
 ‘bus squalidum : cape Regis animum et in eam for-
 ‘tunam, qua dignus es, istam continentiam profer.
 ‘Et quum in regali solio residebis, vitæ necisque om-
 ‘nium civium dominus, cave obliviscaris hujus fla-
 ‘tus, in quo accipis regnum ; immo hercule, propter
 ‘quem.’

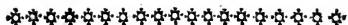
Somnio similis res Abdolonymo videbatur. Interdum :
 ‘Satisne sani essent, qui tam proterve sibi illuderent,’
 percontabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est ;
 et injecta vestis purpura auroque distincta ; et fides a
 | jurantibus facta ; serio jam Rex, iisdem comitantibus, in
 regiam pervenit. Fama, ut solet, strenue tota urbe
 discurret : aliorum studium, aliorum indignatio emine-
 bat : ditissimus quisque humilitatem inopiamque ejus
 apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum Rex
 protinus jussit ; diuque contemplatus : ‘Corporis, in-
 ‘quit, habitus famæ generis non repugnat : sed libet
 ‘scire, inopiam qua patientia tuleris.’ Tum ille :

Contra Alexander in hunc maxime modum rescripsit:

‘ Rex Alexander Dario Celeti. ille cujus nomen sump-
 ‘ listi, Darius, Græcos, qui oram Hellepontî tenent;
 ‘ coloniasque Græcorum Ionias omni clade vastavit:
 ‘ cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Ma-
 ‘ cedoniæ et Græciæ bello. Rursus Rex Xerxes gentis
 ‘ ejusdem, ad oppugnandos nos cum immanium Bar-
 ‘ barorum copiis venit: qui navali prælio victus, Mar-
 ‘ donium tamen reliquit in Græcia; ut absens quoque
 ‘ popularetur urbes, agros ureret. Philippum vero pa-
 ‘ rentem meum quis ignorat ab iis interfectum esse,
 ‘ quos ingentis pecuniæ spe sollicitaverant vestri? impia
 ‘ enim bella suscipitis, et quum habeatis arma, licita-
 ‘ mini hostium capita, sicut tu proxime talentis mille,
 ‘ tanti exercitus rex, percussorem in me emere vo-
 ‘ luisti.

Repello igitur bellum, non infero: et diis quoque pro
 ‘ meliore stantibus causa; magnam partem Asiæ in di-
 ‘ tionem redegi meam: te ipsum acie vici, Quem etiam
 ‘ nihil a me impetrare oportebat, quod petieras, utpote
 ‘ qui ne belli quidem in me jura servaveris: tamen, si
 ‘ veneris supplex; et matrem, et conjugem, et liberos
 ‘ sine pretio recepturum te esse promitto: et vincere
 ‘ et consulere victis scio. Quod si te nobis committere
 ‘ times, dabimus fidem impune venturum. De cetero
 ‘ quum mihi scribes, memento non solum Regi te;
 ‘ sed etiam tuo scribere. ’ Ad hanc perferendam Ther-
 ‘ sippus missus.

Ipse in Phœnicem deinde descendit: et oppidum Byb-
 ‘ lon traditum recepit. Inde ad Sidonem ventum est, ur-
 ‘ bem vetustate famaue conditorum inclytam. Regnabat
 ‘ in ea Strato. Darii opibus adjutus; sed, quia deditionem
 ‘ magis popularium, quam sua sponte fecerat, regno visus
 ‘ indignus; Hephæstionique permissum, ut, quem eo fastigio
 ‘ e Sidoniis dignissimum arbitraretur, constitueret regem.
 ‘ Erant Hephæstioni hospites clari inter suos juvenes, qui
 ‘ facta ipsi potestate regnandi, negaverunt, quemquam
 ‘ patrio more in id fastigium recipi, nisi regia stirpe or-

LIBER QUARTUS.

DARIUS tanti modo exercitus Rex, qui triumphantis magis, quam dimicantis more, curru sublimis inierat prælium, per loca quæ prope immensis agminibus compleverat, jam inania, et ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci Regem sequebantur: nam nec eodem omnes fugam intenderant, et deficientibus equis, cursum eorum, quos Rex subinde mutabat, æquare non poterant. Unchas deinde pervenit, ubi excepere eum Græcorum quatuor millia: cum quibus ad Euphratem contendit, id demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat præda, jussu eam ipsam, et captivos, diligenti asservare custodia, Syriæ, quam Cœlen vocant, præfecit.

Novum imperium Syrii, nondum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur Regi. Maritimam tum oram, et pleraque longius etiam a mari recedentia, Rex ejus insulæ Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi litteræ a Dario redduntur: quibus ut superbe scriptis vehementer offensus est: præcipue eum movit, quod Darius sibi Regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis quam patebat; ‘ ut accepta pecunia, quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem sibi ac conjugem liberisque restitueret: de regno, æquo, si vellet, Marte contenderet. ‘ Si saniora consilia tandem pati potuisset; contentus patrio, cederet alieni imperii finibus: socius amicusque esset; in ea se fidem et dare paratum et accipere.’

aurei frœni, tabernacula regali magnificentia ornata: vehicula quoque a suis destituta, ingentis opulentia plena, facies etiam prædantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili et fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus lacerata, alia in cœnum demersa eruebantur: non sufficiebant prædantium manus prædæ.

Jamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat, fœminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant, inter quas tres fuere virgines, Ochi qui ante Darium regnaverat, filia, olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractæ, sed tum sortem earum crudelius aggravante fortuna. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, et conjux Artabazi principis purpuratorum, et filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabasi quoque, cui summum imperium maritimæ oræ Rex dederat, uxor cum filio excepta est: Mentoris filia tres: ac nobilissimi ducis Memnonis conjux et filius, vixque ulla domus purpurati fuit tantæ cladis experts. Lacedæmonii quoque et Athenienses erant societatis fide violata Persas secuti; Aristogiton, Dropides et Iphicrates, inter Athenienses genere famaque longe clarissimi: Lacedæmonii, Pausippus et Onomastorides, cum Monimo et Callicratide, ii quoque domi nobiles.

Summa pecuniæ signatæ fuit talentorum duo millia et sexaginta, facti argenti pondus quingenta æquabat. Præterea triginta millia hominum, cum septem millibus jumentorum, dorso onera portantium, capta sunt. Ceterum, dii tantæ fortunæ proditorem sulturi celeriter debita pœna persequuti sunt, namque unus e consociis ejus, credo, Regis vicem, etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solarium prodito: quippe et ultus inimicum erat, et nondum in omnium animis memoriam majestatis suæ exolevisse cernebat.

‘ducibus suis mitteret, cum manu exigua.’ Itaque, re cognita, Mardum datis comitibus ad proditorem remittit. Ille e manibus custodientium lapsus, Damascum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum, insidias timentis, et ignotum iter sine duce non audebat ingredi. Felicitati tamen Regis sui confusus, agrestes, qui duces itineris essent, excipi iussit, quibus celeriter reperitis, quarto die ad urbem pervenit : jam metuente præfecto, ne sibi fides habita non esset.

Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum pecupiam Regiam, quam gazam Persæ vocant, cum pretiosissimis rerum efferri jubet, fugam simulans, revera, ut prædani hosti offerret. Multa millia virorum foeminarumque excedentem oppido sequebantur, omnibus miserabilis turba, præter eum, cujus fidei commissa fuerat, quippe quo major proditoris merces foret, objicere hosti parabat gratiorem omni pecunia prædam, nobiles viros, prætorum Darii conjuges, liberosque, præter hos urbium Græcarum legatos, quos Darius velut in arce tutissima, in proditoris reliquerat manibus. Gangabas Persæ vocant humeris onera portantes : hi quum frigus tolerare non possent (quippe et procella subito nivem effuderat, et humus rigebat gelu) tum astrictas vestes, quas cum pecunia protabant, auro et purpura insignes induunt : nullo prohibere auso, quum fortuna Regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret.

Præbuere ergo Parmenioni non spernendi agminis speciem, qui intentiore cura suos, quasi ad justum prælium paucis adhortatus, equis calcaria subdere jubet, et arcu impetu in hostem invehit. At illi, qui sub oneribus erant, omisis illis per metum, capeffunt fugam : armati quoque qui eos persequiebantur, eodem metu arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus quasi et ipse conterritus simulans, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes Regiæ : illa pecunia stipendio ingenti militum præparata, ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium foeminarum, aurea vasa,

se animo ejus infuderat : itaque orientem eam moderatè et prudenter rulit ; ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum Reges et continentia et clementia vincerentur.

Virgines enim regias excellentis formæ tam sancte habuit, quam si eodem quo ipse parente genitæ forent : conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeo ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet : omnem cultum reddi fœminis jussit, nec quidquam ex pristinæ fortunæ magnificentia captivis, præter fiduciam, defuit. Itaque Syfigambis : ‘ Rex, inquit, mereris ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precatæ sumus, et ut video, dignus es, qui tantum Regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me, et reginam vocas : sed ego me tuam famulam esse confiteor, et præteritæ fortunæ fastigium capio, et præsentis jugum pati possum : tua interest, quantum in nos licuerit, si id potius clementia, quam sævitia vis esse testatam.’

Rex bonum animum habere eas jussit : Darii deinde filium collo suo admovit : atque nihil ille conspectu tunc primum a se visi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo Rex constantia pueri, Hephæstionem iatuens : ‘ quam vellem, inquit, Darius aliquid ex hac indole hausisset ! ’ Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pinari amnis, Jovi atque Herculi Minervæque sacrat, Syriam petit, Damascum ubi Regis Gaza erat, Parmenione præmissa.

XIII. Atque is, quum præcessisse Darii satrapam comperisset, veritus ne paucitas suorum sperneretur, accersere majorem manum statuit. Sed forte in exploratores ab eo præmissos incidit natio Mardus, qui ad Parmenionem perductus, litteras ad Alexandrum a præfecto Damasci missas tradit ei, ‘ nec dubitare eum, quin omnem Regiam supellectilem cum pecunia traderet,’ adjecit. Parmenio asservari eo jussu, litteras aperit, in quæis erat scriptum, ‘ ut mature Alexander aliquem ex

mater et conjux provolutæ ad pedes orare cœperunt, ‘ut
 ‘ priusquam interficerentur, Darii corpus ipsius patrio
 ‘ more sepelire permetteret; functas supremo in Regem
 ‘ officio se impigre morituras. Leonatus, et vivere
 ‘ Darium, et ipsas non incolumes modo, sed etiam ap-
 ‘ paratu pristinæ fortunæ reginas fore.’ Tum mater
 Darii allevari se passa est. Alexander postera die cum
 cura sepultis militibus, quorum corpora invenerat, Per-
 farum quoque nobilissimis eundem honorem haberi ju-
 bet, matrique Darii permittit, quos vellet, patrio more
 sepeliret. Illa paucos arcta propinquitate conjunctos,
 pro habitu præsentis fortunæ humari iussit, apparatus
 funerem, quo Persæ suprema officia celebrarent, invidi-
 osum fore existimans, quum victores haud pretiose cre-
 marentur.

Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmit-
 tit ad captivas, qui nunciarent ipsum venire: inhibita-
 que comitantium turba, tabernaculum cum Hephæstione
 intrat. Is longe omnium amicorum carissimus erat Regi,
 cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter:
 libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat;
 quod tamen ita usurpabat, ut magis a Rege permissum,
 quam vindicatum ab eo videretur: et sicut ætate par
 erat Regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo Reginæ
 illum Regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt: inde
 ex spadonibus captivis, quis Alexander esset monstranti-
 bus, Sytigambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem
 nunquam antea visû Regis excusans, quam manu allevans
 Rex, ‘non errasti, inquit, mater, nam et hic Alexander
 ‘ est.

Equidem, si hac continentia animi ad ultimum vitæ
 perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quam
 visus est esse, quum Liberi patris imitaretur triumphum,
 ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria
 emensus. Vicisset profecto superbiam atque iram, mala
 invicta: abstinuisset inter epulas cædibus amicorum:
 egregiosque bello viros, et tot gentium secum domitores,
 indicta causa veritus esset occidere. Sed nondum fortuna

XII. Rex diu Dariura persequendo fatigatus, posteaquam et nox appetebat, et cum assequendi spes non erat, in castra paulo ante a suis capta pervenit. Invitari deinde amicos, quibus maxime assueverat, iussit: quippe summa dumtaxat cutis in scemore perstricta non prohibebat interesse convivio: quum repente e proximo tabernaculo lugubris clamor, Barbaro ululatu planctuque permixtus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum Regis, verita ne majoris motus principium esset, armare se coeperat. Causa pavoris subiti fuit, quod mater uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, Regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu ejulatuque descebant. Unus namque e captivis spadonibus, qui forte ante ipsarum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius, sicut paulo ante dictum est, ne cultu proderetur, adjecerat; in manibus ejus, qui repositum ferebat, agnovit: ratusque interfecto detractum esse, falsum nuncium mortis ejus attulerat.

Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, et pietati earum illacrymasse fertur. Ac primo Michrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde ne proditor captivarum iram doloremque gravaret, Leonatum ex purpuratis suis misit, jussum indicare, falso lamentari eas Darium vivum. Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missumque a Rege se nunciari jubet. At ii qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes adesse supremam horam, missosque qui occiderent captas. Itaque, ut quæ nec prohibere possent, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacitæ opperiebantur victoris arbitrium.

Leonatus expectato diu qui se intromitteret, posteaquam nemo producere audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat feminas, quod irrupisse non admissus videbatur. Itaque

non belli, sed luxuriæ apparatus, diripuerant milites : quumque plus raperent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contempserat.

Jamque ad fœminas perventum erat : quibus, quo cæriora ornamenta sunt, violentius detrahebantur : nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, castra repleverant, nec ulla facies mali deerat, quum per omnes ordines ætatesque, victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc vero impotentis fortunæ species conspici potuit : quum ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant, omni luxu et opulentia instructum ; eadem illa Alexandro, quæ veteri domino reservabant : namque id solum intactum omiserant milites, ita tradito more, ut victorem victi Regis tabernaculo exciperent.

Sed omnium oculos animosque in semet converterant captivæ, mater, conjuxque Darii : illa non majestate solum, sed etiam ætate venerabilis ; hæc formæ pulchritudine, nec illa quidem sorte corrupta. Acceperat in sinum filium nondum sextum ætatis annum egressum, in spem tantæ fortunæ, quantam paulo ante pater amiserat, genitum. At in gremio anus aviæ jacebant adultæ virgines duæ, non suo tantum, sed etiam illius more confectæ. Ingens circa eam nobilium fœminarum turba confiterat, laceratis crinibus, abscissaque veste, pristini decoris immemores, reginas dominasque veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes.

Illæ suæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius stetisset, quæ fortuna discriminis fuisset, requirebant : negabant se captas, si viveret Rex ; sed illum equos subinde mutantem longius fuga abstulerat. In acie autem cæsa sunt Persarum peditum centum millia : decem vero millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor et quingenti faucii fuere ; triginta omnino et duo ex peditibus desiderati sunt : equitum centum quinquaginta interfecti ; tantulo impendio ingens victoria stetit.

tumque obscurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, sed promptissimi tamen cæsi sunt: inter quos Alexandri dextrum semur leviter mucrone perstrictum est. Jamque qui Darium vehebant equi, confossi hastis et dolore effrati, jugum quatere, et Regem curru excutere cœperant; quum ille, veritus ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, et in equum, qui ad hoc sequebatur, imponitur: insignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecore abjectis.

Tum vero cæteri dissipantur metu; et qua cuique patebat ad fugam via, erumpunt; arma jacentes, quæ paulo ante ad tutelam corporum sumpserant: adeo pavor etiam auxilia formidabat. Instabat fugientibus eques a Parmenione missus, et forte in id cornu omnes fuga abstulerat. At in dextro Persæ Thessalos equites vehementer urgebant, jamque una ala ipso impetu proculcata erat: quum Thessali strenue circumactis equis dilapsi, rursus in prælium redeunt; sparsosque et incompósitos victoriæ fiducia Barbaros ingenti cæde prosternunt. Equi pariter equitesque Persarum serie laminarum graves, agmen, quod celeritate maxime constat, ægre moliebantur, quippe in circumagendis equis suis Thessali multos occupaverant.

Hac tam prospera pugna nunciata, Alexander non ante ausus persequi Barbaros, utrinque jam victor initare fugientibus cœpit. Haud amplius Regem quam mille equites sequebantur, quum ingens multitudo hostium caderet: sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo a tam paucis pecorum modo, et idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur. At Græci, qui in Darii partibus steterant, Amynta duce (prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti a cæteris, haud sane fugientibus similes evaserant. Barbari longe diversam fugam intenderunt: alii qua rectum iter in Persidem ducebat; quidam circumitu rupes, saltusque montium occultos petivere; pauci castra Darii. Sed jam illa quoque hostis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentiue pondus,

discrimen strenue transfert. Subductis deinde ex acie Theſſalis equitibus, præſectum eorum occulte circumire tergum ſuorum jubet, Parmenionique conjungi, et quod is imperaſſet, impigre exſequi.

Jamque ipſi in medium Perſarum undique circumfuſi egregie ſe tuebantur; ſed conſerti, et quaſi cohærentes, tela vibrare non poterant: ſimul ut erant emiſſa, in eoſdem concurrentia implicabantur, levique et vano iſtu pauca in hoſtem, plura in humum innoxia cadebant: ergo cominus pugnam coacti conferere, gladios impigre ſtringunt. Tum vero multum ſanguinis fuſum eſt: duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulſarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo ceſſare tum licuit: collato pede, quaſi ſinguli inter ſe dimicarent, in eodem veſtigio ſtabant, donec vincendo locum ſibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, quum hoſtem proſtraverant. At illos novus excipiebat adverſarius fatigatos: nec vulnerati, ut alias ſolent, acie poterant excedere, quum hoſtis inſtaret a fronte, et a tergo ſui urgerent.

Alexander non ducis magis, quam militis munera exſequabatur; opimum decus caſo Rege expetens: quippe Darius curru ſublimis eminebat; et ſuis ad ſe tuendum, et hoſtibus ad inceſſendum, ingens incitamentum. Ergo frater ejus Oxathres, quum Alexandrum inſtare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipſum currum Regis objecit: armis et robore corporis multum ſuper cæteros eminens; animo vero et pietate in pauciſſimis, illo utique prælio clarus, alios improvide inſtantes proſtravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa Regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipſo in equitum agmen irrupunt. Tum vero ſimilis ruinæ ſtrages erat.

Circa currum Darii jacebant nobiliſſimi duces, ante oculos Regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni, ſicut dimicantes procubuerant, adverſo corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes, et Rheomithres, et Sabaces prætor Ægypti, magnorum exercituum præſecti noſcitabantur: circa eos cumulata erat peditum equi-

Macedones, 'tot bellorum in Europa victores ab subigendam Asiam atque ultima Orientis, non ipsius magis, quam suo ductu profecti, inveteratæ virtutis admonebantur. Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis et Liberi patris terminos, non Persis modo, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum; Macedonum Bactra et Indos fore: minima esse, quæ nunc intuerentur; sed omnia victoriæ parari. Non præruptis petris Illyriorum et Thraciæ saxis sterilem laborem fore; spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus; totam aciem suo pavore fluctuantem umbonibus posse propelli.

Victor ad hæc Atheniensium Philippus pater invocabatur, 'domitæque nuper Bœotiæ, et urbis in ea nobilissimæ ad solum dirutæ' species repræsentabatur animis: jam Granicum amnem, jam tot urbes, aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque, quæ post tergum erant, strata, et pedibus ipsorum subjecta memorabat. Quum adierat Græcos; admonebat 'ab iis gentibus illata Græciæ bella Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque postulantium: ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent. Deinde deum templa ruinis et ignibus esse deleta: urbes eorum expugnatas: fœdera humani divinique juris violata' referebat.

Illyrios vero et Thracas, rapto vivere assuetos, 'aciem hostium auro purpuraque fulgentem intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, imbellibus fœminis aurum viri criperent: aspera montium suorum iuga, nudosque colles, et perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.

XI. Jam ad teli jactum pervenerant; quum Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium investi sunt. Quippe Darius equestri prælio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur esse conjectans, jamque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conspexit; duabus alis equitum ad jugum montis jussis subistere, ceteros in medium belli

a mari stabant, uxorem matremque Regis, et alium foeminarum gregem in medium agmen acceperant.

Alexander Phalangem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit: dextrum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur, huic proximi stabant Cœnos, et Perdicas, et Meleager, et Ptolemæus et Amyntas, sui quisque agminis duces: in lævo, quod ad mare pertinebat, Craterus et Parmenio erant; sed Craterus Parmenio niperere iussus. Equites ab utroque cornu locati: dextrum Macedones Thessalis abjunctis, lævum Peloponneses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagittariis admixtis. Thraces quoque et Cretenses ante agmen ibant, et ipsi leviter armati. At iis, qui præmissi a Dario jugum montis infederant, Agrianos opposuit ex Græcia nuper advectos. Parmenioni autem præceperat, ut quantum posset, agmen ad mare extenderet; quo longius abesset montibus quos occupaverant barbari. At illi neque obstare venientibus, nec circumire prætergressos ausi; funditorum maxime adspectu profugerant territi: eaque res tutum Alexandro agminis latus, quod ne superne incesceretur timuerat, præstitit. Triginta et duo armatorum ordines ibant; neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiae: paulatim deinde se laxare sinus montium, et majus spatium aperire cœperant; ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam a lateribus circumfundi posset equitatus.

X. Jam in conspectu, sed extra teli jactum, utraque acies erat; quum priores Persæ inconditum et truce sustulere clamorem. Redditur et a Macedonibus major, exercitus impar numero, sed jugis montium vastisque saltibus, percussus: quippe semper circumjecta nemora petræque, quantacumque acceperere vocem, multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat, identidem manu suos inhibens; ne suspensi, acrius ob nimiam festinationem concitato spiritu, capefferent bellum. Cumque agmen obequitaret, varia oratione, ut eujusque animis aptum erat, milites alloquebatur.

adventum hostium pavidi agrestes nunciaverunt, vix credenti occurrere etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido inceserat: quippe itineri quam prælio aptiores erant, raptimque arma capiebant: sed ipsa festinatio discurrentium, suoque ad arma vocantium, majorem metum incussit. Alii in jugum montis evaserant, ut hostium agmen inde prospicerent: equos plerique frænabant; discors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat.

Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare statuit, et a fronte et a tergo circumiturus hostem: a mari quoque, quo dextrum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter hæc viginti millia præmissa cum sagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat, transire, et objicere sese Macedonum copiis jusserat, si id præstare non possent, retrocedere in montes, et occulte circumire ultimos hostium. Ceterum, destinata salubriter omni ratione potentior fortuna discussit, quippe alii præ metu imperium exiequi non audebant, alii frustra exsequebantur: quia, ubi partes labant, summa turbatur.

IX. Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equitatu dextrum cornu tuebatur, additis funditorum, sagittariorumque viginti fere millibus. In eodem Thymodes erat Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpositus: hoc erat haud dubium robur exercitus, par Macedonicæ Phalangi acies. In lævo cornu Aristomedes Thessalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In subsidiis pugnacissimas locaverat gentes. Ipsum Regem in eodem cornu dimicaturum tria millia delectorum equitum, assueta corporis custodiæ, et pedestris acies quadraginta millia sequebantur. Hircani deinde, Medique equites, his proximi cæterarum gentium, dextra lævaque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, instructum; sex milli jaculatorum funditorumque antecedeabant. Quidquid in illis angustiis adiri poterat, impleverant copiæ, cornuaque hinc a jugo, illinc

non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu purpuratorum, Barbara feritate sævientium, præcisis adustisque manibus circumduci, ut copias suas nocerent, satisque omnibus spectatis, nunciare quæ vidissent Regi suo iussit.

Motis ergo castris, superat Pinarum æmnam, in tergis, ut credebat, fugientium hæsurus. At illo, quorum amputaverat manus, ad castra Macedonum penetrant, Darium quam maximo cursu posset, sequi nunciantes. Vix fides habebatur: itaque speculatores in maritimas regiones præmissos explorare jubet, ipse ne adesset, an præfectorum aliquis speciem præbuisset universi venientis exercitus. Sed quum speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est, ignes deinde totis campis collucere cœperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa, quum incondita multitudo, maxime propter jumenta laxius tenderet.

Itaque eo ipso loco metari suos castra jusserat, lætus quod omni expetiverat voto, in illis potissimum angustiis decernendum esse. Ceterum, ut solet fieri quum ultimi discriminis tempus adventat, in sollicitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua aspirante res tam prospere gesserat, verebatur, nec injuria, ex his quæ tribuisse sibi, quam mutabilis esset, reputabat: unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum, rursus occurrebat, majora periculis præmia, et sicut dubium esset, an vinceret, ita illud utique certum esse, honeste, et cum magna laude moriturum. Itaque corpora milites curare iussit, ac deinde tertia vigilia instructos et armatos esse: ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus, patrio more sacrificium diis præsidibus loci fecit.

Jamque tertium, sicut præceptum erat, signum tuba milites acceperat, itineri simul paratus et prælio: strenueque jussi procedere, oriente luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. Darium triginta inde stadia abesse præmissi indicabant, tunc consistere agmen jubet, armisque ipse sumptis, aciem ordinabat. Dario

At Darius, ut erat sanctus et mitis, 'se vero tantum
' facinus negat esse facturum, ut suam secutos fidem,
' suos milites jubeat trucidari. Quem deinde amplius
' nationum exterarum salutem suam crediturum sibi, si
' tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem
' stolidum consilium capite luere debere; defuturos
' enim, qui suaderent, si suavisse periculum esset. Deni-
' que, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque
' sententias dicere; nec tamen melioris fidei haberi,
' qui prudentius suaserint.' Itaque Græcis nunciari ju-
' bet; 'Ipsam quidem benivolentiam illorum gratias
' agere; ceterum, si retro ire pergat, haud dubie Reg-
' num hostibus traditurum: fama bella stare, et eum,
' qui recedat, fugere credi. Trahendi vero belli vi-
' ullam esse rationem: tantæ enim multitudini, utique
' quum jam hyems instaret, in regione vasta, et invicem
' a suis atque hoste vexata, non suffectura alimenta.
' Ne dividi quidem copias posse, servato more majorum,
' qui universas vires semper discrimini bellorum obtule-
' rint. Et hercule terribilem antea Regem, et absentia
' sua ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare
' se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse
' inter angustias saltus ritu ignobilium ferarum, quæ
' strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se
' occultaverunt. Jam etiam valetudinis simulatione fru-
' strari suos milites, sed non amplius ipsum esse passu-
' rum detrectare certamen; in illo specu in quem pa-
' vidi recessissent, oppressurum esse cunctantes.'

Hæc magnificentius jactata quam verius. Ceterum pecunia omni rebusque pretiosissimis Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen conjuge et matre, virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Forte eadem nocte et Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, et Darius ad eum locum, quem Amanicas Pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Persæ, quin isto relicta, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam faucii quidam et invalidi, qui agmen

Perſas recentes ſubinde ſucceſſuros, ſi laxius ſtare poterant.

Facile ratio tam ſalubris conſilii accepta eſt, itaque inter anguſtias ſaltus hoſtem opperiri ſtatuit. Erat in exercitu Regis Siſines Perſes, quondam a Prætoræ Ægypti miſſus ad Philippum, donique et omni honore cultus, exilium patria ſede mutaverat : ſecutus deinde in Aſiam Alexandrum, inter fideles ſocios habebatur. Huic epiſtolam Cretenſis miles obſignatam annulo, cujus ſignum haud ſane notum erat, tradidit. Nabarzanes prætor Darii miſcrat eam, hortabaturque Siſinem, ⁴ ut dignum ⁴ aliquid nobilitate ac moribus ſuis ederet : magno id ei ⁴ apud Regem honori fore.

Has litteras Siſines, utpote innoxius, ad Alexandrum ſæpe deferre tentavit : ſed quum tot curis apparatuque belli Regem videret urgeri, aptius ſubinde tempus exſpectans, ſuſpicionem inſiti ſceleſti conſilii præbuit. Namque epiſtola, priuſquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam, ignoti annuli ſigillo impreſſo, Siſini dari jufferat, ad æſtimandam fidem Barbari. Qui quia per complures dies non adierat Regem, ſceleſto-conſilio eam viſus eſt ſuppreſſiſſe, et in agmine a Cretenſibus, haud dubie juffu Regis occiſus eſt.

VIII. Jam Græci milites, quos Thymodes a Pharnabaſo acceperat, præcipua ſpes et propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere ſuadebant, ut retro abiret, ſpatioſosque Meſopotamiæ campos repeteret. Si id conſilium damnaret, at ille divideret ſaltem copias innumerabiles, neu ſub unum fortunæ iſtum totas vires regni cadere pateretur. Minus hoc conſilium Regi, quam purpuratis ejus diſplicebat : ancipitem fidem, et mercede venalem prodicionem imminere ; et dividi non ob aliud copias velle, quam ut ipſi in diverſa digreſſi, ſi quid commiſſum eſſet, traderent Alexandro. Nihil tutius eſſe, quam circumdatos eos exercitu toto obrui telis, documentum non inultæ perfidiæ futuros.

Et quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt; exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paululum a privato abhorrens; militaris vigor; queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus; ut pariter carus ac venerandus esset, effecerat.

VII. At Darius, nuncio de adversa valetudine ejus accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphratem contendit, junctoque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Jamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat, cujus potitus, ducentis talentis nomine multæ exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute suscepta per ludum atque otium reddens, ostendit quanta fiducia Barbaros sperneret. Æsculapio et Minervæ ludos celebravit. Spectanti nuncius lætus affertur ex Halicarnasso, Persas acie a suis esse superatos: Myndios quoque, et Caunios, et pleraque tractus ejus suæ facta ditionis.

Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, et Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castabalum. Ibi Parmenio Regi occurrit, quem præmiserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem, Isson nomine, penetrandum erat. Atque ille angustiis ejus occupatis, et præsidio modico relicto, Isson quoque desertam a Barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis qui interiora montium obsidebant, præsidii cuncta firmavit: occupatoquo itinere, sicut paulo ante dictum est, idem et auctor et nuncius venit. Isson inde Rex copias admovit: ubi consilio habito, utrumne ultra progrediendum foret; an ibi opperiendi essent milites novi, quos ex Macedonia adventare constabat. Parmenio non alium locum prælio aptiorem esse censebat: quippe illic utriusque Regis copias numero futuras pares; quum angustiarum multitudinem non caperent, planitiem ipsis camposque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur.

' pendit, sed nunc vere arbitror, sacro et venerabili ore
 ' trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum est,
 ' tua salus diluet, servatus a me vitam mihi dederis.
 ' Oro quæsoque, amissoque metu patere medicamentum
 ' concipi venis, laxa paulisper animum, 'quem intem-
 ' pestiva sollicitudine amici sane fideles, sed molestæ se-
 ' duli turbant.' Non securum modo hæc vox, sed etiam
 lætum Regem, ac plenum bonæ spei fecit. Itaque, ' si
 ' Dii, inquit, Philippe, tibi permisissent, quo maxime
 ' modo animum velles experiri meum, alio profecto vo-
 ' luisses: sed certiore quam expertus es, ne optasses
 ' quidem: hac epistola accepta, tamen quod dilueras,
 ' bibi, et nunc crede me non minus pro tua fide com-
 ' probanda, quam pro mea salute sollicitum esse de hu-
 ' jus medicamenti effectu.' Hæc eloquutus, dextram
 Philippo offert.

Ceterum, tanta vis medicaminis fuit, ut quæ sequuta
 sunt, criminationem Parmenionis adjuverint: interclusus
 spiritus arcte meabat. Nec Philippus quidquam inex-
 pertum omisit: ille fomenta corpori admovit, ille tor-
 pentem, nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque,
 ut primum mentis compotem esse sensit, modo matris so-
 rorumque, modo tantæ victoriæ appropinquantis admo-
 nere non destitit. Ut vero medicamentum se diffudit in
 venas, et sensum toto corpore salubritas percipi potuit,
 primo animus vigorem suum, deinde corpus quoque ex-
 spectatione maturius recuperavit: quippe post tertium
 diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum
 venit. Nec avidius ipsum Regem, quam Philippum in-
 tuebatur exercitus: pro se quisque dextram ejus am-
 plexi, grates habebant velut præsentis deo. Namque
 haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga
 reges suos venerationem, quantum hujus quoque regis
 vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint.

Jam primum nihil nisi divina ope aggredi videbatur,
 nam, quum esset præsto ubique fortuna, temeritas in glo-
 riam cesserat. Ætas quoque vix tantis matura rebus, sed
 abunde sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat.

VI. Erat inter nobiles medicos e Macedonia Regem sequutus Philippus, natione Acarnan, fidus admodum Regi: puero comes et custos salutis datus, non ut Regem modo, sed etiam ut alumnum, eximia caritate diligebat. Is non præceps se, sed strenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum esse promisit. Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum, cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe facilius, quam moram perpeti poterat: arma et acies in oculis erant; et victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset: id ipsum, quod post diem tertium medicamentum sumpturus esset (ita enim medicus prædixerat) ægre ferens. Inter hæc a Parmenione, fidissimo purpuratorum, litteras accipit, quibus ei denunciabat, ne salutem suam Philippo committeret: mille talentis a Dario, et spe nuptiarum sororis ejus esse corruptum.

Ingentem animo sollicitudinem litteræ incusserant, et quidquid in utramque partem aut metus, aut spes subjecerat, secreta æstimatione pensabat. Bibere perferrem? Ut, si venenum datum fuerit ne immerito quidem, quidquid acciderit, evenisse videatur? Damnem medici fidem? In tabernaculo ergo me opprimi patiar? At satius est alieno me mori scelere, quam metu meo. Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enunciat: epistolamque, sigillo annuli sui impressam, pulvino, cui incumberebat, subjecit. Inter has cogitationes biduo absumpto, illuxit a medico destinatus dies, et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viso Alexander levato corpore in cubitum, epistolam a Parmenione missam, sinistra manu tenens, accipit poculum, et hausit interritus: tum epistolam Philippum legere jubet: nec a vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conscientie notas in ipso ore posse deprehendere.

Ille, epistola perlecta, plus indignationis quam pavoris ostendit: projectisque amiculo et litteris ante lectum: Rex, inquit, semper quidem spiritus meus ex te pe-

‘dines, etiam si nemo insequi velit, euntes, fame atque
 ‘inopia debellari posse. Quem signum daturum fugien-
 ‘tibus? Quem ausurum Alexandro succedere? Jam ut
 ‘ad Hellepontum fuga penetrarent, classem, qua tran-
 ‘seant, quem præparaturum?’ Rursus in ipsum Regem
 misericordia versa, ‘illum florem juventæ, illam vim
 ‘animi, eundem Regem et commilitonem, divelli a se
 ‘et abripi, immemores sui querebantur.

Inter hæc liberius meare spiritus cœperat; allevabat
 Rex oculos, et paulatim redeunte animo circumstantes
 amicos agnoverat, laxataque vis morbi ob hoc solum vi-
 debatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum
 autem ægritudo corporis urgebat; quippe Darium quin-
 to die in Ciliciam fore nunciabatur: victum ergo se
 tradi, et tantam victoriam eripi sibi e manibus, obscura-
 que et ignobili morte in tabernaculo suo extinguere se que-
 rebatur. Admissisque amicis pariter et medicis: ‘In quo
 ‘me, inquit, articulo rerum mearum fortuna deprehen-
 ‘derit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudi-
 ‘re mihi videor, et qui ultro intuli bellum, jam provo-
 ‘cor. Darius ergo quum tam superbas litteras scriberet,
 ‘fortunam meam in consilio habuit, sed nequidquam. si
 ‘mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia et seg-
 ‘nes medicos non expetunt tempora mea: vel mori
 ‘strenue quam tarde convalescere mihi melius est; pro-
 ‘inde, si quid opis, si quid artis in medicis est, sciant
 ‘me non tam mortis, quam belli remedium quærere.

Ingentem omnibus incusserat curam tam præceps te-
 meritas ejus. Ergo pro se quisque precari cœpere, ne
 festinatione periculum augeret, sed esset in potestate me-
 dicentium: inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspe-
 cta, quum ad perniciem ejus etiam a latere ipsius pecu-
 nia sollicitaret hostis (quippe Darius mille talenta inter-
 fectori Alexandri daturum se pronunciari jusserat:) ita-
 que ne ausurum quidem quemquam arbitrabantur experi-
 ri remedium, quod propter novitatem posset esse suscep-
 tum.

non aliàs magis dicitur admiratus esse felicitatem suam : obrui potuisse vel saxis confitebatur, si fuissent, qui in subeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos : dorsum montis imminebat viæ, non angustæ modo, sed plerumque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere jusserat, scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes erumperet : sagittariorum quoque manus occupaverat jugum ; intentos arcus habebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prælium.

Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarson, cui tum maxime Persæ subiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille Parmenione ad inhibendum incendium cum expedita manu præmissò, postquam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem a se conservatam intrat.

V. Mediam Cydnus amnis, de quo paulo ante dictum est, interfuit ; et tunc æstas erat, cujus calor non aliam magis quam Ciliciæ oram vapore solis accendit : et diè fervidissimum tempus coeperat. Pulvere ac sudore simul perfusum Regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste deposita in conspectu agminis ; decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis levi ac parabili cultu corporis se esse contentum, descendit in flumen, vixque ingressi subito horrore artus rigere coeperunt : pallor deinde suffusus est, et totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti similem ministri manu excipiunt, nec satis competentem mentis in tabernaculum deferunt.

Ingens sollicitudo et pene jam luctus in castris erat. Flentes querebantur ' in tanto impetu cursuque rerum, ' omnis ætatis ac memoriæ clarissimum regem, non in ' acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem ' aqua corpus, ereptum esse et extinctum. Instare Darium, victorem antequam vidisset hostem : sibi easdem ' terras, quas victores peragrascent, repetendas : omnia, aut ipsos, aut hostes populosos ; per vastas solitu-

ret. Aberat ea regio quinquaginta stadia ab aditu quo Ciliciam intramus: Pylas incolæ dicunt, arctissimas fauces, munimenta quæ manu ponimus, naturali situ imitante.

Igitur Arsanes, qui Ciliciæ præerat, reputans quid initio belli Memnon suavisset; quondam salubre consilium fero exsequi statuit: igni ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudinem faciat: quidquid usui esse potest, corrumpit; sterile ac nudum solum, quod tæteri nequibat, relicturus. Sed longe utilius fuit angustias aditus, qui Ciliciam aperit, valido occupare præsidio, jugumque opportunè iteneri imminens obtinere, unde inultus subeuntem aut prohibere aut opprimere hostem potuisset. Nunc paucis, qui callibus præsiderent, relictis, retro ipse concessit populator terræ. quam a populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relictæ erant, proditos se rati, ne aspectum quidem hostis sustinere voluerunt, cum vel pauciores locum obtinere potuissent. Namque perpetuo jugo montis asperi ac prærupti Cilicia includitur: quod quum a mari surgat, veluti sinu quodam flexuque curvatum, rursus altero cornu in diversum littus excurrit. Per hoc dorsum, qua maxime introrsum mari cedit, asperi tres aditus et perangusti sunt: quorum uno Cilicia intranda est, campestris eadem qua vergit ad mare, planitiem ejus crebris distinguuntibus rivis: Pyramus et Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens, puro solo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alvenum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus, quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit.

Multa in ea regione monumenta, vulgata carminibus, vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes, Lyncei et Thebes, Typhonis quoque specus, et Corycium nemus, ubi crocum gignitur, cæteraque in quibus nihil præter famam duraverat. Alexander fauces jugi, quæ Pylæ appellantur, intravit. Contemplatus locorum situs

craverant. Cultus Regis inter omnia luxuria notabatur : purpureæ tunicæ medium album intextum erat : pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant, et zona aurea muliebriter cinctus acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. Cidarim Persæ regium capitis vocabant insigne ; hoc cærulea fascia albo distincta circumibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur : hastas argento exornatas, spicula auro præfixa gestabant. Dextra lævaque Regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur.

Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi Regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii Syngambim currus vehebat ; et in alio erat conjux : turba foeminarum Reginas comitantium equis vestabatur. Quindecim inde, quas armamaxas appellant, sequebantur ; in his erant liberi Regis et qui educabant eos, spadonumque grex, haud sane illis gentibus vilis. Tum regiæ pellices trecentæ sexaginta vehebantur, et ipse regali cultu ornatuque : post quas pecuniam Regis sexcenti muli, et trecenti cameli vehebant ; præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum amicorumque conjuges huic agmini proximæ, lixarumque et calorum greges vehebantur. Ultimi erant cum suis quisque ducibus qui cogerent agmen, leviter armati.

Contra si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat : equis virisque non auro, non discolori veste ; sed ferro, atque ære fulgentibus. Agmen et stare paratum, et sequi : nec turba, nec sarcinis prægrave : intentum ad ducis, non signum modo, sed etiam nutum : et castris locus, et exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit. Darius tantæ multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, angustius, reductus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat.

IV. Interea Alexander Abistamene Cappadociæ præposito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, regionem, quæ castra Cyri appellatur, pervenerat : stativa illic habuerat Cyrus, quum adversum Crœsum in Lydiam ducere-

eam formam, qua Græci uterentur ; protinusque Chaldaeos interpretatos, imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. Ceterum ipse et vatum responso quod edebatur in vulgus, et specie quæ per somnum oblata erat, admodum lætus, castra ad Euphratem moveri jubet.

Patrio more Persarum traditum est, orto Sole demum procedere. Die jam illustri, signum e tabernaculo Regis buccina dabatur. Super tabernaculum unde ab omnibus conspici posset, imago solis crystallo inclusa fulgebatur. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipsi sacrum et æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur : Magi proximi patrium carmen canebant : Magos trecenti et sexaginta quinque juvenes sequebantur, puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero ; quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant equi : hos eximiae magnitudinis equus, quem Solis appellabant, sequebatur : aureæ virgæ et albæ vestes, regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentoque cælata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium variis armis et moribus. Proximi ibant, quos Persæ Immortales vocant, ad decem millia : cultus opulentiae barbaræ non alios magis honestabat : illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas gemmis etiam adornatas.

Exiguo intervallo, quos Cognatos Regis appellant, decem et quinque millia hominum. Hæc vero turba muliebriter propemodum culta, luxu magis quam decoris armis conspicua erat. Doryphori vocabantur proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem : hi currum regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currus latus Deorum simulacra ex auro argentoque expressa decorabant : distinguebant internitentes gemmæ jugum ; ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam pinnas extendenti similem fa-

est: in illa terra, quæ hos genuit, auxilia querenda
sunt: argentum istud atque aurum ad conducendum.
militem mitte.

Erat Dario mite ac tractabile ingenium, nisi suam naturam plerumque fortuna corrumpere. Itaque, veritatis impatiens, hospitem ac supplicem, tunc maxime utilia suadentem, abstrahi iussit ad capitale supplicium. Ille ne tum quidem libertatis oblitus: 'habeo, inquit, paratam mortis meæ ultorem: expetet poenas mei consilii sprete ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentia regni subito mutatus, documentum exis posteris, homines, cum se permiscere fortunæ, etiam naturam dediscere.' Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde poenitentia subiit Regem, ac vera dixisse confessus, cum sepeliri iussit.

III. Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis; cui præceptum est a Rege, ut omnes peregrinos milites, in quibus plurimum habebat spei, a Pharnabazo acciperet; opera eorum usus in bello: ipsi Pharnabazo tradidit imperium, quod ante Memnoni dederat. Anxium de instantibus curis, agitabant etiam per somnium species imminentium rerum, siue illas ægrotudo, siue divinatio animi præflagientis accersit. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt: et paulo post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset: equo deinde per Babylonem vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus.

Ad hæc vates varia interpretatione curam distinxerant: alii 'lætum id Regi somnium esse dicebant; quod castra hostium arsisent, quod Alexandrum, deposita regia veste, in Persico et vulgari habitu perductum esse vidisset.' Quidam contra augurabantur: 'quippe illustria Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Asiæ occupaturum esse, haud ambigere; quoniam in eodem habitu Darius fuisset, quem appellatus est rex.' Vetera quoque omina, ut sit, sollicitudo revocaverat: Darium enim in principio imperii vaginam acinacis Persicam iussit mutari in

sec QUINTI CURTII LIB. III. c. 2.

quidam lignum igni duraverant : hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat ; ducenti equites. Cum his erant ignobiles Asiæ gentes ; duo millia peditum ; equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Græcorum mercede conductæ, egregiæ juventutis, adjecta sunt. Nam Bactrianos, et Sogdianos, et Indos, ceterosque rubri maris accolæ, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

Nec quidquam illi minus, quam multitudo militum defuit : cujus tum universæ adspectu admodum lætus, purpuratis solita vanitate spem ejus instantibus ; conversus ad Charidemum Atheniensem belli peritum, et ob exilium infestum Alexandro (quippe Athenis jubente eo fuerat expulsus) percontari cœpit : ‘ Satisne videretur instructus ad obterendum hostem ? ’ At ille et suæ fortis, et regis superbiæ oblitus ; ‘ Verum, inquit, et tu forsitan audire nolis ; et ego, nisi nunc dixero, alias nequidquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium, et totius Orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis : nitet pupura atroque, fulget armis et opulentia, quantam qui oculis non subjecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sane et inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos, et conferta robora virorum tegit. Ipsæ phalangem vocant peditum stabile agmen : vir viro, armis arma conferta sunt.

‘ Ad nutum monentis intenti sequi signa, ordines servare didicere. Quod Imperatur, omnes exaudiunt : obistere, circumire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis, quam milites callent. Et ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit : fatigatis humus cubile est : cibus quem occupant fatiat : tempora somni arctiora quam noctis sunt. Jam Thessali equites, et Acarnanes, Ætolique, invicta bello manus, fundis credo, et hastis igne duratis repellentur : pari robore opus

Lesbum, et Chium, et Con præfidiis hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quingenta attributa : Ad Antipatrum, et eos qui Græcas urbes tuebantur, sexcenta missa : ex fœdere naves sociis imperatæ, quæ Helleponto præfiderent. Nondum enim Memnonem vita excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas, satis gnarus cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat ; huic juncti erant Eneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt : omnisque hæc regio paruit Regi, datisque obsidibus, tributum quod ne Persis quidem tulissent, pendere ne cogrentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpositus est : ipse, assumptis qui ex Macedonia nuper advenerant, Cappadociam petiit.

II. At Darius, nunciata Memnonis morte haud secus quam par erat, motus ; omissa omni alia spe, statuit ipse decernere : quippe quæ per duces suos acta erant, cuncta damnabat ; ratus pluribus curam, omnibus abfuisse fortunam. Igitur castris ad Babylonem positis, quo majore animo capefferent bellum, universas vires in conspectum dedit, et circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo, numerum copiarum iniit. Orto sole, ad noctem agmina, sicut descripta erant, intravere vallum : inde occupaverunt emissâ Mesopotamiæ campos : equitum peditumque propemodum innumerabilis turba, majorem quam pro numero speciem gerens.

Perfarum erant centum millia, in quibus eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere ; armati bipennibus, levibusque scutis cetræ maxime speciem reddentibus : peditum decem millia pari armatura sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant peditum, additis septem millibus equitum. Hircani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant, equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant ; pluribus hærebant ferro præfixæ hastæ,

Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, ut capti apud Granicum amnem redderentur sibi. Ille non hos modo, sed etiam cæteros Græcos restitui suis jussurum respondit, finito Persico bello. Cæterum, Dario imminens, quem nondum Euphratem superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis, quam urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ regiam, Gordium nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfuit, pari intervallo Pontico et Cilicio mari distantem. Inter hæc maria angustissimum Asiæ spatium esse compedimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ quia continenti adhæret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulæ præbet, ac nisi tenue discrimen objiceret, maria quæ nunc dividit committeret.

Alexander, urbe in suam ditionem redacta, Jovis templum intrans. Vehiculum, quo Gordium Midæ patrem vectum esse constabat, adspexit, cultu haud sane a vilioribus, vulgatisque usu abhorrens. Notabile erat jugum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis et celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus editam esse oraculo sortem, Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset, cupido incessit animo fortis ejus implendæ. Circa Regem erat et Phrygum turba et Macedonum, illa exspectatione suspensa, hæc sollicita ex temeraria Regis fiducia. Quippe series vinculorum ita adstricta, ut unde nexus inciperet, quoque se conderet, nec ratione nec visu percipi posset; solvere aggressus iniecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequaquam diu luctatus cum latentibus nodis: 'Nihil, inquit, interest quomodo solvantur;' gladioque ruptis omnibus loris, oraculi sortem vel elusit, vel implevit.

Cum deinde Darium, ubicunque esset, occupare statuisset; ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum classis ad oram Helle Ponti, copiis autem præfecit Hegelochum,

QUINTI CURTII

L I B. III. c. I.

I NTER hæc Alexander, ad conducendum ex Peloponneso militem, Cleandro cum pecunia misso, Lyciæ Pamphylizæque rebus compositis, ad urbem Celænas exercitum admovit. Media, illa tempestate, mœnia interfuebat Marfyas amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine excurrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit : inde diffusus circumjectos rigat campos, liquidus, et suas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari similis, locum Poëtarum mendacio fecit : quippe traditum est, Nymphas amore amnis retentas, in illa rupe confidere.

Ceterum, quamdiu intra muros fuit, nomen suum retinet : at quum extra munimenta se evolvit, majore vi ac mole agentem undas Lycum appellant. Alexander quidem urbem destitutam a suis intrat : arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus, caduceatorem præmisit, qui denunciaret, ni dederent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim, et situ et opere multum editam perductum ; quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nunciare Alexandro, non eadem ipsum et incolæ æstimatione munimenta metiri : se scire inexpugnabiles esse, ad ultimum pro fide morituros. Cæterum ut circumfideri arcem, et omnia sibi in dies arctiora viderunt esse ; sexaginta dierum inducias pacti, ut nisi intra eos auxilium Darius ipsis misisset, dederent urbem : postquam nihil inde præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permiscere se Regi.

quum aliis ad Alexandrum libertatis auctorem res trahentibus, non decissent qui Persicis opibus aucti, propria sub veteribus dominis potentiam, quam liberata republica eandem omnium aequalitatem mallent. Igitur Athenagoras et Apollonides ex Chiorum optimatibus, re cum Phisino Megareoque et aliis suae factionis hominibus communicata, Memnonem arcessant. Ita Chius proditione capitur, et praesidio ibi collocato, urbanarum rerum administratio Apollonidi sociisque traditur.

Inde Lesbum petens, Antissam, Pyrrham et Ereßum nullo negotio capit; Methymnae Aristonicum tyrannum imponit; totamque insulam excepta Mitylene nobilissima urbe, in potestatem redigit. Ea multis diebus obsidionem constanter pertulit, nec ab ipso Memnone capta est. Ille enim, quum jam magnis operibus urbem circumvallasset, et occluso portu, naviumque stationibus per opportuna loca dispositis, ne qua subsidio venientibus adius pateret, providisset, pestilenti morbo correptus praecalam Persarum spem, irreparabili cum ipsorum damno, deseruit. Sed quum se jam morti vicinum intelligeret, Pharnabazo sororis suae filio, quem Artabazo peperat, imperium suum tradidit, donec Darius, re comperta, aliter statueret.

Hic cum Autophradate classis praefecto munia partitus, eo tandem oblectos adegit, ut securo praesidii discessu pacto, columnas, quae foederis cum Alexandro leges insculptae erant, subverterent, Darioque fidem polliciti, dimidiam exulum suorum partem reciperent. At Persae non integra fide pactis steterunt; sed introductis in urbem militibus Lycomedem Rhodium praefisse iusserunt: Diogeni, qui ob studia in Persas exulaverat, patriae tyrannis tradita est. Pecunia deinceps privatim ab opulentissimo quoque per vim ablata, neque eo minus imperatum tributum, quod commune Mitylenæorum penderet.

vicino colle instruxerant a ciem ; et præmissos ab Alexandro velites opportunitate loci adjuti repulerant : sed Agriani resistebant, quæis propinqua jam Macedonum phalanx, et ante prima signa Rex conspectus audaciam addiderat. Maximus militi labor fuit per ardua conniti postquam æquioribus paulo locis consistere datum est, semerum montanorum vulgus haud ægre disjecere.

Ex Macedonum ducibus Cleander desideratus est, cum viginti ferme militibus ; Barbarorum ad quingentos cecidere : cæteros expedita fuga, et locorum notitia protexit. Fugientibus tamen institit Rex contentione quantæ poterat tam grave agmen, eodemque impetu urbs eorum capta est. Per cætera deinde Pisidiæ munita loca circumtulit bellum, quorum nonnulla pugnando cepit, alia conditionibus in fidem venerunt. Telmissum expugnatam, ob pertinaciam civium, solo æquavit ; populo libertatem ademit ; et paulo post cum aliis quibusdam Pisidiæ civitatibus, Celænarum præfecturæ contribuit. Pacatis hunc in modum asperrimis nationibus, in Phrygiam processit, qua Ascanius lacus est, cujus aqua sua sponte con crescens, necessitate salis e longinquo petendi solvit accolæ.

Dum ea geruntur, Memnon suarum partium reliquiis undique collectis, ut inhærentem Asiæ Alexandrum extorqueret, ad bellum Græciæ Macedoniæque inferendum cogitationes convertit. Quippe Darius in hoc uno spem reponens, qui victoris impetum sua virtute suaque prudentia diutissime ad Halicarnassum moratus esset, summæ rerum præfecerat eum, magnamque pecuniæ vim transmisserat. Itaque mercenariorum manu quanta poterat conductâ, cum trecentarum navium classe libero mari vagabatur, et quæ tantis conatibus adversa vel æqua futura essent, solerti æstimatione pensabat.

Interea locis quæ minus anxie custodiebantur occupatis (inter quæ et Lampſacus fuerat) insulas aggressus est, quibus Macedones, quanquam utrimque continenti potirentur, ob inopiam navium auxilium ferre non poterant. Juvit consilium ducis animorum mira ubique dissensio,

est exercitus. Illi subita Macedonum irruptione territi, desertis quæ in plano erant ædificiis, in arcem concessere. Alexander vacua urbe potitus, sub ipsa arce castra communit, et quum peritissimos architectos haberet, apparatu oppugnationis obsessos ad pacem prioribus conditionibus repetendam compulit. Nihil ad majora properanti optatius accidere potuisset, quam loci haud contemnendi longa obsidione non detineretur. Ne tamen impunita defectorum temeritas esset, potissimos civium obides tradi, pecuniæque imperatæ nec exsoluatæ summam duplicari præcepit.

Adjectum est, ut satrapæ, quem Alexander præfecisset, obedirent, annua Macedonibus tributa solverent, et de agro, unde vicinos vi ejecisse arguebantur, judicio contenderent. His ita gestis remensus iter, quod ad Pergensium oppidum ferebat, inde perrexit in Phrygiam. Sed per ista loca ducenti superandæ erant angustię, quas juxta Telmissum urbem Pisidarum duo montes ex adverso concurrentes efficiunt, ita strictis faucibus ut portarum similitudinem referant, easque Barbari armata manu utrinque insederant.

Alexander in ipso aditu castra poni jubet, ratus, quod evenit, Telmissenses castris locatis periculum differri credens non diu hæsiuros in angustis, sed modico in illis relicto præsidio cæteros in urbem recessuros esse. Igitur occasione haud segniter usus, protinus sagittarios et funditores, quodque ex gravi armatura maxime expeditum erat, inducit, et præsidio Barbarorum deturbato, ante ipsam urbem castra collocat.

Ibi legatos Selgensium audiit, qui ob vetustas cum vicinis Telmissensibus similitates, quanquam ejusdem nationis essent, amicitiam ac auxilia offerebant Regi. Quibus perbenigne exceptis, ne in obsidione unius urbis tempus tereret, Sagalassum castra movit, validam urbem et juventutis robore firmatam: quum enim omnes Pisidæ bellicosi sint, Sagalassenses præ cæteris pugnaces habentur. Ii, quum etiam a Telmisso fœderatæ sociæque copię venissent, viris magis quam mœnibus confisi, in

dens Parmenio interrogare ausus est, 'quid ita exterminis. cæremoniis honorem deferret, quem a tam scæda gente etiam recipere vix tanto rege dignum esset?' Atque ille insomnium suum retulit. Deinde urbem ingressus, in pulcherrima sæde ritu recepto sacrum Deo fecit, et dona templo intulit.

Inspexit etiam sacros gentis codices, quibus continebantur diu ante præscripta vaticinia, inter quæ Tyrum Macedonibus cessuram, et Persas a Græco quodam debellatum iri clare significabatur. Eum se fore interpretatus, Judæis concessit, 'ut domi forisque suis legibus ritibusque libere uterentur, et quia septimum quemque annum agriculturæ exsortem agunt, etiam tributorum ista portione solverentur.' Naturam quoque regionis admiratus, quæ aliis fructibus inter præstantissimas dives opobalsamum sola producit, Andromachum iis regionibus præposuit, quem Samaritani, perpetui Judæorum hostes, paulo post atrociter necaverunt. Sed hæc quidem post Tyrum Gazamque expugnatas gesta sunt: nos per occasionem præcepimus

XII. Ceterum angustiis ad mare Pamphylium superatis, Alexander Pergis profectus in itinere obvios habuit Aspendiorum legatos, ex principibus civitatis. Ii petentes ne præsidium recipere cogerentur, quinquaginta talenta in stipendium militum, et quantum equorum tributi nomine regi Persarum alere consueverant, promiserunt. Inde Rex ad Sidetæ qui Melanem amnem adcolunt, progressus est; Cumæorum ex Æolide genus, sed sermone barbaro; nam Græcus exoleverat, non diuturnitate temporis, ut accidit; verum majores suos, ut in eas regiones venerunt, repente oblitos patriæ linguæ, novam et antea inauditam sonuisse memorabant.

Sic recepta, quæ Pamphyliæ metropolis erat, Syllium ibatur, tutum natura situs oppidum, et tam peregrino milite, quam Barbarorum adcolentium firma manu egregie munitum. Ea res, et quia Aspendios rebellare nuntiabatur, avertit iter, Aspendumque ductus

ipsius ingenio profectam non dubito, ita frequentibus prodigiis et ominibus auctam confirmatamque fuisse crediderim, postquam decreto numinis, clarissimis maximisque rebus se destinari conjecit

Adhuc in Macedonia degenti species humana augustior apparuisse dicitur, monentis, ut ad evertendum imperium Persicum quam primum in Asiam sequeretur : atque in memoriam insomnii revocatum esse Regem, quum in Phœnice res gereret ; obvio Judæorum sacerdote in quo recognovit ornatum, quem pridem in objecta imagine per quietem viderat. Nam inter obsidionem Tyri vicinis regibus populisque deditionem et delectus imperaverat : sed Judæi, qui Hierosolyma famosam urbem tenebant, fœdus cum Dario causati, Macedonum amicitiam detestabant. Eam gentis contumaciam puniturus, in Judæam infesto agmine perrexit. At Hierosolymitani, ut Regis iram lenirent, cum uxoribus liberisque supplices in occursum venientes effunduntur.

Sacerdotes primi ibant tenuissima bysso amicti : hos deinde populus candido et ipse vestitu sequebatur. Agmen ducebat Jaddus summus sacrorum antistes cum solenni ornatu. Appropinquantis pompæ venustatem speciemque miratus Rex, equo desiliens, solus processit, adoratoque Dei nomine, quod aureæ laminæ insculptum cidaris pontificia præferebat, ipsum quoque reverentur salutavit. Improvisa res omnium qui cum eo advenerant animos in stuporem dedit. Judæi ex propinqui exitii metu non in spem incolumitatis modo, sed inopinatæ gratiæ fiduciam erecti circumibant Regem, laudes gratulationemque et vota miscentes.

Contra Syrorum reguli, qui ob crebras acerbasque cum Judæis simulates Alexandrum secuti fuerant, inimicorum suppliciis, ut rebantur, infesti animi libidinem expleturi, stupebant ; dubii verane essent quæ intuerentur ; an aliquod oculorum ludibrium vana imagine sopitos sensus falleret. Neque minus Macedonas insolentia spectaculi suspensos habuit : donec propius acce-

- non manfuras : hoc enim monere naturam avis, quæ
- præ ceteris homini familiaris, eadem fupra modum
- garrula efflet.

His itaque diligenter expenfis, quum indicium Afifinis cum vatis refponfo convenire cerneret, meminiffetque fe matris literis anxie monitum, ut ab hoc homine fibi caveret, nihil ultra differendum ratus, quid fieri vellet, Parmenioni fignificat : nam, ut diximus, cum ipfo in Phrygiam iverat Lynceftes Alexander. Sed ne quo cafu confilium Regis parum in tempore proderetur, literas fcribi non placuit ; fed per hominem fidum atque honoratum mandata perferri : electus eft Amphoterus Crateri frater. qui cum Macedonicum habitum Phrygio mutaffet, affumptis Pergenfibus aliquot itineris gnaris, ad Parmenionem occultus penetrat.

Ita Alexander comprehenditur, et quum ob veterem fuam familiæque dignitatem et gratiam diu dilatus efflet, tertio poft anno, dum a Philotæ confciis fupplicium fumat, focietate criminis, et poena fontium in exitum abreptus periit. Regi ex Phafelide moveati, fupra detectas infidias propitius numinis favor alio ftatim beneficio patuit. Parte exercitus ad Pergenfium urbem per montes præmiſſa, cæteros ipſe per littus ducebat, qua Climax mons Pamphylio mari imminens, anguftam euntibus ſemitam relinquit, quoties mare tanquillum eſt ; at quum æſtus incubuit fluctibus operitur : idque hyeme frequens et prope perpetuum eſt.

At Alexander nihil æque ac moram metuens, exercitum per æqua, per iniqua, eodem ardore atque impetu rapiebat. Continui per eos dies Auſtri flaverant, qui in mare in littus propellentes, omnia itineris veſtigia altis paludibus opplent ; affiduæ etiam magnæque pluviz, ut ventis iſtis ſpirantibus ſolet, ruebant ; ſed adventante Alexandro, ſubito exortus Aquilo cælum purgavit imbribus, undas rejecit in mare, et Macedonibus tranſitum aperuit. Sic quoque unius diei itinere per incerta vada emergendum fuit, aqua ad umbilicum ferme pertingente. Tantam in periculis Alexandri fiduciam, ut ab

latrapam missum, sed cum occultis mandatis, ut Alexandrum Lyncestem captata occasione secreto conveniret, eique si destinata effecisset, Macedoniae regnum et mille insuper auri talenta polliceretur. Nam is cum Amynta transfuga scelesto consilio inito, occidendi regis partes sibi sumserat. Oderat cum tum aliis de causis, tum quod Heromenem et Arrabæum, fratres hujus Alexandri, inter paternæ necis conscios supplicio affecisset. Et quanquam ipse poena exemptus, multisque postea honoribus ornatus, non simplex beneficium Regi deberet, insita animo ferocia et dominandi cupidine nihil nefas putabat, per quod ad regnum via sterneretur.

Re in consilium deducta, 'facilitatem Regis' arguebant amici, 'quod hominem in manifesto maleficio deprehensum, non modo punire non sustinuisse, verum etiam præmiis et honoribus auctum optimæ equitatus parti præposuisset. Quem deinceps et fidum futurum, si præter impunitatem propior amicitiae gradus, maximæ dignitates, honorificæ præfecturæ, parricidii merces essent? Igitur mature emendandum, quod nimia lenitate peccatum esset: priusquam ille, consilium emanasse sentiens, Thessalorum nobiles animos ad res novandas induceret. Non contemnendum esse periculum, quo majus ne excogitari quidem possit, neque spernenda Deorum ostenta, qui Regem de cavendis insidiis evidenter monuissent.

Nuper enim, dum Halicarnassum obsidens, post longos magnosque labores meridiatione reficitur, hirundo, nota auspiciis avis, magno cum garritu, circum caput quiescentis volitaverat, et modo in hoc, modo illud lectuli latus se demiserat, turbulentiorē solito cantum exorsa. Et Rex quidem defatigato corpore non penitus excussit somnum, sed tamen avem continuo strepitu molestantem sentiens, manu obiter repulit. Illa adeo non exterrita est, ut etiam in ipsius capite confederit, neque prius strepere desierit, quam ab expectato demum abacta est. Idque sic interpretatus fuerat Aristander, ut 'instare periculum diceret ab amico Regis; sed insidias in occulto

per castra impudicorum multitudinem haberi, probrosos omnes conqueri iussit, et in parvam quandam Ceramini sinus insulam seposuit, hæsitque infamia loco, et ob ejus rei memoriam Cinædopolis appellatur.

XI. His ita gestis insistens consilio suo, ut omni maritima ora sui juris effecta, classem hostium inutilem redderet, Hyparnis receptis, quæ arcem tenentes mercenarii dediderant, in Lyciam contendit. Ibi pacta cum Telmissenibus amicitia, Xanthoque flumine transmissa, cognominem amni urbem, Pinaraque et Patara, nobilia iis regionibus oppida, cum aliis minoribus circiter triginta, in fidem accipit, rebusque satis in præsens compositis, in Myliada procedit. Phrygiæ majoris portio Mylas est, sed Persarum regibus placuerat Lyciæ eam contribui.

Eam dum recipit, adfuere Phaselitarum legati, amicitiam orantes, aureamque coronam hospitale donum afferebant: idem petebant multarum urbium oratores ex inferiore Lycia. Itaque Rex præmissis, quibus oppida sua Phaselitæ Lyciique traderent, paucis post diebus, Phaselim profectus est: oppugnabant illi tum maxime validum præsidium, quod in ipsorum ditione Pisidæ construxerant, multasque inde injurias intulerant accolis; id adventu Alexandri brevi captum fuit. Apud Phaselias plures dies, ut seque et exercitum reficeret, quieti dedit: invitabat etiam tempus anni: quippe media jam hyems pifficiles progredienti vias cisece-

rat. Ibi per hilaritatem et epulas laxato animo, quum statum Theodecti a civibus suis in foro positam vidisset, ut a cœna temulentus surrexerat, saltabundus eo processit, frequentesque ei coronas injecit. Nam Theodectem, quum Aristotelem una audiret, familiarem gratumque habuerat. Sed otioso juvenilis animi lusus atrox a Parmenione nuncius cito discussit.

Comprehenderat ille Persam quemdam Asfinem nomine, a rege Dario palam quidem ad Atyziam Phrygiæ

fuiſſent cognitis, quanquam media nocte, Macedonas in urbem irruere, et quos incendium augentes deprehendiſſent, interficere; ſi qui domi ſe continerent, ab eorum cæde temperare jubet. Luce oborta arces a Perſis et mercenariis inſeſſas contemplatus, quum obſidionem earum longi operis futuram ſuſpicaretur, neque operæ pretium putaret capite gentis expugnato, agendi tempus per otium et inertiam terere, urbem ipſam excindit, arces muro ſoſſaque circumſeptas Ptolemæum obſervare jubet, quem cum tribus millibus peregrinorum militum, et equitibus ducentis ad Cariam tuendam relinquebat.

Iſ non longo poſt tempore, copiis cum Aſandro Lydiæ prætoris conjunctis Orontobatem acie vicit, et Macedonibus ira tædioque diuturnioris moræ, oppugnationi acriter incumbenſibus, arces in poteſtatem redactæ ſunt. At Rex Phrygiam continentesque provincias animo complexus, Parmenionem cum amicorum turmis et auxiliariis equitibus Theſſaliſque, quibus Alexander Lynceſtes præerat, Sardes mittit, ut inde in Phrygiam irrueret, venturoque exercitui conſuectum et pabulum ex hoſtico pararet; data ad hoc plauſtra, quæ ſimul ducerentur. Quum deinde multos Macedonum paulo antea expeditionem ductis uxoribus, deſiderium earum impatienter ferre cognoviſſet, Ptolemæum Seleuci filium corporis cuſtodem iis præfecit, domumque deducere juſſit, cum uxoribus hybernaturus.

Duo quoque ex ducibus Cœnos atque Melager ob eandem cauſam una proſecti ſunt. Id Regi magnæ apud milites commendationi fuit, promptioresque deinde eos ad longinquam militiam reddidit, quum ſui rationem habitam viderent, ſperarentque deinceps etiam ad ſuos viſendos ſubinde conſuectum impetraturos eſſe. Ducibus injunctum eſt, ut interim, dum in Macedonia morarentur, ſtrenue delectus agerent, quantæque maximas poſſent equitum peditumque copias, cum iis qui tum abibant, ſub initium veris adducerent. Animadverſo autem exercitum Aſiaticis moribus inſici, magnamque vulgo

ne una Macedones irrumperent, porta præpropere occlusa magnam oppidanorum partem ad exitium hosti tradidit.

Inter hæc Ephialtes non spe magis quam desperatione formidabilis, cum Regiis ferociter dimicabat, et ancipitem fecisset victoriam, ni laborantibus suis seniores Maæe lonum mature succurrissent. Ii in castris habebantur immunes operum periculorumque, nisi ubi necessitas exigeret; quum stipendiis præmiisque nihilominus perfruerentur: metuerant cum honorem fortibus factis, et sub superioribus Regibus ipsoque Alexandro bellicis laboribus ætate exacta. Ii quum suos periculis territos detrectare pugnam, et receptui locum circumspicere intelligerent, Atharia quodam duce, in primam aciem provolant, accensoque quod elanguerat prælio, juniores conviciis et pudore flagitii ad resumendos animos compellunt.

Ita simul acerrimo nisu incumbentibus omnibus, quum æmulationem suam hostium damnis exercerent, momento temporis inclinata fortuna, Ephialtes cum plurimis fortissimisque suorum cæsus, reliqui in urbem repulsi sunt. Introierant etiam Macedonum multi, et oppidum vi capiebatur, quum receptui cani Rex iussit, siue ut urbi parceret, siue præcipiti jam in vesperam die, noctem, et occultas ignotis locis insidias metuebat. Hoc prælium præcipuas obsessorum vires consumpsit. Igitur Memnon re cum Orontobate qui urbem tenebat, cæterisque ducibus deliberata, nocte intempesta turrim ligneam et porticus ubi tela servabantur, incendunt, ædificisque muto vicinis ignem supponunt, quo celeriter concepto, quum et ex porticibus turrique flamma vento agitata accederet, late fuderunt incendium.

Oppidanorum militumque validissima pars arcem in insula sitam occupavit; alii in Salmacidem se contulere: alterius arcis id nomen, inditum a fonte, qui ibi est, vulgatissimæ famæ: Reliquam multitudinem resque preciosas duces avexerunt in Con insulam. Alexander indicio transfugam, et objecta oculis specie, quæ in urbe gesta

adesse, et armatos expectare imperium. Coepta die quum Alexander iterum muro latericio machinas admovisset, instarentque Macedones operi, Ephialtes porta subito patefacta dimidium suorum immittit cum facibus; ipse cum cæteris denso agmine subsequitur, ut hostes incendium prohibituos submoveret.

Alexander intellecto quid ageretur, aciem celeriter instruit, subsidia delicto millite firmat, quumque alios ad extinguendum ignem ire iussisset, in eos qui cum Ephialte advenerant impetum facit. At ille insigni corporis robore, quotquot conferre pedem audebant obtruncans, suos voce, nutu, et imprimis exemplo ad virtutem animabat: neque parum molestiæ e muris exhibebatur hosti; quippe turrem centum cubitorum obsessi erexerant, tormentisque commode dispositis, hastas et saxa jaculabantur.

Inter hæc ex diversa parte urbis (ipsi Tripylon vocabant) duce Memnone alius oppidanorum globus, qua minime expectabatur, erupit, tantusque tumultus incessit castris, ut ipse etiam Rex consilii incertus efficeretur. Sed animi magnitudine, et opportunis imperiis omnia pericula propulsabat, et fortuna in tempore subvenit. Igitur et qui machinas incenderant, a Macedonibus ibi curabant, quique a Rege missi subsidio venerant, cum magna clade repulsi sunt.

Et Memnonem Ptolemæus excepit Philippi filius, regii corporis custos, præter propriam manum Addæi Timandrique cohortibus stipatus, eaque parte egregie vicerunt Macedones, quanquam Ptolemæum Addeumque, et sagittariorum ducem Clearchum cum quadraginta ferme manipularibus amisissent; et hostes cum tanta trepidatione recesserunt, ut angustum pontem, quem ad fossam superandam construxerant, multitudo festinantium ruperit; iis qui superstiterant in præceps devolutis, ex quibus nonnulli a suis conculcati interierunt; alios Macedones ex superiore loco telis confixere; multi quibus isti calamitas pepercerat, sub ipsa urbis porta necem invenerunt: quippe exterritis omnibus, metuentibusque

Alexander postero statim die machinis quatere cepit, quo minore negotio recens adhuc opus labefactaret. In eo labore occupatis Macedonibus, iterum ex urbe valida eruptio facta est, cratiumque, quibus opera tegebantur nonnihil, et unius turris ligneæ partem flamma comprehendit. Ne ad cætera opera transfret incendium, Philotas et Hellanicus obstitērunt, quibus in eam diem machinarum custodia cesserat, et Alexander mature conspectus, tantum trepidationis iniecit hostium animis, ut omīssis facibus quibus armati procurrebant, quidam etiam arma jacentes effusa fuga oppidum repeterent. Inde vim facile propellebant, adjuti commoditate loci, quem multo æquiores obtinebant, et quia murus, sicut diximus, ita constructus erat, ut quaecumque partem invasisset hostis, non a fronte tantum, sed ex utroque laterum missilibus appeti posset.

Posthæc Persarum duces, quoniam omnia sibi in dies arctiora esse viderent, constaretque non abcessurum Macedonem donec urbis potiretur, de summa rerum consilium habebant. Ibi Ephialtes vir animi corporisque robore in paucis conspicuus, incommoda longæ obsidionis differuit, negabatque 'expectandum donec paulatim accis viribus exhausti fractique cum ipsa urbe in victoris arbitrium concederent; sed dum aliquid virium superesset, cum robore conductitili militis erumpendum, et alacribus animis cum hoste conflegendum esse. Consilium suum quo in speciem audacius esset, eo plus in exsequendo facilitatis habiturum: hostibus enim alia omnia expectantibus, et adversus casum de quo nihil dubitarent, imparatis, superfusum iri suos.'

Neque Memnon, quanquam cauta consilia speciosis præferre solitus, restitit: nam etiamsi nihil novaretur, nulla propinqua auxilii spe, tristem obsidionis exitum fore prospiciebat; et, ut in tanto discrimine, non inconsultam rebatur experiri virum acrem, et qui velut instinctu quodam ad extrema audenda ageretur. Igitur Ephialtes duobus millibus ex omni mercenariorum numero delectis, facies mille parare jubet; primaque tunc

ander cum manu, quæ circa ipsum erat, progressus, metum hostibus incussit, statimque intra munimenta compulsi sunt, nec multum abfuit, quin hostes simul irrumperent. Forte enim intentis omnibus in ea quæ ante urbem gerebantur, mœnia negligenter servari contigerat, et duæ turres cum continenti murorum parte crebris arietum ictibus cesserant, tertia quoque, laxata jam et concussa compage, fodientibus haud in longum resistere potuisset. At quia tumultuarium id prælium, neque universus exercitus instructus fuerat, opportunitas ejus rei e manibus amissa est.

Alexander, quanquam ea res opinione Græcorum de victoria concedentis videretur, corpora suorum qui sub ipsis mœnibus oppetierant, induciis postulatis ab hoste repetere, quam inhumata dimittere maluit. At qui cum Persis erant, Ephialtes et Thrasybulus Athenienses, quum plus apud ipsos odium adversus Macedonas, quam humanitatis ratio valeret, negabant indulgendum hoc esse infestissimis hostibus. Non tamen permoverent Memnonem, quin 'Græcorum moribus indignum esse
' diceret, sepulturam invidere cæsis hostibus. Armis et
' viribus in adversos et obstitentes utendum, neque contumeliis pugnandum in eos, quos bonis malisque nostris
' sua dies exemisset.

Sane præter alias Memnonis virtutes, etiam moderatio ejus insignis fuit, neque enim per vecordiam conviciis insectari hostem pulchrum ducebat, sed virtute et consiliis vires illius animosque contundere. Igitur quum aliquando in agmine quendam ex mercenariis nonnulla contumeliose et petulanter in Alexandrum jacentem audisset, conversa hasta hominem pulsans: 'Non te conduxi, inquit, ut malediceres Alexandro, sed ut adversus illum dimicares.

X. Interea obsessi summo studio securitati suæ providentes, pro diruto muro alium interiorem ex cocto latere eduxerunt, non recta regione, sed in nascentis lunæ figuram sinuatum, eaque res, quum inter multos distributum munus esset, celerrime confecta est. Hunc murum

Atrox inter hæc utrinque clamor, hortantium suos, increpantium adversos; tum fauciorum et morientium gemitus, inter nocturnas tenebras omnia terrore tumultuque impleverant: augebantur hæc vocibus cæteræ multitudinis, quæ dum alii pugnant, operi intenta, muris qui pulsu machinarum corruerant, reparandis occupabatur. Tandem acrius adnisi Macedones hostem intra mœnia redegerunt, centum septuaginta interfectis, inter quos et Neoptolemus, qui cum Amynta fratre ad Darium perfugerat, occubuit. Macedonum non quidem ultra sexdecim perierunt, sed trecenti ferme vulnerati sunt, quia nocturna pugna fuerat, neque adversus cæcos ictus et incidentia temere tela quidquam fatis provideri potuerat.

Post aliquot deinde dies, levis et ludicra res ingenti certamini causam præbuit, orto initio a duobus veteranis ex Perdicæ agmine. Ii contubernales quum essent, unaque genio indulgissent, ut sit inter sermones familiares, jactantia militari sua fortia facta vicissim extollentes, altercari cœperant, uter alteri anteferreretur; quum alter eorum, 'quid inani strepitu verborum scedamus honestissimam contentionem, inquit? non cui lingua, sed cui
' dextra sit melior; hoc agitur, et adest occasio: ea op-
' time de controversiis nostris judicabit: age si vir es, et
' exeuntem sequere.

Vino et ambitione incaluerant, itaque privato consilio arma capiunt, et ad muros juxta arcem quæ Mylæssis obversa est, excurrunt. Horum temeritate animadversa, statim ex oppido globus hostium effunditur. Illi firmato gradu certamen conferunt, propius incurrentes gladiis excipiunt, in recedentes tela conjiciunt, sed adversus multos, et ex superiore loco dimicantes haud diu impunita duorum audacia fuisset, nisi conspecto ipsorum periculo, commilitonum pauci primo, deinde alii atque alii laborantibus subvenissent.

Eodem modo et oppidanis subinde ad locum ubi pugnabatur, confluentibus, ita nunc his, nunc illis robore numeroque superioribus, varie pugnatum est, donec Alex-

titer conferentibus manum, quibusdam suorum amissa, haud magno negotio reiecti sunt.

Pauci deinde dies intercesserant, quum Alexander obiecta spe Myndensium oppido per prodicionem potiundi, nocte intempesta cum parte copiarum proficiscitur. Sed nihil quoquam movente, admota gravi armatura murum suffodi imperat: neque enim scalas aut machinas attulerat, quum oppugnandi consilio urbem non accessisset. Et illi quidem una turrium dejecta, nihil tamen aperuerunt loci, quo intra perrumperent. Nam forte ita prociderat turris, ut quam murorum partem stans protexerat, non minus ruina sepiret: civesque summa ope resistebant; et ab Halicarnassensibus adjuvabantur, quos audito vicinæ civitatis periculo, maritimo itinere Memnon submiserat. Ita conatus Macedonum irritus fuit.

Alexander, ad obsidionem Halicarnassi reversus, ante omnia fossam triginta maxime cubitos latam, altam quindecim, quam hostes pro urbe duxerant expleturus, tres testudines apparat, quibus protectus miles materiam terramque sine noxa congereret. Æquata fossa, turres machinasque, quibus muri sternuntur, admoveri iussit. Jamque strata mœniorum parte, qua ruinae viam aperiebant, in urbem penetrare nitebantur; sed hostes, quum ob multitudinem integri subinde fessis succederent, dumque præsentia ad omnia audenda confirmarentur, strenue repugnabant.

Luce per varia certamina consumpta, quum diurno labore fatigatos hostes Memnon segnius custodias agere crederet, cum valida manu prorumpit oppido, ignemque operibus injicit. Sed Macedonibus ad incendium concurrentibus, quum hi extinguere flammam conarentur, illi augerent, et prohibentibus vim intentarent, acre prælium coortum est: quippe Macedones robore virtutis et assuetudine periculorum longe præstantes hostibus, numero apparatuque Persarum urgebantur: et quia haud procul muris res gerebatur, ballistis catapulthisque per mœnia dispositis eminus imperiti inulta vulnera accipiebant.

de Hecatombni filiis supererat, et quanquam is decessisset, exclusa manebat, quia Orontobatem nobilem Persam Pexodarus generum adsciverat, ut in novo et vi parto imperio illius opibus et gratia protegeretur: atque ille extincto focero, velut dotale regnum retinebat.

Eam injuriam deplorans mulier, simul, Alindis deditis (munitissimum id castellum erat) impetravit, ut nomen filii quod deferabat, lubens acciperet, strenuamque ei operam ad antiquæ dignitatis decus mature recipiendum polliceretur. Neque promissio fides defuit; expugnataque deinde Halicarnasso, totam illi Cariam parere iussit. Interim fama benigne exceptæ reginæ per omnem illum tractum diffusa, multas civitates Alexandro conciliavit; nam pleræque a necessariis aut familiaribus Adæ tenebantur: ii per legatos obtulerunt aureas coronas, futurosque in fide ac potestate regis, et imperata facturos promiserunt.

Dum hæc ita geruntur, exquisitæ artis saporisque cibos atque bellaria solícite confici curabat Ada, eaque cum ipsius coquis et cupediariis regi dono mittebat, tanquam benemerenti gratiam relatúra, si muniis armorum fessum fatigatumque Asiatici luxus deliciis exciperet. At ille prudens intemperantiam gulæ seria tractanti intempestivam esse, benevolentia quidem muliebri comiter gratias egit; cæterum non attinuisse respondit, ut pro ipso sollicita esset, meliores habente coquos, quibus ipsum olim pædagogus suus Leonidas instruxisset; ad prandium iter antelucanum, ad cœnam frugale prandium.

IX. Jam tota ferme Caria in ditionem Alexandri concesserat; sed caput regni Halicarnassus firmo præsidio tenebatur. Itaque diuturnam obsidionem fore conjectans, commeatum, et machinas, quæ ad oppugnationem pertinerent, navibus eo deportari jubet; ipse cum pedestri exercitu quinto ab urbe stadio castra communit. Deinde muros adortum juxta portam qua Mylassa iter est, improvisa oppidanorum cruptio excepit: sed Macedonibus for-

in Lycia fonte ebullivisse comperimus, instare terminum Persici imperii.

Ita dissoluta classe, Pontum adjacentesque Ponto regiones prætoribus suis subjugandas reliquit; ipse institutum iter prosequutus, in Cariam movit: nam eo magnam vim hostium confluisse cognoverat. Quippe Halicarnassus natura loci munitissima, duplicique arce tuta, spem præbebat Macedonem torrentis more ruentem, ex urbe tanquam crepidine opposita coerceri posse. Maxima in Memnone spes erat, qui omnia ad ferendam obsidionem opportuna summa cura præparabat. Nuper enim a Darii maritimæ oræ totiusque classis prætor creatus erat.

Nam homo callidus temporumque prudens, quum se omnes Persicos duces bellicis artibus superantem, unam ob causam infra meritum honorari intelligeret, quod Græcus genere, et olim Macedonicæ regiæ hospes de proditione suspectus haberi poterat; uxorem suam liberosque ad Darium misit, quasi de securitate illorum sollicitus, revera ut his velut obsidibus fiduciam regis obligaret. Cæterum Alexander Cariam introgressus, omnia inter Miletum et Halicarnassum oppida brevi in potestatem redegit. Pleraque enim Græcis incolis habitabantur, quibus immunitatem suasque leges restituere consueverat, ob liberandos eos in Asiam venisse professus.

Neque minorem mox a Barbaris iniit gratiam, comiter excepta Ada, regii generis muliere, quæ iter per ea loca facientem convenerat, illiusque fidem implorans in regnum restitui oraverat. Nam Hecatomnus Cariæ rex tres filios habuit, duas filias: ex quibus maximus natu Mausolus Artemisiam duxerat: minor ex sororibus Ada fratri Hidrico nupsit. Sed Mausolo quidem soror eademque conjunx successit, more gentis, quo in matrimonium regnumque sociari fas est iisdem parentibus genitos: at postquam Artemisia desiderio defuncti extabuit, Hidricus regno potitus, et sine sobole mortuus, Adæ reliquit imperium. Hanc Pexodarus expulit, qui unus

debat, consensuque navibus quam Rex jussisset discrimi-
nis partem capeffere.

Confirmabatur etiam augurio, quod superioribus die-
bus a tergo regiæ classis aquila in littore consistens appa-
ruisset. Contra Alexander falli Parmenionem assevera-
bat, qui paucas suorum naves tantæ hostium multitudi-
ni, imperitosque remiges et rudes classiarios, exercita-
tissimis hominibus, relique nauticæ peritissimis objici-
endos duceret: se quidem virtuti suorum non diffide-
re, ceterum scire illam in navalibus pugnis minimum
conferre ad victoriam; multo enim plura ventorum
fluctuumque ludibriis permitti, quæ gubernatorum at-
que remigum peritia vitaret, aut suis partibus opportu-
na redderet: nec in ipsarum navium constructione ni-
hil aut parum situm: ita Macedonum conatus vanos
fore, quum eos Barbari impune aut eludere, aut etiam,
si casus daretur, opprimere possent. Neque vero exi-
guum id detrimentum futurum: totam Asiam adrectu-
ram animos, si inter initia belli clades accepta foret.
Plerosque mortalium ita comparatos esse, ut eum re-
rum eventum exspectandum putent, quem ex princi-
pio successuum spe aut formidine præceperunt.

Et ne de Asia dubitemus, inquit, quis mihi præsta-
bit Græcos in fide mansuros, si felicitatem illam exspi-
ravisse credant, quam, si verum amamus, unam in no-
bis reverentur? Plane ad fortunam meam pertinere ar-
bitror, quod aquila pone classem conspecta est, idque
boni successus omen accipio; sed hoc manifesto pro-
mittit augurium, nos hostium naves e continenti ex-
pugnatos esse: nam præsaga victoriæ ales, non in
navibus, sed in littore constitit; nec magis eventum,
quam locum ostendit belli. Nam si, ut cœpimus, ma-
ritimas urbes nostri juris efficimus, Persarum classis
ultro dilabetur: neque enim supplementum, aut com-
meatus, aut securæ etiam stationes in promptu erunt;
et si hæc adimas, quo plus in mari habent virium, eo
celerius consumuntur. Atque sic imblebimus fidem va-
ticinii, quod æreæ tabulæ inscriptum nuper ex quodam

obque ipsum urbis portum, in quem naves suas abduxerat Rex, frequenter obversaretur; Alexander Philotam cum equitatu et tribus peditum cohortibus ad Mycalen montem mittit, ubi Perficarum navium statio erat, ut exscendere volentes submoveret, neque aquari ligarive, aut cetera necessaria e terra petere permetteret. Ea res barbaros in maximas angustias conjecit: obsessis similes hærebant in portu, neque terram ubi volebant capere, aut necessariis rebus refici poterant. Itaque consilio habito, Samum averterunt cursum, petitoque inde commatu, Miletum revecti ante ostium portus instructa acie constiterunt.

Inter hæc, quinque Persarum naves in portu quodam, qui inter parvam illam insulam, de qua supra dictum est, et stationem Macedonicæ classis medius erat, multa hostium navigia conspicati plenis velis eo ferebantur: nam maximam sociorum navalium partem ob varios usus abesse conjecerant; vacuarumque navium haud difficilem occupationem fore arbitrabantur. At Rex, iis qui aderant celeriter in decem triremes impositis, obviam ire hostibus jubet. Illi tum numero navium, tum inopinata re perterriti, quum ultro se peti conspicerent ab iis, quos imparatos oppressuri venerant, terga vertunt; una tamen navis, quæ lassos vehebat, deprehensa est: cæteræ velociores ad suam classem effugerunt: ita nullo eorum quæ intenderant effecto, Mileto discessum est.

Alexander, quum suam classem neque hostili parem, et ad alios usus supervacuam sibi cerneret, multique et graves ad eam sumptus requirerentur, dimittere eam statuit; paucis navium retentis, quibus ad obsidiones urbium machinæ tormenta que portarentur. Dissuaseraut illud Parmenio, monueratque ut navali prælio contenderetur: Macedonibus enim victoribus magnum ad cætera clementum accessurum esse: at victos nihil sane amissuros, nam imperium maris jam tum esse penes Persas: et littora facile tutaturos, qui pedestribus copiis plus possent: quoque expeditius quod videbatur obtineret, idem qui consilium dederat, exsequi illud paratum ostendit.

duxerit; multis quoque civibus nobilis, qui in sacris certaminibus palmam adepti, patriæ celebritatem auxerant, nam ejusmodi victoriæ, more quodam Græcorum, inter prima virtutis decora censentur. In quem jocosus Alexander, magna multitudine statuarum conspecta; ' ubi erant istorum lacerti, inquit, quum Perfarum jugum recepistis? ' Quippe vir strenuus, et ad bellandi usum cuncta referens, ignominiosum ducebat, debitum seriis certaminibus robur, ad voluptatem inertis vulgi, inani ostentatione consumere.

Interea milites, quia vi introitum erat, obvia quæque diripientes, ad fanum Cereris pervenerant, quod quum expoliaturi quidam irrupissent, ignis ex penetralibus ædis repente emicans, sacrilegorum oculos exstinxit. Hic etiam progenitorum suorum monumenta Alexander reperit, inspecto fonte, cujus aqua ex ipso scaturiginis labro hausta salum saporem habet, eadem dulcissima, quum profluxit in rivulos. Achilleum Milesi nominant, inque eo lustratum heroem rumor tenuit, quum Strambelum Telamonis filium Lesbiis auxilium ferentem oppressisset. Apud Milesios Didymei Apollinis oraculum erat, divitiis famaue celebre. Id tum Seleucus, cujus maximæ post Alexandrum opes fuere, de reditu in Macedoniam consuluisse dicitur, et responsum accepisse, ' ut Europa valere jussa, Asiam complecteretur.

Aliud subinde miraculum attentum habuit regem, cujus curiosum ingenium, et cognoscendi avidum, novitate rerum mire afficiebatur. Amatam a delphine puerum ex Jasso, quod haud procul Mileto in insula situm oppidum est, acceperat; ejusque vocem agnovisse piscem, et quoties evocaretur, vehi cupientem excepisse dorso. Igitur gratum acceptumque Neptuno hominem interpretatus Rex, sacerdotio ejus Dei illum præfecit.

VIII. Occupata hunc in modum Mileto, quum adhuc Barbarorum numerosa classis in mari vagaretur, et fiducia multitudinis suæ, quodque peritia rei nauticæ Macedonas anteciret, hostem ad navale prælium provocaret;

Mileſiorum portum ingreſſia Perſici auxilii ſpem oppidanis ademit. Neque prohibebant Barbari, quanquam numero navium longe præſtarent : quippe paulo minus quadringentis habebant, quum Nicanor tantum ſexaginta ſupra centum adduxiſſet.

Interea Glaucippus princeps civitatis ad Alexandrum miſſus, petito, ‘ ut urbem et portus Macedonibus Perſiſque communes eſſe pateretur,’ triſte reſponſum retulerat : ‘ non ſe veniſſe in Aſiam, ut acciperet quod alii concederent, ſed ut quiſque haberet quod ipſe reliquiſſet, itaque ſcirent omnium fortunarum arbitrium meliori permittendum, aut in proximam lucem de eo certandum eſſe.’ Sed qui in civitate erant, primum invadentium impetum fortiter retuderunt, cæſis inter alios duobus Hellenicæ filiis, quæ nutrix Alexandri fuerat, et Clitum, qui rege ſervato eximium decus meruit, fratrem habebat : ſed quum dolore iraque incenſi hoſtes machinis admotis magnam murorum partem deieciſſent, jamque in oppidum irrupturi viderentur, conſpectiſque in portu Macedonum triremibus, novus terror ingrueret, pars ſcutis incubantes in parvam inſulam urbi objacentem enataverunt, alii ſcaphis conſcenſis, quum iter molirentur, in ipſo portus aditu ab hoſtium navigiis intercepti ſunt.

Alexander oppido in poteſtatem redacto, contra eos qui inſulam tenebant, naves expediri juſſit, quibus impoſitæ proris ſcalæ ferebantur ; ut in abruptam inſulæ oram, velut in muros hoſtilis oppidi tranſcenderet miles. At quum mercenarios Græcos qui eo confugerant, quamvis haud plures trecentis eſſent, ultima pati paratos conſpiceret, miſertus virorum fortium, et qui pro fide in eos a quibus conducti erant, haud procul exitio abeſſent, iis pepercit, et ſecum militare juſſit. Barbaros in urbe deprehenſos in ſervitutem redegit, Mileſiis, qui ſuperfuerant, libertatem reſtituit, ob veterem urbis gloriam.

Tantum enim aliquando opibus gloriaque Miletus flourerat, ut per vicina maria ſupra ſeptuaginta colonias de-

positus mare prospectat, deinde paulatim depressior, haud procul angustiis Clazomeniorum in æquales campos definit.

Eam loci naturam contemplatus Alexander, faucibus intercisus auferre continenti decrevit, ut Erythris et Miantanti mare circumfunderet, ac superiorem inferioremque finum conjungeret. Id unum Regi ex sententia successisse negant, quum cæteros ejus conatus fortuna enixe juvaret, abiitque res in religionem, 'nec fas esse mortalibus' existimatum est 'mutare faciem, quam natura locis indiderit:' utique postquam alios similia molitõs ubique successus destituit. Clazomenas tamen mole duorum stadiorum aggesta continenti junxit, quas olim metu Persarum Clazomenii in insulam transtulerant. Sed hæc quidem opera regiis præfectis commissa sunt.

Ipse sacrificiis Ephesi magnifice celebratis, in honorem Deæ cum universo exercitu qui aderat, in armis decurrit; postero deinde die cum peditatu, quem secum habebat, assumptis Thracum equitibus, et quatuor amicorum turmis, inter quas et regia erat, Miletum contendit. Quippe Hegesistratus præsidii præfectus literis ad eum missis, spem deditionis fecerat: sed postquam Persarum classem in propinquo versari cognoverat, mutata sententia oppidum Dario conservare nitebatur: nam et commeatum telorumque, et si qua alia ad tolerandam obsidionem requiruntur, magnam habebat copiam, et propugnatorum multitudine abundabat; quia Memnon, quum ex prælio Miletum perfugisset, multis ibi suorum relictis, præsidium firmaverat.

Igitur infesto agmine suggestus, exteriorem urbem, ut ipsi vocabant, ex itinere cepit: nam oppidani militesque, ne vires spargerent, in interiorem urbem concesserant, auxilium suorum, quod haud procul abesse rebantur, operituri. Verum vanam expectationem fecit Macedonicæ classis adventus, quæ Nicanore duce, Ladea insulam supra Miletum sitam occupavit: deinde quum jam hostium classis ad Mycalem montem hæreret, ipsam

‘inscriberetur;’ idque deprecati sunt Ephesii: quo tempore, quia Alexandro petenti aliquid denegare arduum erat, legatus eorum ad adulationem confugit, qua maxime expugnabilem norat, dixitque, ‘dedecere culmen ipsius, si Diis aliquid consecraret, quum ipse Deus esset: nam eum honorem ab hominibus haberi potiori naturæ.’ Ea gloriæ contentio inter maximum regem et unam civitatem fuit: obtinuerunt Ephesii; et maluerunt ingenti pecunia carere, quam instaurati templi titulo Regi cedere. Nam quantos in id opus sumptus contulerint, vel ex una tabula æstimare licet, quam ibi dedicaverunt, viginti talentis auri redemptam. Alexander erat fulmen tenens, quem inimitabili dexteritate Apelles expresserat, quatuor tantum coloribus usus, quo majus peritis miraculum esset.

VII. Sub idem tempus antiqui splendoris sedem Smyrnæi receperunt, postquam Lydorum armis excisa vetere Smyrna, quadringentos per annos vicatim habitavissent. Restituit eam Rex viginti ferme stadiis a solo antiquæ urbis, somnio monitus. Solebat Alexander, quum a majoribus negotiis vacaret, otium venando eximere: forte exercito corpore fessus in Pago monte obdormiverat: ibi per quietem visus est audire Nemeses (quarum in proximo fanum erat) imperantes, ‘ut eo ipso loco urbem conderet, inque eam Smyrnæos deduceret.’ Id insomnium mox Clarii Apollinis oraculum confirmavit, Smyrnæis consulentibus ‘prospere cessuram migrationem’ promittens. Ita fundamenta novæ urbis imperio regis jacta sunt, absolutæ gloriæ Antigonus tulit, quum ipsum paulo post Alexander Lydiæ, Phrygiæque, et vicinis regionibus præposuisset.

In Smyrnæo sinu Clazomenii habitant, qua angustissimum est solum, quod procurentes in mare terras per sexaginta ferme stadia continenti adnectens, peninsulæ speciem efficit. Alterum Isthmi latus ex adverso Clazomeniorum Teos occupat: in extremo peninsulæ corau Erythræ sunt, tum quoque fatidicis mulieribus inclytæ: juxta quas mens altissimus Mimas, insulæ Chiorum op-

introducerent: quippe multitudinem suis rebus studere compererat, obque eam rem tyrannos a Barbaris impositos, per quos coërceretur.

Per eos dies, dum Ephesi commoratur Alexander, ut ex instantibus curis recrearet animum, frequenter in officinam Apellis ventitavit, a quo uno effigiem suam penicillo exprimi volebat: tanto favore complexus, ut dilectissimam pellicum, amore ejus deperire sentiens artificem, dono dederit. Pancasta vocabatur, ex Larissa nobili Thessaliæ urbe genus ducens, amabatque eam Rex ardenti affectu, ob formæ pulchritudinem, et quoniam adolescenti prima mulierum ad libidinem placuerat. Hoc ut magnanimitatem Alexandri non decet, ita non crediderim, in officina imperite multa differentem, ab Apelle mordaci dictorio repressum fuisse: nam id neque majestati tanti regis, neque modestiæ pictoris, hominis non stupidi nec indocti, convenisset: et Alexander liberalibus studiis ab extrema ætate imbutus, etiam de artibus quas non callet, haud inepte judicare didicerat.

Illud propius vero est, quod alii tradiderunt, quemdam ex Ephesiæ Dianæ sacerdotibus, quos Megabyzos appellari mos erat, reprehensum, quum quidem ei diceret Apelles, 'quoad tacuisti, aurum hoc atque purpura venerabilem te faciebant imperitis, at nunc de rebus quas non intelligis incipientem loqui, etiam pueri rident, qui colores terunt.' In ea urbe longe celeberrimam ædem, ut supra relatum est, Herostratus incenderat. Et tum summa Ephesiorum cura maximisque impensis instaurabatur. Quorum studiis juvandis Alexander tributa quæ Persis dare consueverant, Dianæ pendi jussit: confirmavitque jus asyli, quod antiquitus etiam Liberum patrem Herculemque servavisse cognoverat, addito etiam spatio, ut quaquaversum in unius stadii amplitudinem extenderetur.

Postea quoque, quum Asiam perpacasset, scripsit Ephesis, 'se omnes sumptus, qui in id ædificium facti essent, restitutum, quique porro requirerentur, præbiturum de suo: ita tamen ut ipsius nomen instaurato operi

Constat huic aliquando centum talenta dono misisse regem : deinde optionem fecisse inter quatuor haud ignobiles Asiæ urbes unam eligendi. Cius, Elæa, Mylasæque et Gergetho fuere ; quidam ultimo loco Patara nominant. At ille nihil horum accepit, sed ne tanti regis amicitiam fastidiote sprevisse videretur, petit, ‘ ut Echecrati-
 ‘ des Sophista, et Athenodorus Imbrius, cum Demarato
 ‘ et Spartone Rhodiis, ’ qui in arce Sardoniana captivi tene-
 ‘ bantur, ‘ custodia liberarentur. ’ Sed hæc in sequens
 tempus excurrere : tum ad Ephesum itum est, quam ac-
 cepto cladis Persicæ nuncio præfidiarii deseruerant duabus
 Ephesiorum triremibus avecti.

Erat inter eos Amyntas Antiochi filius, qui ex Macedonia profugerat, nulla quidem injuria affectus, sed quod periculum a rege metueret : quem quia invisum exosum-
 que habebat, illius animum ex suo metiebatur. Quarto
 postquam Sardibus movisset die, Ephesum introiit Alex-
 ander, restitutisque exulibus, qui paucorum dominatione
 pulsi fuerant, rempublicam populo tradidit. Ille liber-
 tatis diu desideratæ compos, eos, qui Memnonem advo-
 cavissent, quique templum Dianæ spoliassent, inque eo
 Philippi statuam dejecissent, aut Heropythi monumen-
 tum effodissent, quod liberatori civitatis in foro positum
 fuerat, ad supplicium poscit. Ex quibus Pelagon cum
 fratre Syrophace et patruelibus, ex ipsa æde in quam con-
 fugerant, rapti sunt, statimque lapidibus obruti. Jam-
 que in cædes et injurias ibatur, quum Alexander inhi-
 bita vulgi licentia, ulterius eo de negotio inquire, aut cui-
 que molestiam exhiberi vetuit : id optimis quibusque
 saluti fuit ; quos per causam veri fictive criminis, ipso-
 rum dignitas aut opulentia furibundæ plebis odiis avari-
 tiæque objecisset.

Inter hæc Magnetes et Tralliani legatos mittunt, im-
 perium accepturi ; eo Parmenione cum quinque pedi-
 tum millibus, equitibusque ducentis ire jussu, Alci-
 malum cum paribus fere copiis circum Æolicas Ionicas-
 que Persici juris urbes mittit : utrique junctum ut
 abolito paucorum dominatu, popularem ubique statum

crevit. Quumque sollicite circumspiceret, quinam locus accipiendæ ædi maxime opportunus foret, confestim exorta vehemens tempestas multo imbri partem arcis perfudit, ubi vetus Lydorum regia fuerat. Eam itaque sedem nutu Deorum destinari credens, templum, ibi constitui iussit.

Arci deinde Pausaniam ex amicorum cohorte præponit, attributis Argivorum auxiliis; ceteras sociorum copias cum Cala et Alexandro Æropi filio in Memnonis præfecturam immittit: vestigalibus tributisque colligendis Niciam quendam præficit; Asandrum Philotæ filium Lydiæ, quibus finibus Spirthridates tenuisset: dati ad id equites cum expeditis cohortibus, quot in præsentia suffecturi putabantur. Lydos omnes suis legibus libere uti permittit, et quia Sardianos Dianæ, quam Coloënem vocant, cultui deditos cognoverat, illius templo jus asyli gratificatus est. Mithrenen honorifice secum habuit, ut ejus exemplo et alios ad prodicionem illiceret: procedente tempore et Armeniam homini regendam commisit.

Ceterum repertis in arce libellis, in quibus inter cætera perscriptæ erant largitiones, ob bellum Macedonibus in Græcia confidendum a satrapis factæ, cognovit Demosthenem eam ob causam magnum auri pondus accepisse; cujus etiam epistolæ ibi servabantur. Sed quia pace cum Atheniensibus inlta, transacta res erat, nihil ea de re palam conquestus est; ceterum intentiore cura agitandum censuit, quomodo adversus efficacem viri eloquentiam Athenæ in officio continerentur, sua defectione universam Græciam in partes tracturæ: nemo occurrebat Phocione dignior, cujus mira innocentia, et ob constantiam virtutis honorata paupertas erat. Eum ergo, primum ob usum, deinde ut hominis magnanimitatem multis experimentis cognovit, admiratione virtutis ita coluit, ut quum post eversum Darii imperium animo elatus, neminem jam salute dignaretur, ad quem scribebat, eximium cum honorem duobus tantum, Antipatro et Phocioni habuerit.

Ceterum illa victoria totam Asiā cis Taurum et Euphratem aperuit Regi. Attoniti insperata clade, non copiis modo, sed ducibus amissis, nullam præterquam in clementia victoris spem habebant; eamque festinata deditione certatim promereri satagebant. Phrygiam Arsites voluntario exitu vacuam fecerat; ei Calas Theſſalorum ductor præponitur. Ex montanis quoque locis plerique descenderunt, seque et sua dedentes Alexandro; eos in fidem acceptos domum remisit: Zelitisque ignovit, quos a Persis coactos adversus ipsum militasse cognoverat. Tributum omnibus impositum est quod Dario pendere consuevisſent, idque postea constanter servavit, quum ceteras Asiæ regiones subigeret. Omne peregrinum imperium invidiæ subiectum esse noverat, etiam quum domestico mitius est; at si vetera subditorum onera novis cumulentur, intolerandum haberi.

Igitur monenti cuidam ‘longe plus tributorum vectigaliumque ex tanto imperio redigi posse, respondit, etiam olitorem se odisse, qui radicitus excinderet olera, quæ carpere debuisset.’ Dascyleum præsidio Persarum teneri audiverat; eo Parmenionem misit, quem oppidani statim receperunt, quum audito Macedonum adventu, Persæ excessissent: ipse Sardes processit, caput omnium quæ præfectis oræ maritimæ Persarum Reges parere jusserant. Jamque haud amplius septuaginta stadiis ab urbe aberat, quum ad eum Mithrenes venit, cui tutelam arcis Sardianæ Darius crediderat, cum principibus Sardianorum, urbem arcemque, et pecuniam quæ in ea custodiebatur, traditurus.

Quibus benigne exceptis, ad Hermum fluvium progreditur, viginti fere stadiis ab urbe distantem: Ibi castris positis, Amyntam Andromenis filium ad recipiendam arcem præmittit. Ea præcelso loco sita, difficili undique aditu, adversus quamcumque vim teneri potuerat, etiam si murus, qui triplici munimento illam circumibat, affuisset. Ergo felicitati suæ gratulatus, quod amplissimas res animo volentem arx munitissima longa obsidione non implicasset, Jovi Olympio templum ibi ponere de-

ademptis agris, necessitate magis quam sponte peccassent: jam enim tot illorum calamitatibus expleta odia misericordiae locum fecerant. Posthæc de manubiis trecentos clypeos sclegit, qui Minervæ Atheniensi dedicarentur, superbo cum titulo: 'Alexandrum Philippi F. Græcofoque, exceptis Lacedæmoniis, de Barbaris Asiam incolentibus suspendisse.'

Id eo fecerat, ut communicata victoriæ laude, Græcis ad cæteras belli necessitates obsequentioribus uteretur: simul Lacedæmoniorum contumaciam traducebat, qui seorsum initis consiliis, a cætero Græciæ corpore abrupti, tantique decoris expertes mansissent. Neque matris, quam eximia pietate semper coluit, oblitus, pocula, purpuram, aliaque id genus pretiosa spolia, paucis demptis ad illam transmisit.

VI. Post hoc proelium denuo ad Ilium profectus Alexander, Deæ gratias egit, quæ gravissimi belli discrimen aditurum, armis et ominibus juvisset. Quippe superiore tempore, quum statim post transmissum Hellespontum eo contendisset, uti supra retulimus, ante fanum Minervæ statuam equestrem humi prostratam vidit, Ariobarzanis ora referentem, qui Phrygiæ quondam satrapa fuerat. Idque omen interpretatus Aristander, 'illustrem ex equestri pugna victoriam' promiserat Alexandro, 'maxime, si haud procul Phrygia dimicaretur: ipsius etiam dextra nobilem hostium ducem casurum.'

Neque fefellit spem vatis eventus proelii, stratusque regis ense Spithridates prædictionis fidem implevit. Igitur et templum donariis exquisitè coluit, et Illo, quod tum haud multum supra modici pagi speciem eminebat, nomen urbis addidit: utque id cum dignitate tueretur, reliquit qui instaurandæ ejus ampliandæque curam agerent: liberamque et immunem esse jussit. Quumque delubrum Deæ pro religione loci nimis angustum neglectumque videret, eximium illi templum exstruere postea statuit; sed hoc aliaque magnifica meditantem fatum occupavit: neque successores exsequuntur.

Quæ comitas in omnia deinceps pericula fidissimos ei præstitit, nec quisquam recusavit spiritum pro eo rege profundere, qui neque vitam suorum inopem neque mortem inhonoratam pateretur. Insignis præ ceteris honor fuit viginti quinque equitum ex turma amicorum, quos primo statim congressu ex iniquo loco pugnantes multitudo Persarum opprefferat. Nam Lyfippo, a quo uno, propter hominis peritiam, in ære fingi voluerat, imperavit, ut equestres ipsis statuas faceret: quas apud Dion Mæcedoniæ oppidum collocatas, post longam ætatem abolito Mæcedonum Regno, Q. Metellus Romam transtulit.

Primum hujus victoriæ decus penes ipsum regem fuit: aciem optime instruxerat; observataque loci natura, obliquos per flumen ordines duxerat, ne statim quum ex aqua evasisent, a Persis invaderentur. Turbatos deinde, terribosque excitavit, hortatus ut saltem semel adhuc strenue adorirentur hostes. Neque minus manu fortiter usus erat; multos lancea, alios ense confecerat: primi que ex hostibus fugam arripuerunt, qui contra ipsum constiterant.

Consilium quoque ipsius audaci specie, plus tamen rationis quam temeritatis habuit: pugnatuos adversus hostem novum, numeroque longe superiorem, etiam desperatione armare voluerat, ut præcisam objectu fluminis fugam conspicati, omnem salutis spem in victoria collocarent. Thessalorum etiam, nam id robur equitatus erat, insignis eo die opera existit: neque cæteri officio suo defuerunt: præsertim equites, nam equestri potissimum prælio transacta res est; pedites e vestigio cesserunt.

Ceterum Alexander Persarum etiam nobilissimos sepulturæ tradidit; et quotquot ex Græcis mercenariis hostibus merentes ceciderant: qui autem eorum vivi in potestatem redacti fuerant, eos per Mæcedoniam in ergastula distribui jussit, quod contra commune Græcorum decretum, pro Barbarorum dominatione adversus patriam pugnassent. Thebanos tamen dimisit, qui excisa urbe,

Nihilo tamen segnius repugnabant Persæ, donec interitu ducum quorum plerique jam ceciderant, confternati, et quia jam etiam phalanx Macedonum transierat annem, equos in fugam averterunt. Neque pedestris acies diu restitit; equitatum suum ad obterendum hostem satis superque validum arbitrati, potius de præda quam de discrimine cogitabant: ita subito eventu deprehensorum cædes magis quam prælium fuit. Mercenarii tamen, quibus Omares præerat, occupato quodam tumultu strenue se tuebantur, quia conditionibus in fidem venturos ille non receperat. Ergo Macedonum plures in eo conflictu desiderati sunt, quam equestri prælio ceciderant: ipse quoque rex, dum inter primos impetum in eos facit, tam propinquus discrimini fuit, ut equum cui tum infidebat, ictu gladii per latus adactò confossum amiserit.

Quibus rebus vehementer irritatus, equitatu simul et phalange circumdatos occidione occidit, exceptis duobus fere millibus, qui in deditionem venerunt. In universum cæsa sunt ex hostibus viginti peditum millia, duo equitum: captorum par ferme numerus fuit. Ex ducibus Meinnon effugit, cum Arface, Rheomitre et Atizyc, cæteri honestis vulneribus occubuerunt. Arsites, quum in Phrygiam se recepisset, pudore, et pœnitentia, quod hujus cladis causa non immerito haberetur, sibi manus intulit.

Alexander paucos quidem, sed promptissimos eo prælio perdidit, triginta admodum pedites, septuaginta quinque equites ceciderant. Igitur ut ostenderet omnibus in utraque fortuna apud se virtuti præmium fore, superstites Persarum spoliis ditat: occisorum corpora cum armis cæteroque cultu magnifice sepelit: parentibus eorum liberisque vacationem munerum concedit; vulneratorum etiam cura ambiciose acta est; quum ipse rex obeundo tentoria et inspiciendo singulos, solitudinem suam pro gregariis etiam militibus ostentaret, ac gravem cujusque casum munificentia laudibusque aut promissis solaretur.

tugurium eorum qui sibi subessent incendi se passurum affirmaverat, inque ejus sententiam a cæteris itum erat) ad Granicum amnem cum centum peditum millibus, viginti equitum confederant, flumine pro munimento usuri, et vicissim eam velut Asiæ portam venienti Alexandro obscuraturi.

Ejus adventu cognito, equitatum in quo robur erat virium, ita collocant, ut contra dextrum Macedonum cornu, quod ipse Rex ducebat (nam sinistrum Parmenioni commiserat) Memnon cum filiis et Arsane Persa confisterent. In eadem parte Arsites curabat cum Paphlagonum equitum auxiliis: in subsidiiis Spithridates erat gener regis, Lybiæ Ionixque; satrapa, Rhœface fratre, et Hyrcanis equitibus comitatus. In dextra acie Rheomithrem duo Medorum millia, totidemque Bactriani sequebantur: Medium agmen Pharnaces reginæ frater, Arbupalesque Artaxerxis ex Dario nepos, et Mithrobazanes Cappadociæ prætor regebant: iis Niphates Petanesque, cum Arsace et Atyzie variarum gentium turmas applicuerant.

Hi tum multitudine et loco tutiores graviter premebant hostem, acrisque pugna conferebatur; maximo omnium regis periculo, quem armis manuque et imperiis conspiciunt plures petebant. Sed tragula quidem, quæ in promiscuo pugnae ardore desinentis loricae plicis inciderebat, vulnus haud intulit: ceterum a Rhœface et Spithridate fortissimis ducum simul impetitus, extremum discrimen adiit. Dum enim lancea in thorace Spithridatis confracta, conatumque destituente, gladium stringit, frater illius a latere adequitans acinacem incauto impingit, tanto nisu, ut cristam galeæ et pinnarum alteram decuteret, aciesque gladii summos regis capillos perstringeret. Jamque repetito ictu, qua discussa cassis nudum caput ostendebat, descendere parabat, quum illum Clitus occupat, qui animadverso regis periculo amenti similis advolaverat, interceptumque Barbari brachium cum ipso gladio dejicit. Simul Alexandri ense Spithridates occubuit.

Ventum erat in campos Adrasteæ per quos Granicus amnis præcipiti cursu volvitur. Ibi quidam ex speculatoribus quos cum Hegelochō præmiserat, reversi nuntiant, Persas instructis ad prælium ordinibus, in ulteriore ripa consistere. Paulisper commoratus, dum de transitu consilium caperet, duces convocari jubet. Plerisque præcipitis et irriti conatus videbatur, fluvium profundum perrumpere, ripam sua natura arduam atque impeditam obtinentibus tot equitum peditumque millibus. Nec deerant qui ingererent, 'Dæsiū mensē (is enim agebatur Junio respondens) infaustum res gerentibus apud Macedonas haberi.'

De periculo non anxius, superstitionem haud contempsit: gnarus quantum in rudibus animis valeret etiam vanæ religionis opinio. Igitur edixit, ut repetito prioris mensis nomine pro Dæsiō alter Artemisius haberetur. Et quo efficacius confirmarentur attonitæ mentes, Aristandrum (nam is forte pro transitu sacrificabat) secreto moneri jubet, ut excepturam exta manum inscriberet medicamento, literis inversis, quas impositum jecur recenti adhuc calore attraheret, rectasque exprimeret: iis significabatur, Alexandro victoriam concedere deos.

Vulgatum id miraculum tanta futuri spe omnes implevit, 'ut post hæc tam certa cœlestis favoris pignora nihil 'dubitandum' conclamarent: ita in maximam bene gerendæ rei fiduciam astu inducti, victoriam quia suam esse arbitrabantur, rapuerunt. Rex impetu animorum utendum ratus, quanquam monente Parmenione, ut saltem proximam lucem operiretur (jam enim major diæ pars efflaxerat) statim transduxit copias, Parmenionis sollicitudinem joco prosecutus, 'Erubescendum Helles-ponto fore, si illo superato, rivum hunc transire cunctarentur.'

Tredecim equitum turmæ cum ipso rege per oblustantes undas vix enisæ, priusquam stabile certumque solum attingissent, aut ordines inter transeundum luxatos instaurassent, circumfuso Persarum equitatu urgebantur. Quippe quum repudiato Memnonis consilio pugnare placuisset (nam Arsates Phrygiæ satrapa ne unum quidem

Nulli cæterorum ducum grata oratio fuit, ‘ Id fortas-
 se Memnoni Rhodio probari posse, cui expediat bellum
 trahi, quo diutius honoribus stipendiisque regis per-
 frueretur ; Persis commissos fidei suæ populos prodere
 pudendum videri : neque apud regem excusari posse,
 qui longe aliam belli gerendi rationem præscripsis-
 set.

Quippe Darius audito Alexandrum ex Macedonia mo-
 visse, literas ad præfectos suos miserat, imperans ‘ ut
 insanientem Philippi adolescentulum puerili verbere
 ætatis et conditionis admonitum, deinde purpurea ves-
 te indutum, quamprimum sibi vinctum adducerent :
 naves ipsius una cum nautis mari demergerent : mili-
 tes omnes ad ultimâ maris Erythræi loca deportarent ;
 adeo præ superbia futuri securus, et ignarus sortis suæ,
 omnem humanæ imbecillitatis sensum exuerat, consan-
 guineum Deum se ferens, magis quod potentia non dis-
 par ipsius videretur, quam ob veterem fabulam, qua Per-
 sarum reges a Perseo Jovis filio nomen atque genus tra-
 xisse ferebatur. Eodem fastu plenam epistolam ad Athe-
 nienſes paulo ante scribi jusserat, addideratque ; ‘ quan-
 do Macedonis amicitiam prætulissent, a se deinceps
 aurum ne peterent ; non enim missurum esse, etiam
 rogantibus.

V. At Alexander quum inter progrediendum, agrum
 a rege Persarum Memnoni dono datum attigisset, malefi-
 cio abstineri jubet, colonisque et fructibus parci : callido
 commento suspectum facturus hominem industrium, et
 quem ex omnibus hostium ducibus unum non contemne-
 ret, si in suas partes transducere nequivisset. Quumque
 lenitatem regis admirati quidam, acerrimum callidissi-
 mumque Macedonum hostem, quam primum in potesta-
 tem reductus esset, interficiendum ; atque interim qui-
 bus posset cladibus vexandum esse dicerent : ‘ Quin, in-
 quit, potius beneficiis supplantamus hominem, et ami-
 cum ex inimico facimus, eadem virtute et solertia pro
 nobis staturum.

(nam et Lampſacenſis ignoverat) Panegoram miſit, qui Priapenorum urbem, quam incolæ dedebant, reciperet; Amyntas Arrabæi filius cum quatuor antecurſorum turmis, una Apolloniatum, quam Socrates ducebat, ſpeculatum ire juſſus eſt, quippe hoſtes in propinquo verſabantur, ſumma ſolicitudine curaſque bellum inſtruentes.

Inter eos rei militaris peritia longe eminebat Memnon. Is magnopere ſuadebat, 'ut retrocedentes, omne quod uſui hoſtibus eſſe poſſet, longe lateque corrumpere; quicquid in campo herbidum eſſet, equitatu conculcarent: vicos urbeſque incenderent, nihil præter nudum ſolum relicturi. Vix unius menſis commeatu inſtrutum veniſſe Macedonem, deinceps rapto victurum, ea copia ſi eripiat, brevi reſeſſurum eſſe, ita parvo impendio toti Aſiæ ſalutem quæri. Trifte id quidem: ſed in omni negotio, ubi periculum imminet, id ſpectare prudentes, ut quam minimo damno deſungantur: ita medicos ſi corrupta parte corporis morbum in cæteras tranſjici videant, unius membri jactura pro reliqui corporis incolumitate pacifci. Neque id ſine exemplo facturos Perſas. Sic olim Darium regem ipſas illas regiones urbeſque vaſtavifſe, ne Scythiſ iſthac tranſituris receptus eſſet. At ſi prælio contenderent, de ſumma rerum aleam jaci, pulſis ſemel Perſis, omnem eam oram Alexandri fore: victores nihil amplius habituros.

Neque hercule parvum diſcrimen impendere ob vim Macedonicæ phalangis, cui ſuum peditatum, quam numero ſuperiorem fruſtra oppoſituri eſſent. Ipſius deinde regis præſentiam haud parum valere ad victoriam; ſtimulari milites ſpe, pudore, gloria in conſpectu imperatoris dimicantes: quæ omnia haberent Macedones; ipſis abeſſe Darium. Neminem ambigere quin bellum in aliena terra gerere præſtet, quam in ſua: id commodum adepturos, ſi conſilium ſuum ſecuti, de invadenda Macedonia cogitarent.

‘ præferri jubebat, tamquam a propitio numine ad subigendam Asiam commodata: iisque indutum ferunt ad Granicum cum Satrapis decertasse.’ Alioquin elegantibus armis gaudebat, nullius mundicie studiofior.

Cetra usum reperio splendida; galea eleganter cristata, utrinque dependentibus pinnis candore et magnitudine insignibus: thorace lineo duplici: galeam habebat ferream quidem, sed in purissimi argenti speciem splendoremque politam, Theophili opus; collare ferreum internitentes gemmæ distinguebant. Gladio cingebatur acumine et duritie in paucis notabili; augebatque pretium ejus, quod in tanto ferri robore, levis et tractanti habilis erat. Huic armaturæ interdum amiculum militare injiciebat, quod genus tum Siculum appellabatur. Cæterum quibusdam horum post id tempus potitus est: nam thorax, quem diximus, inter spolia pugnati ad Issum prælii fuit; gladium Citicorum rex Cyprius dono dedit; Rhodii balteum, quem incomparabili industria conspicuum Helicon fecerat, egregius inter præcos artifices.

Neque pœnitet talia memorare, quæ veteribus scriptoribus digna relatu videbantur; et alioqui magnorum regum dicta factaque, etiam quæ leviora haberi solent, non sine fructu aut voluptate recoluntur. Certe arma Alexandri sequens ætas diu venerata est: quibus adeo pepercit vetustas, ut ex Romanis imperatoribus alius post subacta Pontica regna, chlamyde illius triumphum suum ornaret; alius thoracem Alexandri indutus percurreret pontem, quem æmulatione Darii Xerxisque in pelago struxerat.

Posthæc Alexander a Minervæ fano digressus, Arisben processit, ubi castra habebant Macedones, qui cum Parmenione transierant. Postero die præter Percoten et Lampfacen ad Præctium flumen contendit, quod ex Idæis montibus ortum, Lampfacenum Abydenumque agrum interfuit, deinde paulisper ad Septentrionem flexum, in Propontidem exit. Inde Hermotum prætergressus rex, ad Colonas duxit, in mediterraneis Lampfacenorum situm oppidum. Omnibus istis in deditionem acceptis

Inde cum quinquaginta longis navibus Sigeum petiit, portumque nomen ab Achivis nactum, quorum classem Trojanis temporibus exceperat. Quum jam in mediis Hellefponti fluctibus navigaret (namque suæ navis ipse gubernator erat) taurum Neptuno ac Nereïdibus immolat, aureamque phialam, ex qua libaverat, diis marinis donum, in pelagus abjicit. Jam in portu erat classis, quum rex conjecta in littus hasta, primus e navi librato corpore terram saltu contigit; testatus, 'se possessionem' 'Asiæ diis bene juvantibus iusto pioque bello sibi asserere.' Aræ deinde constitutæ sunt, ubi excensionem fecerat, Jovi defensori, Minervæque et Herculi: 'eo quoque loco, unde ex Europa solverat, aras exstrui' iussit.

IV. Inde processit in campos ubi veteris Ilii sedes monstrabatur. Ibi dum heroïcorum operum monumenta avide perlustrat, quidam ex incolis Paridis ei lyram pollicitus est. At ille, 'Nihil, inquit, moror imbellium' 'deliciarum vile instrumentum: at Achillis lyram cedo,' 'fortium virorum laudes eadem personantis manu, quæ facta superabat.' Nam Achillem, cujus origine gloriabatur, imprimis mirari solitus, etiam circum cippum ejus cum amicis nudus decucurrit, unctoque coronam imposuit. Hephæstion Patrocli tumulum coronavit: eundem amicitiae locum apud Alexandrum sibi esse significans, quem is apud Achillem habuisset.

Inter multos de Achille sermones, 'duplici nomine beatum sibi videri dixit rex, quod vivus fidum amicum' 'nactus esset, extinctus magnum præconem.' Cæteris etiam heroïbus, quorum in illis terris sepulchra ostenduntur, parentavit. Sacrificavit et Priamo ad Hercii aram, sive ut placaret manes ab Æacida interemptos; sive obcognitionem, quam sibi cum Iliacis intercedere arbitrabatur, quia viduam Hectoris Andromachen Neoptolemus in matrimonio habuerat. Minervæ, quam præcipua religione venerabatur, studiose sacrum fecit: suspensisque in templo armis suis, alia detraxit, quæ a Trojani belli temporibus duravisse dicebantur. 'Hæc ab armigeris

nentem, qua angustis fluctibus insinuatum mare Asiæ ab Europa dirimit. Quippe Macedonia Thraciam conjunctam habet; quæ procurrens in ortum duobus capitibus Asiæ tangeret, nisi intercedente pelago submoveretur: dextra Hellespontus arcet; ulterius Bosphorus, quem Thraciæ apellant, Byzantium a Chalcedone separat. Inter has angustias intercepta Propontis jam laxiore spatio juxta Bithyniam et Ponticas regiones diffunditur. Infra Bithyniam Mysia est; deinde Phrygia, Phrygiæque contingens Lydia, longius a mari remotæ. Interius spatiosas regiones celebratæ fecunditatis et opulentiae gentes habitant. Littora, quæ Thraciæ Græciæque obversa sunt, Hellespontii; deinde Troës colunt, calamitatibus inclyti. Infra hos Æolis et Ionia per longa littorum spatia Lydiæ prætenduntur. Caria deinde cum adnexa Doride, magna ex parte mari circumfusa, non minus amplo tractu introrsum recedit. His terris nobilissimæ insulæ adjacent: Lesbos Æolica, Chios et Samos Ioniae, et Dorica Rhodus, aliæque multæ quarum nomina Græcorum monumentis inclaruerunt. Nam antiquis temporibus omnem hanc oram Græcia frequentibus coloniis infederat: quæ tum quoque manebant; sed Persarum regi satrapisque subjectæ, præscam gentis libertatem barbarica servitute mutaverant.

Alexander ubi Seston pervenit, maximam copiarum partem Parmenione duce, Abydum in adverso littore sitam petere jubet, attributis ad hoc centum sexaginta triremibus multisque onerariis: ipse cum reliquis Eleuntæ proficiscitur, Protefilao sacram, cujus ibi sepulchrum adgesto tumulo tegitur. Circa tumulum crebræ ulmi sunt, quarum mira natura est. Quippe ramis quæ alium spectant matutino diei tempore enata folia statim defluunt; quum ceteris stabilis viriditas sit: Ita acerbum heronis fatum exprimere creduntur; qui in ipso ætatis flore cum Græcis in Asiæ profectus, prima Trojani belli victima fuit. Huic tum Alexander inferias dedit; precatus, 'ut melioribus auspiciis hostile litus tangeret.'

ærarium exhauserat. Macedoniæ etiam instaurandæ ornandæque magnos sumptus fecerat, quum pauperrimam accepisset.

Ipsam inter initia regni tenuem fuisse, et quum ex quinquaginta drachmis auri poculum haberet, id cubitum euntem capiti subiecisse plerique meminerunt. Hujus ergo filius bello laceffivit regem Persarum, cui somnum capienti quinque talentorum auri millia pro cervicali, tria argenti pro scabello, sub capite pedibusque lectuli, peculiaribus cubiculis servabantur: quanquam ad paternum æs alienum octingenta insuper talenta, quæ ipse mutuo sumpserat, adjecisset, ex quibus vix decima portio supererat.

Solvissæ autem dicitur Timotheo tibiis concinente, summaque militum alacritate, opes Barbarorum quos oppugnatum irent, certa fiducia sibi destinantium. Hoc modo per lacum quem a vicini montis nomine Cercinitem vocant, ubi classem habebat, in Strymonem invectus, Amphipolim, et deinde ad ostia Strymonis processit: quo trajecto præter montem Pangæum, viam ingressus est, quæ Abderam et Maroneam ducit. Nam in littore iter facere instituerat, ut navibus suis, quæ juxta ducebantur, præsidio esset, si Persæ forte occurrissent, quippe isti tum etiam maris imperium obtinebant. Ipsi enim modica classis; at apud hostes Cypriæ Phœniciæque naves, adfuetique maritimis rebus classarii, et exercitatissimi remiges erant.

Nam Macedonia nuper tentato maris imperio, nondum abundabat navibus, et a sociis maligne præbebantur. Etiam Athenienses, quum ab ipsis triremes peterentur, tantum viginti miserunt: suggerentibus eorum oratoribus, periculum esse, ne classe accepta contra eos qui misissent, uteretur.

Ex iis locis ad Hebrum fluvium contendit: quo haud difficulter transmissa, in Pæticam Thraciæ regionem pervenit: inde superato amne, quem Melanem appellant, vigesimo postquam a domo profectus fuerat die, seston attingit in extremis continentis finibus Hellesponto immi-

ducebat Cassander cum nongentis Thracum atque Pæonum antecurforibus.

Hunc exercitum, non ultra quam in triginta dies proviso comœatu, infinitis barbarorum copiis opponere non dubitavit; virtute suorum fretus, qui vincendo senes facti, robore animorum armorumque usu cuilibet multitudini hostium insuperabiles erant. Antipatro, quem cum duodecim millibus peditum, et mille quingentis equitibus Macedoniae Græciæque rebus præfecerat, instructum, ut continuos in Europa delectus ageret, quibus adversus præliorum fatique detrimenta exercitus subinde novaretur. Spem unam sibi exceperat, quum cetera amicis largiretur. Quidquid enim salva maiestate regni abesse poterat, priusquam naves conscenderet, inter suos distribuit.

Perdiccas prædium, quod dabatur, non accepit, interrogato rege, quid tandem sibi ipsi reliqui faceret? atque illo subiciente, 'Spes: Earundem ergo, inquit, et nos participes erimus, qui tuis auspiciis militamus.' Pauci hunc sequuti sunt: per cæteros non stetit, quin interrogatus, ubi thesauri ipsius essent? vere responderet, 'Apud amicos.' Sane de summa rerum alea iactâ, non absurde collocasse videtur opes quas habebat: quippe aut victor multo majores adepturus erat; aut si victus esset, istas quoque amissurus: atque interim alacrioribus ministris utebatur.

Neque multum abscedebat præsentibus necessitatibus, quum agros et prædia, et redditus quorum dies multo post venturi erant, donaret: pecunia in belli usum seposita, cujus quanto minor copia erat, diligentius administrabatur. Quippe Philippo interfecto, minus sexaginta talentis pecuniæ signatæ, paucaque ex auro et argento pocula in thesauris ejus reperta sunt: quum æris alieni quingenta ferme talenta relinqueret. Quanquam enim iste rem Macedonicam insignibus incrementis auxisset, auri quoque metallis apud Crenidas (ipse Philippos appellavit) ita excultis, ut inde mille talenta annui proventus cogerentur; continuis bellis, neque minus largitionibus,

‘ millia, sine ducibus, sine comœatu, ex intimis Persici
 ‘ imperii partibus, per tot infestas nationes iter in pa-
 ‘ triam ferro aperuerunt; quum eos persequeretur uni-
 ‘ versus regis exercitus, quo modo cum Cyro fratre de
 ‘ regno dimicaverat, victorque extiterat: quem illi qui-
 ‘ dem ubicumque congressum fuderunt, fugaveruntque.
 ‘ Nos igitur quibus universa Græcis tot victoriis edomita
 ‘ paret, qui eorum fortissimos aut in acie cecidimus, aut
 ‘ habemus in castris, timebimus scilicet Asiam, quam
 ‘ eorum, quos vicimus, pauci pudendis cladibus affece-
 ‘ runt.’

Aliis deinde in eandem sententiam adjectis, adeo per-
 movit animos, ut omnibus adscendentibus, etiam Parme-
 nio, qui maxime bellum differri voluerat, maxime adce-
 lerandum censeret, ultroque jam Alexandrum hortaretur.
 Itaque omni cura ad maturandam profectiorem conversa,
 ad Diem Macedoniæ urbem Jovi Olympio sacrum fecit,
 institutum ab Archelao, qui post Perdiccam Alexandri
 filium regnavit. Musis quoque ludos sœnicos fecit per
 novem dies, pro numero Dearum. Posthæc convivium
 summa magnificentia celebratum est; tabernaculo quod
 centum lectos caperet, adornato; ibi cum amicis duci-
 busque, et civitatum legatis accubuit; per exercitum
 quoque victimas dividi iussit, aliaque præberi, quibus
 destinatus hilaritati dies festivis epulis, et faustis instantis
 belli ominibus transigeretur.

III. Vere novo contractis undique copiis in Asiam
 transiecit, exercitum robore quam numero validiorem
 ducens. Triginta peditum millia Parmenio ducebat:
 quorum Macedones tredecim expleverant, quinque erant
 mercede militantium; cæteram multitudinem socii fœ-
 deratique miserant. Has copias Illyrii Thracæque et
 Triballi, ad quinque hominum millia sequebantur; ad-
 ditis mille Agrianorum sagittariis. Equitatum Macedo-
 num mille octingentorum Philotas ducebat; et totidem
 ex Thessalia Calas; a reliqua Græcia sexcenti omnino
 equites venerunt, quibus Erigyum præposuit: agmen

Numquid sedebimus, dum auctoritas ejus confir-
 tur, et rebus domi per otium compositis, ultro bellum
 in Macedoniam transferat? Multa celeritatis præmia
 sunt, quæ nobis cessantibus, ad hostem pertinebunt.
 Magnum in ejusmodi negotiis momentum post se trahit
 prima animorum inclinatio: at illa semper occupanti pa-
 rata est. Quippe nemo cunctanter appetit fortioris
 gratiam: porro fortior habetur, qui infert bellum,
 quam qui excipit. Quanto autem existimationis nostræ
 periculo sallemus spem eorum, qui adolescentibus no-
 bis eum honorem deferendum judicaverunt, quem maxi-
 mus Imperator præter meos post tot virtutis experimen-
 paulo ante obitum obtinuit? Non enim ideo Græcorum
 concilium imperium nobis decrevit, ut in Macedonia
 desides et ignavis voluptatibus addicti, injurias olim
 et nuper Græco nomini illatas negligereamus; sed ut
 eorum, quæ per summam superbiam improbe et petu-
 lanter in nos commiserunt, pænas penderent.

Quid dicam de iis Græcorum nationibus, quas late per
 Asiam diffusas impotentium barbarorum intoleranda ser-
 vitus premit? Equidem quibus nuper precibus, qui-
 busque argumentis causam eorum Delius Ephesius e-
 gerit, quum ipsi memineritis, non repetam. Id sane
 constat, eos omnes, ut primum signa nostra conspexe-
 rint, protinus ad nos esse transituros, et pro liberatori-
 bus, assertoribusque suis adversus graves iniquosque
 dominos quodlibet periculum impigre suscepturos.
 Quanquam quid nostri pariter hostiumque obliti auxi-
 lia circumspicimus adversus gentes, quas etiam paulo
 lentius vicisse, a pudore quam gloria propius abfue-
 rit? Patrum ævo in Asiam profectis Lacedæmoniorum
 paucis ingentes hostium exercitus frustra resisterunt:
 Phrygiam, Lydiam, Paphlagoniam, agi ferrique passi;
 aut quoties vetare voluerunt, ad hostium satietatem
 cæsi sunt: donec a suis revocatus Agésilæus, ob exor-
 tos in Græcia tumultus, trepidantibus et consilii in-
 certis animi ex tanto terrore recipiendi spatium con-
 cederet. Paucis ante istum annis vix decem Græcorum

drum nemo ex Philippi sanguine dignus imperio supererat, Cleopatraz sobole per Olympiadem intercepta; Aridæus fordidus materni generis, et turbata mente, Macedoniam dedecere putabatur.

Verum ille quietis impatiens, nihil nisi bellum, et ex victoria gloriam assidua cogitatione volvebat. Igitur, ' Vos quidem, inquit, ut probos et amantes patriæ viros decet, de commodis, adversisque illius haud sine causa solliciti estis. Arduum enim, quis neget? opus ordimur, quod semel temere coeptum, si eventus arguat, sera pœnitentia nequaquam emendaverit. Nam antequam vela solvamus, navigare velimus, an quiescere, nostra consultatio est: quum ventis fluctibusque nos crediderimus, in ipsorum arbitrio omnis noster cursus erit. Itaque non moleste fero vestram opinionem a sententia mea diffidere; quin potius simplicitatem laudo, vosque precor ut in iis etiam de quibus porro referetur, eodem instituto utamini. Amici regum, si qui eo nomine digni sunt, non tam gratiam eorum, quam utilitatem atque decus in consilio habent. Qui aliter fieri censet, quam ipse facturus erat, non instruit consultorem, sed decipit.

' Cæterum, ut et vobis consilii mei ratio pateat; certum habeo nihil minus convenire rebus meis, quam dilationem. Onni quæ circa Macedoniam colit Barbarie pacata, extinctisque Græcorum motibus, fortissimum florentissimumque exercitum otio et desidia dilabi patimur: an potius in opulentissimas Asiæ regiones inducimus, olim possessionem ejus spe complexum, et præmia laborum, quos diu sub Patre meo, deinde nobis imperantibus tertium jam annum exhaustit, ex Persarum spoliis expetentem? Novum adhuc imperium Darii est, et interfecto Bagoa, cujus beneficio regnat, crudelitatis et ingratitude suspicionem apud suos incurrit: quæ res optimos eorum qui parent odio adversus imperantes implent, et ad obsequia segniores, aut etiam præfractos reddunt.

figura, sed in amplissimam latitudinem sparsum, et velut diversis ignium agminibus utrumque montis latus amplexum coire paulatim, et propinquante, jam luce, jugere paulo majus spatium implere; pauloque post in solitum orbem collectum, destinatum iter percurrere.

Credo per aërem nocturno gelu adstrictum, nullisque ventorum flatibus disjectum, solis orientis adhuc imperfecta imagine late sparsa, fallax oculis miraculum apparere; donec eo paulatim vi caloris absumpto dissipatoque, liber ad ipsum sideris orbem aspectus permittatur: nam sereno liquidoque cælo radii transmittuntur: ubi coactus aër est, sistit exceptos, et tanquam in speculum incidentes cum incremento splendoris diffundit. Sub Idæ radicibus Cyzicenus ager in Propontidem excurrit: ipsum oppidum in mediocri insula situm gemino ponte continenti adnectitur. Sed id opus paulo post Alexander molitus est: sub Memnonis expeditionem navibus commeabatur. Qui quum Cyzicenos improvise impetu nequidquam tenuisset, muros gnaviger tuentibus oppidanis, eorum regionem hostiliter populatus, magnam inde prædam coëgit.

Nec a Macedonum Ducibus cessabatur. Parmenio Grynium Æolidis oppidum expugnat, incolas servituti addicit. Deinde Cæcum amnem transgressus, Pitane adoritur, urbem opulentam, et duplici portu accipiendis ab Europa copiis opportunam: sed propero adventu Memnonis statim soluta obsidio est. Calas deinde, qui cum modicis Macedonum atque mercenariorum copiis in Troade res gerebat, cum Persis prælio certavit: et impar hostium multitudini, in Rhœteum se recepit.

II. Interea Alexander constitutis in Græcia rebus, in Macedoniam reversus, quæ tantam belli molem aggressuro cavenda vel administranda essent, cum amicis deliberabat. Antipater ac Parmenio ætate et dignitate præcipui obtestabantur, ne in uno corpore totius imperii salutem fortunæ insidiis exponeret: quin prius operam daret liberis; et incolumitate patriæ firmata, ita demum de incremento ejus cogitaret. Quippe præter Alexan-

felicius contra Græcos, quam armis decertavere. Ad postremum itaque, quum adversus Alexandri vim auro parum proficeretur, omnique externa ope abscedente, sibi met ipsis innitendum esset, animi deliciis et mollitie fracti effeminatique fortunæ ruentis impetum non sustinuerunt.

Quippe industriam egestas acuit: affluentiam rerum luxus et inertia sequitur. Igitur audito fine Philippi, cujus fortuna et apparatus exterriti fuerant, metu soluti, Alexandri adolescentiam despiciebant; contentum fore arbitrati, si securo Pellæ obambulare liceret. Verum quum de bellis ipsius victoriisque alia super alia nunciarentur, contemptum hæcenus juvenem impensius formidantes, summa cura, ut in bellum atrox atque diuturnum, auxilia comparabant.

Et quoniam superiorum præliorum experimentis impari Asiaticum militem Europæo didicerant, missis in Græciam conquistoribus, ad quinquaginta millia egregiæ juventutis mercede conduxerant. His copiis Memnon Rhodius Prætor datus est; qui multis ante bellis fidem virtutemque suam Persis abunde probaverat. Is ad occupandam Cyzicum missus, citatis itineribus per Phrygiam, qua Troadi committitur, ad Idam montem pervenit, ipso nomine naturam situs sui præferentem: nam condensa arboribus loca Idas Antiqui dixere. Exsurgit iste celsiore cacumine, quam cæteri ad Hellepontum montes. In medio specum habet religioso horrore famam in fabulis nactum; ut ibi Dearum formas arbiter Trojanus spectasse prædicetur, quum imperio patris expositus, in Ida monte adolevisset.

Eadem Idæorum Dactylorum patria esse fertur, qui primi, magna Matre docente, ambiguum ferri usum, neque minus utile necessitatis laborisque solatium quam acerrimum furoris instrumentum, invexerint vitæ. Illud etiam admiratione dignum proditur: quod circa canis exortum, ventis depressiora turbantibus, in summo Idæi jugi cacumine quietus aër est: quodque multa adhuc nocte terris incubante, solem aiunt conspici, non globi

QUINTI CURTII LIB. II,

SUPPLENTE FREINSHEMIO.

I. PERSARUM ea tempestate Darius rex erat, paulo ante Philippi necem evectus in id fastigium a Bagoaspadone ; qui Ocho rege, et deinde filio ejus Arse, cum tota eorum domo extinctis, imperium quod sibi vindicare non poterat, sui beneficii fecit, perennem sibi gratiam pollicitus apud eum quem tanto munere devinxisset. Nec tamen indignus ea fortuna Darius apud populares habebatur ; nam etiam a gente regia non alienus erat.

Quippe Oftanes Ochi patruus Arsenen genuerat, Arsanes Codomanum. Sic enim vocabatur, dum privatus esset ; sed in Cyri solium collocatus, more quodam Persarum ejurato veteri nomine, Darius appellari voluit. Bello quoque spectatus, cæso ex provocatione hoste, quum adversus Cadusios bellum gereret Ochus, magnam virtutis opinionem pepererat. Hic a conditore regni Cyro decimus imperio Persarum præfuit. Nam Ochus Artaxerxem patrem, ille Darium exceperat. Huic Artaxerxes regnum reliquit, Xerxis filius. Xerxes Dario patri successit, qui Hystaspe genitus, post extinctum in Cambyse Cyri sanguinem, illustri septem Persarum conspiratione, imperium Magis extorsit.

Sub his regibus per ducentos et triginta ferme annos res Persarum mira felicitate floruit : acribus initiis dum rudis ad voluptates natio pro libertate, gloriaque, et opibus animose dimicabat. Procedente tempore, post quam præmia virtutis adepti videbantur, ipsam posthabere ; non tam suis viribus tuti, quam fama potentiae a majoribus partæ, usuque divitiarum, quibus haud paulo

nen Achæorum Chæroni tradidit: Sicyonem, aliaque Peloponnese oppida per clientes suos habuit, qui consilia Lacedæmoniorum ex propinquo specularentur.

Tot tantisque rebus perficiendis pauci menses suffecerunt, intra quos tam grave atque multiplex bellum leviori negotio confecit, quam alius paravisset. Ipse quidem eam victoriam celeritati se debere confessus, interroganti, 'quonam maxime modo Græciam subegisset?'

'Nihil cunctando, respondit.

Igitur quum Demades, qui Philippo quoque gratus acceptusque fuerat, preces civitatis ad eum detulisset; Atheniensibus indulgit, ut Demosthene, Lycurgoque, et aliis quos depoposcerat retentis, unum Charidemum in exilium mitterent. Ille ad Persas se contulit, magnoque ipsis usui fuit, donec ob libertatem linguæ Darii iussu interfectus est. Alii quoque non postremi nominis viri, odio regis urbe deserta, ad hostes illius profecti, multum negotii Macedonibus exhibuerunt. Post eum rerum impetum cursumque, nemo supererat in Græcia, qui aut viribus suis post Thebanos (quorum gravis armatura celebris olim fuerat) aut occupata Leucadia, munitis consideret.

Namque Leucadios situ oppidi, et proviso in longam obsidionem commeatu feroces, fame domuit, quum expugnatis quæ circa erant castellis, homines Leucadiam abire passus, adaucta per singulos dies multitudine, omnem eorum penum exhausisset. Igitur ex Peloponneso quoque legationes venerunt, gratulatum quod confectis ex animi sententia barbaricis bellis, etiam Græcorum quorundam insolentiam et temeritatem castigasset. Arcades, qui Thebanis auxilio futuri se commoverant, duces, quorum instinctu ad eum furorem prolapsi essent, capitis se condemnasse exponebant. Elei exsulibus suis reditum concessisse, non ob aliud, nisi quod Alexandro charos acceperant. Et Ætoli excusaverunt, quod in tantis Græciæ turbis, ipsorum quoque gens novorum consiliorum experta non fuisset.

Megareses novi generis honore risum Regi, quique circa eum erant, commoverant, referentes ob studium et beneficia Alexandri in Græcos, Megarensis populi scito civitatem illi decretam esse: donec intellecto nemini ad eum diem, excepto Hercule, id honoris habitum, lætus accepit. Cæteris respondit, 'nihil sibi quiete et incolumitate Græciæ antiquius esse: modo in posterum novis rebus abstinere: præteritorum veniam facile concedere. Verum Spartanis maxime diffusus, Philiadæ liberos Messenen, unde pulsæ fuerant, restituit: Pelle-

populum auctoritas erat non irritandum adolescentis victo-
risque animum diceret, hortareturque eos, ad quos pericu-
lum maxime pertinebat, * ut Lei et Hyacinthi filias imitatis,
* spiritum pro patriæ salute profundere ne dubitarent : *
Demosthenes, qui nominatim petebatur, surrexit, docu-
itque * falli Athenienses, si paucorum deditione periculo
* defungi posse crederent : callidos Macedonas eos expo-
* scere, quorum vigilantiam atque virtutem maxime in-
* visam suspectamque haberent : amotis publicæ liberta-
* tis custodibus, in orbem indefensamque civitatem,
* tamquam lupos in oves canibus destitutas impetum fac-
* turos esse.

Multa commiserat in Macedonas Demosthenes, ob quæ
laud injuria nullum apud eos veniæ locum relictum attri-
batur. Philippo occiso auctor extiterat, ut Pausaniæ
facellum extrueretur, apud pulvinaria Deum supplicati-
ones haberentur, aliaque ob insignem lætitiâ decerni
solita curarentur. Alexandrum alias puerum, alias pro-
digiosæ vecordię vocabulo, Margiten appellaverat.
Persico autem corruptus, omnium fere bellorum, quæ
contra Alexandrum patremque ejus Philippum Græci de-
pugnaverunt, fax atque concitor fuerat. Attalum, quo
graviores adversarium non habuerat Alexander, Atheni-
ensium societatem possicitus, ad bellum regi palam in-
ferendum extimulaverat.

Neque civitas Atheniensium mediocriter deliquerat,
detractis Philippi statuis, earumque materia in fœdos
usus conversa, aliisque admissis, quæ vulgus imperitum
et mobile, nulla futuri cura, ex arbitrio suæque pauco-
rum animose perpetrat. Sed nihil ex iis quæ præ-
fracte et contumaciter fecerant æque commovit regem,
quam in Thebanos humanitas, quos inter patriæ ruinam
elapsos, contra ipsius edictum receperant, tantum ob
eorum vicem doloris præ se ferentes, ut etiam mysterio-
rum solennia, quæ in honorem Liberi Patris præcipua
religione quotannis celebrant, ob publicam mœstitiam
intermitterent. Verum cupidine belli Persici, conde-
scere Græcis infurias suas, quam exsequi malebat.

Arnen Thessaliæ oppidum venissent, corvis conspectis; quos pueri gypso illeverant, ibi substerunt. Diruta urbs est ad tibiæ cantum; quomodo sexagesimum ante annum Athenas Lysander deleverat.

Templis tamen aliisque sacris ædificiis abstineri iussit Alexander, etiam ne quod per incuriam damnum iis daretur, sollicitus. Præter insitam in Deos venerationem recens religio permoverat, quia militum quosdam Cabi-
rorum sanum, quod ante urbem est, spoliare aggressos, subita tempestas fulminibus et flamma cœlesti consumpserat. Relictæ sunt etiam effigies statuæque, Diis vel hominibus virtute præcellentibus, per loca publica positæ: proditumque est memoriæ, fuisse qui inter consternationem captæ direptæque urbis aurum in sinus aut amicula statuarum abdiderint; idque salvum repererint, quum vigesimo post anno Cassander Antipatri filius Thebas instauraret. Quod quidem non tam misericordia in profugos fecisse creditur, quam ut Alexandri quem oderat, gloriam detrectaret.

Quamquam autem veterem murorum ambitum urbi restituisset, neque mores antiquos, neque fortunam reddere potuit; nunquam postea surrexit, ut convalesceret: sed multis subinde calamitatibus vexata, vix tenuis oppidi speciem ad memoriam nostram retinuit. Pœnituisse postea ferunt Alexandrum, quod excisis Thebis, velut alterum Græciæ oculum cruisset. Utique postquam Cliti cædem, et Macedonum ignaviam, expeditionem in penitiores Indos pertinaciter recusantium, iram Liberi Patris interpretatus est, ob adficiam patriam ejusmodi pœnas repetentis, et reperti sunt, qui ipsam regis mortem, non sine vindicta Bacchi, ab ebrietate et vino profectam crederent.

His ita perpetratis, Athenas misit, nunciatum, 'ut oratores qui populum adversus Macedonas concitare non desinerent, traderentur: aut si illos amittere gravarentur, eadem contumaciæ præmia expectarent, quorum exemplum in Thebanorum calamitate conspicerent.' Ibi quum Phocion, cujus ob integritatem vitæ maxima ad

mo prælio Darium vicisset, Crotoniatis prædæ partem misit, quod Xerxis bello, cæteris Græcorum coloniis de Græcia desperantibus, Phayllo duce triremem unam ad Salaminem misissent: et Plataenses honore donisque affecit, quia majores eorum Græcis adversus Mardonium præliantibus agrum suum dono dederant.

XIV. Hanc Thebanorum ciadem multa ostenta præcesserunt. Tribus ante mensibus quam Alexander advenisset, in fano Cereris, quæ Thesmophoros appellatur, conspecta est aranæ tela nigra, quum circa tempus Leuctricæ pugnae, qua res Thebana ad summum felicitatis evecta fuit, candida comparuisset. Adhæc sub adventum Macedonum sudantes in foro statuæ, eque lacu apud Onchestum tristis mugitus, et prodigioso sanguine fluens Dirce, terrere obstinatos poterant, nisi destinatos sorti suæ superbia perdidisset.

Quippe majorum gloriam intuentes, a quorum moribus longe recesserant, et in disparibus artibus eandem sibi fortunam polliciti, patriæ ruinam acceleraverunt, quum adversus triginta peditum, tria equitum millia, eumque veteranum et toties victorem exercitum, paulo plus decem armatorum millibus opponere non essent veriti. Cæterum Alexander urbe capta, ad concilium sociorum retulit, quomodo ea utendum videretur. Erant inter eos Phocenses, multique ex Bœotis, quibus antiquissimæ cum Thebanis discordiæ gravibus sæpe damnis constiterant: neque dum Thebæ starent, aut odiis suis satisfactum, aut securitati prospectum rebantur. Horum auctoritas valuit, ut muri atque ædificia diruerentur; ager arbitrio regis inter victores divideretur.

Ita nobilissimam urbem, non hominum modo clarissimorum, verum etiam Deorum natales asserentem sibi, e media Græcia una dies eripuit, postquam octingentos fere annos post oraculum de corvis, eisdem incolas habuisset. Olim enim pulsus a gente Thracum atque Pelasgorum Bœotis edita fors fuerat, 'Post quartam demum ætatem patrias sedes recepturi, confiderent interim, quo loco corvos albos conspicati forent.' Ita quum ad-

dringenta et quadraginta talenta redacta fuisse Clitarchus tradidit : alii, ex pretio captivorum id pecuniæ effectum. Centum talenta, quæ Thebanis Theſſali debebant, Alexander ſociis accepto tulit. Pauci quos bellum diſſuaſiſſe conſtat, ſervitutem effugerunt : item Sacerdotes, et quorum hoſpitiſ Rex paterve ejus uſus eſſet. Ex reliquis Timoclea nobilis facinoris mercedem, cum præſenti libertate, ſamam apud poſteros tulit.

Inter Thracas, qui Alexandro militabant, quidam equitum Duſtor, poſt vim mulieri illatam, ubi pretioſiſſima quæque oculuiſſet, minitabundus interrogabat. Illa non tam opum quam pudoriſ damno mœſta, avariti- am barbari in occaſionem vindictæ convertit : oſtenſo- que puteo, in quem mundum ſuum conſeciſſe ſimulabat, hominem cupide eo deſpicientem ſubduſiſ pedibus im- pulit ; conſectiſque deſuper ſaxis, quum ex anguſto pro- fundoque loco adcenſum fruſtra moliretur, obruit.

Comprehenſa a turmalibus occiſi, ad Alexandrum tra- hitur, ut interfecti Ducis poenias daret. Ibi interrogante Rege, ‘ quænam eſſet, et ob quod delictum adducere- tur ? ’ Intrepido vultu et voce. ‘ Theagenis, inquit, ‘ ſoror ſum ; ejus, qui pro libertate Græciæ Thebano- rum Imperator occubuit. Injuriam meam ultæ, caſti- tatis meæ prædonem interemi : cui ſi meo ſupplicio pa- rentari jubeas, ſcies honeſtæ mulieri poſt extortam pu- dicitiam ſpiritu nihil vilius eſſe : quem utcumque ex- pellere feſtinaveris, ſero moriar, pudori patriæque ſuperſtes. ’ Alexander cognita cauſa, Thracem jure- caſum pronunciavit : neque ſibi placere ingenuis mulie- ribus vim fieri ; collaudatamque ſœminam, cum omni- bus qui cognatione ipſam attingerent, liberam eſſe juſſit, et quo quiſque vellet, diſcedendi poteſtatem fecit.

Pepercit et Pindari poſteris in honorem vatiſ, qui proavum regis Alexandrum carminibus ſuis inſeruerat : ipſuſque domum cremari vetuit. Non enim præſentem tantum virtutem adamavit, verum etiam memoriam magnorum virorum reverentiâ, et progeniem illorum beneficiis proſecutus eſt. Nam et poſtea, quum poſtre-

XIII. Interca per universam Græciam diffusus rumor, Alexandrum in Triballis cecidisse, omnes Macedonicis opibus adversos in spem rerum novandarum erexit. Ea quoque in rebus humanis haud postrema calamitas est, quod utcumque levi auctore, quæ facta optamus, tam enixe creduntur, quasi veritati vim afferre possit pertinax et impatiens rationis opinio. Repertus est qui se inspiciente circumventum regem, et, quo minus ambigeretur, se in ea pugna vulneratum esse affirmaret.

Id pronis auribus acceptum vulgatumque, civitati Thebanorum extremæ calamitatis initium existit. Quippe eo nuncio exciti quidam exulum, quos a Philippo ejectos diximus, ducibus Phœnice et Prothyte, præseſtos Macedonum, qui Cadmeam obtinebant, quum nulla doli suspicione extra arcem progressi essent, obtruncant: civibus ad speciosum liberandæ patriæ titulum strenue concurrentibus, præsidium obsident; et duplici vallo fossaque, ne commectus aut auxilia submitti possent, circumdant. Legatis deinde supplicum habitu circum civitates Græciæ missis orabant, ne deesse vellent indigne ceptam libertatem repetentibus.

Et Demosthenes quidem veteri in Macedonas odio Athenienses permovit, ut auxilia prompte decernerent. Missa tamen non sunt, quia subito Alexandri adventu percussis expectanda fortunæ inclinatio videbatur. Demosthenes privatis copiis Thebanos adjuvit, magnumque armorum numerum gratis subministravit: quibus perarmati, qui Philippo adimente sua amiserant, Cadmeæ præsidariis acriter institerunt. Peloponnesiorum haud invalida manus ad Isthmum convenerat. Ad quos quum Antipater, quem interim dum abesset, Macedonia præfecerat rex, misisset petatum, ne contra commune Græciæ decretum cum professis Alexandri hostibus consilia miscerent; nihilominus Thebanorum oratores admiserunt.

Quumque vulgus militum misericordia permoveretur, dux eorum Astylus, Arcas genere, moras neſtebat; non

rumque locum capit ; phalangi, quam flumen transmittere jufferat, præsidio futurus.

Ea re conspecta, universa hostium multitudo iter ad montes arripuit ; eo consilio, ut transjecta gravi armatura, extremum agmen, in quo ipse rex transiturus erat adorirentur. Ille nihil territus, venientes fortiter excipit : simul phalanx sublato clamore, quasi iterum transmissio amne subsidio suis itura, metum incussit hosti ; nam rex, quæ evenerunt, futura ratus, præceperat ut in adversam ripam dilati statim aciem instruerent, lævum cornu, quod a flumine hostibusque propius aberat, in speciem multitudinis quantum possent explicantes.

Itaque quum universum exercitum incumbere sibi putarent Taulantii, paulisper retrocesserunt. Id spatium nactus Alexander, suos raptim ad flumen ducit ; quo ubi ventum est, ipse inter primos transgreditur ; et quum eos, qui agmen clauderent, reversus hostis urgeret, machinis dispositis quæ trans amnem missilia spargerent, cum submovit : simul qui jam ingressi flumen erant, e mediis aquis tela conjecere : ita nemine desiderato cæterum iter quietum habuit. Triduum intercesserat, quum hostes tanquam fugato Macedone metu vacuos, passim nullo ordine tendere, neque more militari vallum fossarumve pro castris habere, neque vigilias et stationes obire nunciatur.

Igitur assumptis sagittariis Agrianisque, et ea Macedonum militum manu, quam Perdiccas et Coenos ducebant, noctu superato flumine, celeriter ad eos contendit ; reliquo exercitu sequi jussit. Nec expectato eo, ne occasionem mora consumeret, levis armaturæ militem præmittit : Mox ipse cum cæteris impetu facto, semisomnes et inermes magna strage afficiunt : Multos vivos capiunt ; reliquos conjiciunt in fugam, et ad Taulantiorum usque montes persequuntur. Clitus in ea consternatione in oppidum Pelium se recepit ; deinde sive munimentis urbis, sive suorum animis diffusus, incensa urbe, in Taulanties exulatum abiit.

Atque per universam Græciam diffusus rumor,
 in Triballis cecidisse, omnes Macedonicis
 in spem rerum novandarum erexit. Ea
 humanis haud postrema calamitas est,
 levi auctore, quæ facta optamus, tam
 ir, quasi veritati vim afferre possit per-
 tensa rationis opinio. Repertus est qui
 circumventum regem, et, quo minus
 se in ea pugna vulneratum esse affir-

maribus acceptum vulgatumque, civitati
 extremæ calamitatis initium existit. Quippe
 quidam exulum, quos a Philippo ejec-
 tibus Phœnice et Prothyte, præsesos
 qui Cadmeam obtinebant, quum nulla doli
 arcem progressi essent, obtruncant: ci-
 vitan liberandæ patriæ titulum strenue con-
 præsidium obsident; et duplici vallo fossa-
 entus aut auxilia submitti possent, circum-
 leinde supplicum habitu circum civitates
 orabant, ne decesse vellent indigne ceptam
 tentibus.

Atque quidem veteri in Macedonas odio A-
 rinovit, ut auxilia prompte decernerent.
 sunt, quia subito Alexandri adventu per-
 la fortunæ inclinatio videbatur. Demost-
 loptis Thebanos adjuvit, magnumque ar-
 am gratis subministravit: quibus perarmati,
 adimente sua amiserant, Cadmeæ præsidia
 iterunt. Peloponnesiorum haud invalida
 unum convenerat. Ad quos quum Antipa-
 terim dum abesset, Macedoniæ præfecerat
 petitum, ne contra commune Græciæ
 professis Alexandri hostibus consilia mis-
 culomnus Thebanorum oratores admisc-

vulgus militum misericordia permoveretur,
 vylus, Arcas genere, moras neclebat; non

refugerunt; licet opportuna loca, sylvisque et callibus impedita præcepissent. Fœdum ibi spectaculum Macedonum oculis objectum est; tres pueri, totidemque puellæ cum tribus nigris arietibus confusa strage jacebant, quos Barbari sacrilego sacro diis suis immolaverant, quo pugnaturis audaciam inspirarent. Sed vindex numen scelestis mentibus pro virtute vecordiam iniecit.

Rex intra mœnia compulso ducto exteriori muro intercludere statuerat; quum postridie cum magnis Taulantiorum copiis Glaucias advenit, ita spe capiendæ urbis abjecta, quomodo tuto discederet, cogitabat. Interim Philota cum jumentis castrensibus, et præsidio equitum frumentatum misso, comperit suos in discrimine versari, quippe Glaucias colles campo circumdatos occupaverat, in occasionem gerendæ rei intentus. Igitur adversus oppidanorum eruptionem parte exercitus in castris relicta, cum cæteris copiis impigre profectus est; territisque Illyriis, suos recepit incolumes.

Ceterum iter facturo maximum periculum imminebat; hinc flumen, inde prærupti arduique colles viam coarctabant, relicto itinere quod multis locis vix quaternos armatos caperet: Montium jugis Clitus atque Glaucias sagittariorum et funditorum cohortes magnamque gravis armaturæ manum imposuerant. Alexander ducentis equitibus ante utrumque phalangis cornu collocatis, imperat ut erigerent hastas; mox signo dato, versus hostes tanquam impetum facturi, infestas protenderent, modo in dextrum, modo in sinistrum latus invicem conversi.

Suspensis eo commento hostibus, phalangem raptim progressam nunc in plures acies diducit, nunc divisam colligit; ad extremum cuneo facto, in læva Illyriorum præsidia strenue infert. Illi celeritate et peritia Macedonum in stuporem versi, desertis quos tenebant montibus, versus urbem refugerunt. Pauci resisterant in edito colle, qua jam transierat Macedonum agmen: his dejectis, Alexander duobus fere millibus Agrianorum sagittario-

unde cum leviori discrimine longe majus operæ pretium expectabatur.

Taxasse id avunculum ejus Alexandrum constat, quum post bello in Italia gerendo fatigaretur ; nam ‘ inæqualem utriusque sortem questus, sibi cum viris pugnam evenisse dixit, Macedoni cum mulieribus.’ Ceterum regulos Thracum, quique alii ad res novandas opibus aut animis idonei videbantur, specie honoris, tanquam commilitones adversus Persas adisceretur, abduxit ; capitaque ademit factionibus, sine principibus nihil ausuris.

Per Agrianos et Pæonas Macedoniam repetenti Illyriorum motus nuntiatur. Cardylis ex carbonario multarum in eo tractu nationum rex etiam Macedoniae gravis incubuerat, donec magno proelio a Philippo victus, atque instaurato deinde bello, fractis omnino viribus concederet. Atque ille jam obierat, vita ad nonagesimum ætatis annum producta : ceterum filius ejus Clitus opportunum recuperandæ libertatis tempus advenisse dictitans, dum asperrimarum gentium armis Alexander trans Istrum attineretur ; populares ad arma capienda impulit : inita societate cum Glaucia rege Illyriorum, qui Taulantii vocantur.

Autariatæ alia natio iter facientes Macedonas aggressuri fuerant : sed Langarus Agrianorum rex Alexandro fidus, petiit ut sibi curam eam permitteret : sese domi eorum tantum negotii ipsius comparaturum, ut animum a vexandis Macedonibus ad sua tuenda conversuri essent. Collaudatum donisque magnifice cultum juvenem dimisit rex ; etiam sororis Cynæ nuptias pollicitus, quam ex Illyria muliere susceptam Amyntæ in matrimonium dederat pater. Et Agrianus quidem promissam operam præstitit ; sed morbo correptum, ne pacta mercede frueretur, brevi consequuta mors prævenit.

Ita cohibitis Autariatis sine certamine, Pelium perventum est, Desfaretæ oppidum, Eordaïco flumini imminens. Speciem pugnam expetentium præbebant hostes, ut velut manus conferturi extra præsidia sua ferociter procurrerant ; sed priusquam proelium committi posset,

XII. *Syrmo* rege nequicquam oppugnato, in *Getas* convertit impetum, qui in ulteriore ripa quatuor equitum, decem pedum millia instruxerant. Id periculum non tam ex usu belli sumpsit, quam cupidine famæ; ut maximum *Europæ* flumen, defendentibus ferocissimis gentibus, transivisse gloriari posset. Igitur equitibus quotquot capere navigia poterant impositis, pedestrium copiarum partem lintribus, quorum ibi magna erat copia, alios utribus transduxit. Improvisa *Macedonum* impressione (quippe transmittentes nox, et in ripa quam petebant, densa frumenti seges texerat) territi *Getæ*, vix primum emissi equitatus impetum tulere. Ut deinde cum phalange *Nicanor* successit, effuso cursu urbem quatuor ferme passuum millibus a flumine distantem petiverunt: mox, instante *Alexandro*, avectis conjugibus liberisque, et quidquid equis eripere potuerant, cæteros reliquere victori.

Eos rex *Meleagro* et *Philippo* abducendos dedit: excisaque urbe, et in ripa fluminis *Jovi Herculi*que et ipsi *Istro*, qui transeunti propitius fuisset, aris consecratis, eodem die reduxit exercitum; incruenta victoria potitus. Venerunt deinde finitimarum gentium, *Syrmique* regis oratores cum donis, quæ apud ipsos in pretio habentur. *Germani* quoque, qui usque a fontibus *Istri* terras ad sinum *Adriaticum* spectantes habitant, legatos miserunt. Nam *Ister* in *Germania* oritur? ipsi patrio vocabulo *Danubium* apellant.

Magnitudinem corporum animorumque alacritatem admiratus *Alexander*, interrogavit, 'quidnam omnium maxime vererentur?' putans suam potentiam formidabilem ipsis esse, eamque se confessionem expressurum: illi 'nihil se magnopere vereri responderunt, nisi forte, ne cælum in ipsos rueret, ceterum virorum fortium amicitiam plurimi facere.' Percussus improvise responso, paulum reticuit; deinde hoc unum effatus, 'Germanos arrogantes esse,' fœdus, ut petiere, junxit; *Syrmo*que et reliquis pacem dedit: satis gloriæ ea expeditione partum existimans, et in *Persicum* bellum animo conversus,

Quo metu liberati Macedones, alacri clamore edito, impressionem faciunt. Procurrentes Barbaros prægressi a dextro cornu sagittarii frequentibus telis incessabant : ita sine periculo phalanx in verticem enisa, ut primum æquo loco consistere potuit ; haud ambigua victoria hostem nudum aut leviter armatum disjecit. Sed eadem res quæ Barbaros in prælio prodiderat, in fuga adjuvit : armis haud sane onerati per nota loca facile dilapsi sunt ; ita desideratis ex omni numero mille quingentis, cæteros fuga abstulit : mulierum puerorumque ingenti multitudine, prædaque pro locorum conditione satis ampla, victor potitus est. Sic aperto montis Hæmi transitu, in interiora Thraciæ penetratum est.

Lucus est in iis gentibus, quem Libero Patri dicatum prisca religione colunt. Ibi quum Alexander barbaro ritu sacrificans, vinum aris infunderet, tanta flammæ vis erupit, ut superato ædis culmine, in cælum emicare videretur : eosdem gloriæ fines regi ostendi, omnes credidere. Alia subinde res nunciata prioris prodigii fidem affirmavit. In Thracibus, qui Odysæ appellantur, Libethrus mons et civitas est, Orphei natalibus inclita ; ejus sacram effigiem ex cupresso fabricatam multo sudore manasse, qui viderant, ad regem retulere.

De interpretatione sollicitis Aristander exemit metum, ad res Alexandri pertinere asseverans, quibus decantandis alumni filiique Musarum multum defudaturi essent. Triballi, valida natio, trans montem Hæmum colunt ; in eos quum descenderet Alexander, rex gentis Syrmus in Peucecem Istri insulam confugerat, expeditione Macedonis multo ante comperta ; seque et quidquid ætate vel sexu invalidum erat, objecto amnis munimento tuebatur. Quippe Alexandro paucæ naves erant ; et in aspera præruptaque ripa difficilis exscensio, ab hoste intento validoque haud ægre impediabatur. Ita Macedones re infecta dicefferunt, contenti illata paucis ante diebus clade. Nam priusquam eo processissent, alium Triballorum exercitum adorti, vix quinquaginta suorum amissis, tria hominum millia occiderant.

tar ille in Craneo, Corinthi suburbio, ubi cupressorum locus est : eo quum Alexander videndi ejus desiderio venisset, copiamque faceret, quæ vellet, ab ipso petendi :
 ‘ Parumper discedere jussit regem, ne solem interciperet.’ Inopinatum responsum, hominemque, in quem in tanta sua fortuna ne beneficii quidem jus haberet, admiratus Macedo, dixisse fertur, ‘ Diogenem esse voluisse, si Alexander esset.’

Scilicet magnitudo animi, qui ex alto despiceret omnia, quorum causa reliqui mortales semetipsos cupide perdunt, non plane fallebat mentem acerrimi juvenis, sed obcecata cupiditatibus pervidere non poterat, quanto melius esset carere supervacuis opibus, quam habere necessarias.

Ex Peloponneso Delphos invisit ; Apollinem de eventu belli, quod moliebatur, consulturus. Sed virgo fatidica negabat per eos dies adiri Deum fas esse : donec ipse eo profectus, vi corripuit virginem, et ad templum traxit. Sed quum inter eundum illa patrium morem petinacia regis victum reputans, exclamasset, ‘ Inviatus es, fili ; Accipere omen, dixit, nec alio oraculo sibi opus esse.’ His rebus celeriter confectis, in regnum regressus, summo studio in vindictam spretæ Macedonum majestatis incubuit. Jamque præparatis omnibus, vere novo ex Amphipoli movens, adversus liberas Thraciæ gentes, decimis castris ad montem Hæmum pervenit.

Magna Thracum manus jugum occupaverat, transitu prohibitura Regem : castra plaustris in modum valli circumdederant ; propulsuri in hostem, si vis inferretur. Alexander Barbarorum astu cognito, edixit militibus, ut plaustris irruentibus, diducta phalange innoxia dilabi paterentur ; aut, si deprehenso essent, humi strati, clypeis arcte commissis, testudine se protegerent. Ita hostium dolus irritus fuit, magna plaustrorum pars per intervalia ordinum devoluta est ; quæ armatis incidere, clypeis impacta, suoque impetu subulientia nihil ponderis ad obtinendum habuere : omnisque illa tempestas citra noxam detonuit.

irrupit. Sustulerant animos Theſſalorum quidam, et inſeſſis ad Tempe anguſtiis iter ex Macedonia venienti occludebant. Quippe eas regiones Olympus atque Oſſa celebrati montes dirimunt: per quorum convalles Peneus amnis labitur, mira amœnitate ſolennia gentis ſacrificia meritis. Lætis utrinque nemoribus obumbratus incedit; multoque cum fremitu ruenti, ex vicinis arboribus avicularum garritus obſtrepit.

Anguſta ſemita per quinque fere millia paſſuum protenditur, vix onuſto jumento ſufficiens iter præbens, quod adverſus quemcumque numerum hominum vel decem armati ſepiant. Sed ille qua minime perviæ rupes exiſtimabantur, ſcalarum in modum exciſo montis Oſſæ latere, circumitu penetravit; adeoque celeritate ſua cunctos exteruit, ut omnia ei veſtigalia redituſque, ſimul univerſæ gentis imperium, quibus id legibus Philippus habuiſſe, nullo jam repugnante decernerentur. Phthiam, quæ generis ſui auctorem Achillem protuliſſet, immunem eſſe juſſit; eumque heroëm expeditionis adverſus Perſas ſocium atque commilitonem eligere ſe dixit.

Ex Theſſalia Thermopylas petiit, publicum Græciæ conſilium, Pylaïcum appellant; ibi quum frequens per eos dies conventus eſſet, in locum Patris Amphyctionum decreto ſummus Græcorum Imperator creatus; Ambraſiotis ratam eſſe libertarem juſſit, quam nuper expulſo Macedonum præſidio receperant: ultro redditurum fuiſſe dictitans, ni paucis diebus ipſum antevertiſſent. Exinde Thebis admoto exercitu, fractaque Bœotorum et Athenienſium contumacia, qui populi maxime ſuis conſiliis obſtiterant, apud Corinthum Græcorum legatos occurrere ſibi juſſit. Ibi confirmato Amphyctionum decreto, comuni omnium ſententia, in Philippi patris locum Imperator Græciæ ſucceſſus eſt: et in bellum Perſicum auxilia decreta.

Forte in eadem urbe Diogenes degebat, qui Cynico inſtituto ſpontaneam paupertatem amplexus, liberum et ſui juris animum opibus curiſque prætuleraſt. Apricaba-

His deinde congruentia ad populum loquutus, adjecit ;
 ‘ effecturum se, ut cives hostesque fateri cogerentur,
 ‘ erepto patre corpus nomenque regis mutatum esse ;
 ‘ consilium animumque non desiderari. Eam rerum
 ‘ conversionem nonnullos occasionem tumultuandi puta-
 ‘ visse ; sed brevi poenas daturos : Modo Macedones
 ‘ eisdem animos, eisdem lacertos sibi commodarent,
 ‘ quos tanta cum iplorum glòria, tantoque victoriæ
 ‘ fructu, patri suo per tot annos præstitissent. Id quo
 ‘ promptius alacriusque facerent, omnium præter mili-
 ‘ tiæ vacationem ipsis concedere.’ Consilium regis
 fortuna comprobavit. Non segnus quam locutus fuerat,
 singula aggressum felicissimus omnium exitus sequutus
 est. Et Amyntam quidem, patefactis, quas ille struxe-
 rat insidiis, occupavit : Attalum per Hecatæum et Par-
 menionem sustulit. Ex his quos in Philippi necem con-
 sensisse rumor arguebat, unum Alexandrum Lyncestem
 exemit supplicio, quod imperium suscipienti affuisset,
 primusque regem salutasset : cæteros occidit.

Ea severitate suam salutem in vindicta Philippi muniri
 credebat ; simul aboleri famam, qua, ut conscius pater-
 næ cædis, notabatur. Crebræ inter eos discordiæ fi-
 dem suspicioni fecerant ; et questum injurias Pausaniam
 ad facinus confirmasse ferebatur : prolato ex Tragœdia
 carmine, quo Medea ‘ pariter pellici suæ, quique eam in-
 ‘ matrimonium Jasoni tradidisset et cujus in manum con-
 ‘ venisset, idem exitium’ minabatur. Verum ipse
 quum aliquando Darii epistolæ responderet, invidiam in
 Persas transferre conatus est, ‘ illorum auro percussorès
 ‘ Philippo comparatos fuisse.’ Quoque magis omnem
 culpæ suspicionem extergeret, postremo vitæ tempore
 magnificum Philippo templum exstruere cogitaverat :
 id, inter alia in commentariis ejus reperta, successores
 neglexere.

XI. Quum autem ad perficienda quæ animo agitabat,
 maximum in eo momentum positum arbitraretur, ut
 Græciæ principatum, quem Philippus comparaverat,
 retineret ; raptim exercitu ducto Thessaliam improvisus

nabant studiis : nec deerant qui ‘ Alexandro Æropi filio
 ‘ restituendum dicerent fastigium, quod excluso legitimo
 ‘ regni hærede, Amyntas prius, deinde Philippus, vi
 ‘ ac fraude invasissent. ’ Exercitus quoque variis ex na-
 tionibus compositus, ut cuique animus aut spes erat, di-
 scordibus consiliis et sermonibus agitabatur. Contra
 Alexandro novum imperium, ac subito Philippi casu ni-
 hil adversus ingruentes motus provisum erat : et quan-
 quam indolis haud pœniteret, ætas spernebatur.

Viginti annorum adolescentem tantæ rerum moli hu-
 meros subiecturum, aut si recepisset, parem futurum
 non arbitrabantur. Etiam, nervus gerendarum rerum,
 pecunia defecerat ; qua abundantes Persæ in omnem fe-
 re Græciam corruptores miserant : et ne quid malis de-
 esset, Macedoniæ maritima Tusci Piratæ deprædabantur.
 Convocatis amicis, quum de præsentis rerum statu deli-
 beratio instituta esset, non defuerunt qui censerent,
 ‘ ommissa Græciæ cura, quanta posset lenitate deficientes
 ‘ Barbaros in officio continendos esse : postquam intesti-
 ‘ ni motus confedissent, longinqua facilius compositu-
 ‘ rum.

Verum adolescens insigni animi magnitudine, cauta
 consilia pro ignavis fastidiebat. ‘ Perpetuo omnium con-
 ‘ temptui obnoxium fore, si in principio regni impune
 ‘ se sperni pateretur. Ad omnem deinceps vitam perti-
 ‘ nere, qualem de se opinionem in animis hominum in-
 ‘ cipiens imperator excitet. Philippi necem haud magis
 ‘ sibi, quam rebellibus inexpectatam accidisse : trepi-
 ‘ dantes adhuc, et consilii incertos nullo negotio oppri-
 ‘ mi posse : per Macedonum cunctationem erigi seditio-
 ‘ nis auctores : et qui nunc etiam nutarent animis, tu-
 ‘ multuantibus accessuros. Ita contra paratos confirma-
 ‘ tosque anceps discrimen subeundum : nunc celeritatis
 ‘ magis, quam virium certamen esse. Quod si adversus
 ‘ singulos audacia non esset ; quid deinde futurum, si
 ‘ metum confesso, omnes uno impetu superfunderen-
 ‘ tur ?

vaverat : utque præmissis amicis qui eum deduxerant, relictisque a tergo satellitibus (nam in tanta omnium benevolentia nihil iis opus esse volebat ostendere) solus ingrediebatur ; percussor improvisus affilit, gladioque Barbarico, quem sub veste habuerat, latus nihil tale expectantis haurit. Hic fuit exitus maximi ætatis suæ regum.

Macedoniæ regnum magnum ex inopi reddiderat : circumjectam Barbariem domuerat : Græciæ imposuerat jugum : tum etiam Persico imperio imminabat : jam auxilia Græcorum coëbant ; jam in Asiam transjecerant præmissi ab eo duces ; quum in ipso rerum gerendarum articulo, prolixum victoriæ fructum sibi pollicentem vita destituit. Ita maxima quæque in lubrico sunt, et audacissimas spes hominum quilibet ex improvise casus eludit.

Olympias comperta morte regis, Cleopatram Attali fore genitam, ad suspendium adegit ; natum ex ea paucis ante patris necem diebus puerum in ænea pelvi torruit : in clientes etiam propinquosque ejus atrocibus suppliciis sæviit, et occasione vindictæ per muliebrem impotentiam crudelissime usa est.

X. Sed Alexander, per cujus absentiam mater ista perpetraverat, tanquam salutare sidus, componendis tantis fluctibus tempestivus affulsit. Quippe erectis in spem libertatis Græcorum animis, quos Philippus oppræserat, et tumultuantibus in vicinia barbaris, ne Macedoniæ quidem tranquillæ res erant. Attalus haud spernendi exercitus prætor, ambitioso imperio mirum sibi favorem apud militum vulgus conciliaverat : principibus Macedonum propinquitate innexus, etiam Philotæ sororem sibi desponderat : neque post tantas utrinque offensas inviso infestoque sidus haberi poterat. Amyntas, quem fratre Perdicca genitum, data in matrimonium Cyna Philippus generum legerat, ad paterni regni successionem per Alexandri cædem aspirabat.

Populi magna pars Olympiadis tyrannidem exosa, alii n novarum cupidine, varie in hunc aut illum incli-

rum interitum cecinisse. Sed ambiguum, ut mos oraculis, responsum Philippus ad Barbarorum exitium blanda interpretatione traxerat. Alia quoque præfagia, quæ tum nemo animadverterat, eventus monstravit.

Erat inter custodes regii corporis Pausanias quidam, quem, in solatium acceptæ ab Attalo injuriæ, Rex in eum dignitatis gradum provexerat. Quippe Pausaniam Attalus mero onustum nefariis convivarum ludibriis exposuerat. Hujus ultionem quum a Rege peteret, honorem accepit. Etenim Philippus virum spectatæ in bello fortitudinis, ad hoc nuper propinqua affinitate conjunctum punire adeo non sustinuit, ut insuper copiarum parti præfectum cum Parmenione et Amynta in Asiam præmitteret, opera ejus usurus in expeditione Persica.

Pausaniam autem rogatum, 'ut ipsi temporibusque Reipublicæ dolorem suum condonaret,' comitate alloqui et honestiore stipendio placare conatus est. Sed adolescens majorem contumeliæ, quam beneficii rationem habuit: odiumque ab auctore injuriæ, in negligentem ejus vindicem convertit. Cum iis etiani, quos insensos Attali domui, nec Philippo concordēs esse novērat, consilia communicasse non præter rationem creditum est, postquam ab Olympiade parricidæ in cruce pendenti coronam auream impositam nemo dubitavit, aliaque facinora perpetrata sunt, ex quibus totius sceleris ordo causæque haud obscure perspicerentur.

Dubia adhuc luce theatrum ingens hominum multitudo impleverat, spectatura ludos, qui superiorum dierum spectacula luxu et magnificentia longe superaturi dicebantur. Inter alia quibus divitiis illudere solent opulenti reges, et fortunæ suæ magnitudinem non capientes, duodecim deorum effigies eminebant, in quibus artificum industria cum materiæ dignitate certaverat. Tertiadecima Philippi thesa accesserat, nulla in re ceteris vilior.

Id mortalitatis fastidium matura ultio consequuta est: et successu rerum insolescentem, seque diis immortalibus æquantem, priusquam indebito honore frueretur, fatum occupavit. Pausanias theatrum intrare volentem obser-

quaque probaverat : etiam per litteras increpito instituto ejus : ‘ quod benevolentiam auderet sperare ab hominibus quos muneribus corrupisset. Falli qui regium id putaret, ministri et diribitoris officium esse. ’ Verum quum ipse pecuniæ omnia penetrabilia jactaret, caque haud minus sæpe quam armis uteretur, non tam recta præcipiendi studio ita scripisse visus est, quam metu, ne ab adolescente filio suis artibus oppugnaretur. Idem objurgavit Alexandrum, quod Pexodori filiam, quam Arideo destinaverat pater, ambivisset ; ‘ degenerem, et fortuna, in cujus spem educaretur, indignum appellando, qui Carem Barbarum, Barbaroque regi subiectum, focerum optaret.

Sed ipse ut potentiam suam firmaret, nullam conditionem aspernatus erat, quin ex asperrima Barbarie Illyrias Geticasque mulieres matrimonio jungeret : quanquam ex aliis etiam uxoribus pellicibusque complures liberos suscepisset. Quod quum Alexandro molestum accideret, urbane adolescentem corripuit ; hortatus, ‘ ut multos imperii æmulos habiturus, operam daret, quo omnibus melior præstantiorque, non ob Philippum patrem, sed ex suo merito rerum potiri videretur.

Quum autem ob has simileque causas crebra incidere jurgia, nec abrupta semel benevolentia fido affectu coalesceret ; ad extrema prelapsi sunt : præcipua Olympiadis violentia, in qua contumaciam sexus ingenium vastum et vehemens virili scelere in vindictam armabat. Stimulaverat ea fratrem Alexandrum, ut Philippo bellum faceret. Id, ne alieno tempore excipere cogeretur, callidus rex, quanquam viribus plus poterat, firmata per novam adfinitatem gratia prævenire studuit, desponsa Epirotæ Alexandri germana Cleopatra.

Ad istas nuptias celebrandas finitimarum gentium reguli, Græcarumque civitatum legati frequentes Ægas convenerant. Id oppidum elegerat Philippus, non sine quodam omine eorum quæ postea accidere : nam ibi Macedonum reges sepeliri mos erat. Ferunt etiam Apollinem Delphicum de bello Persico consulenti natu-

Nec enim in tanto dedecore dulcissimæ matris, cujus pudor ad ipsum quoque pertineret (nam ob stupri suspitionem expulsum addunt) interfuisset novercæ nuptiis: Alexander; interfuit autem, et demum post contentionem, quæ in eo convivio exarserat, matrem abduxit. Quippe quum avunculus sponsæ Attalus, post longam computationem spem male tegens; 'Orandos Macedonibus Deos diceret, ut ex nova nupta legitimum regni successorem Philippus tolleret:' Alexander in iram alioqui præceps, et tunc injuria irritior: 'Nos ergo, scelestæ, spurii tibi videmur?' inquit: simul calicem, quem forte dextra tenebat, in os illius impegit; ille quoque invicem conjecit poculum.

Exorto tumultu, Philippus qui in alio lecto accubuerat, ejus diei lætitiæ turbare moleste ferens, ense stricto Alexandrum petit: occideratque filium, nisi claudicantem ex vulnere pridem accepto gressum, ira vinumque præpedivissent. Prolapsus, amicis subita re exterritis spatium dedit, ut precibus, et utrique medios interponendo, Alexandrum eriperent.

Nec minoris operæ fuit illum exorare, ut salvus esset: multiplici injuria adfectus sibi videbatur; et quanquam patris regisque nomina, naturæque et gentium decreta ingererentur, non abstinuit, quin insultans Philippo, juberet 'intueri Macedonas egregium transmittendi in Asiam belli auctorem, qui ex lecto in lectum transiliens procidisset.

Inde sibi matrique juxta timens, in Epiro, cui frater Olympiadis præerat, eam reliquit, ipse ad Illyriorum regem profectus est. Postea quoque, quum reconciliatore Demerato Corinthio in Macedoniam reversi essent, pervicacis ingenii mulier filium, suoque ingenio potentie anxium, incitare non destitit, 'ut quos posset, humanitate aut pecunia, in amicitiam illiceret; et adversus iracundiam patris, etiam affinitate potentium hominum se muniret.

Sane olim monuerat Philippus, ut affabilitate sibi conciliaret hominum studia; largitiones autem non usque-

quam tota Græcia præter Spartanos et Arcades dominationis ejus experts mansit : alios armis, alios impari societate imperiis suis obnoxios habebat. Igitur conventu totius Græciæ Corinthum indicto, de bello Persis inferendo differuit. ‘Obviam eundum esse Barbaris ; imperium orbis immani superbia sibi destinantibus, aut parendum semper, aut mature resistendum esse. Nec enim hoc agi, bellum an pacem habeant Græci, sed utrum in hostiles agros id transferre malint, an domi accipere. Non veteres tantum injurias vindicandas esse, sed præsens dedecus amoliendum, ereptis ex Persarum servitute Græcis civitatibus, quæ Asiam incoherent. Commodissime id fieri posse, dum compositis in Græcia rebus, universas vires in transmarinum bellum convertere liberum esset ; domesticæ etiam quieti e ratione prospectum iri, amotis occupatisque longinquæ militia, qui otiosi discordiis et audaciæ res turbare consuevissent. Constituerent igitur quo imperatore, quibusque copiis bellum istud administrandum videretur.’

Non fallebat plerosque quantum e republica peteretur : sed armis amissam libertatem intempestivum videbatur verbis repetere. Nihil ergo dubitatum est, quin faustis acclamationibus, ‘Philippus Imperator Græciæ ad liberandum orbem terrarum in Asiam proficisci jubetur.’ Descriptæ deinde singulorum opes, et quantum quisque militum frumentique et pecuniæ mitteret, in tabulas relatum est. Ducenta peditum, quindecim equitum millia promissa fuisse reperio ; quum in eo numero neque Macedones, neque parentes Macedonibus Barbari censerentur.

IX. Cæterum, ut sine mixtura calamitatis nulla in rebus humanis felicitas est, res foris prosperas domesticæ turbiæ exceperunt. Animum conjugis olim, ut diximus, alieniorem Olympias morositate et arrogantia in dies magis magisque avertebat. Inde repudiatam nonnulli tradunt : ego in eodem matrimonio manenti Cleopatram superinductam comperio.

Thebanorum quidem principes a pacis consiliis abhorrebant; sed Atheniensium ardor evicit, ut omnes Græciæ spes opesque unius prælii fortunæ permitterentur.

Alexander etiam immodicus animi testabatur patrem, ne tantam gloriæ occasionem e manibus elabi sineret; eoque tandem impulsus, primus in hostem impetum fecit. Pugnatum est acriter ambigua diu victoria, donec adolescens, quem cum delectis alteri cornuum præfecerat pater, summa animi viriumque contentione connixus, sacra Thebanorum cohorte, quæ ex optimis constabat, loco mota, victoriæ viam aperuit. Nam et Athenienses sociorum calamitate fracti, æstuque et vulneribus fatigati, non amplius sustinere Macedonum impetum: quippe Philippus æmulatione et pudore si filio adolescente deterior videretur, gravis intolerandusque incubuerat. Ita de libertate Græciæ ista pugna decretum est.

Ceciderunt ex Atheniensibus amplius mille, supra duomillia capti fuere; sociorum quoque multi, aut pugnando mortem occubuerunt, aut vivi venerunt in potestatem victoris. Missus posthæc Athenas Alexander, 'veniam delictorum pacemque Atheniensibus Philippum dare pronuntiavit; captivos etiam gratis reddere; nec vetare, quin occisi tumularentur;' quippe rex intentus in Persicum bellum, Græcorum fidem atque studia, clementia et moderatione provocabat.

Imperio tamen maris et insularum Athenienses exiit: in Thebanos immitior, quorum subita defectione in summum rerum omnium discrimen se adductum fuisse meminerat: nec judicabat veteribus sociis, post beneficia sua, causam fuisse contra ipsum cum Atheniensibus sentiendi. Ergo quum urbem dedidissent, præsidio Macedonum imposito, interfectisque quos maxime invidiosos habuerat, aliis solum vertere iussis, reductis suæ factionis exsulibus, magistratus et judicia tradidit.

Reliquos deinde populos, qui adversus ipsum arma ceperant, eodem victoriæ impetu perdomuit. Nec quis-

‘ post rem bene gestam, communis lætitia in benevo-
 ‘ lentiam vertet ; aut quum porro insanire vacabit, cum
 ‘ dedecore forte damnoque utrorumque, sed tamen ci-
 ‘ tra exitium resumentur. Neque dolos Philippi timu-
 ‘ eritis ; modo promissis ejus aures occludite, manus
 ‘ continete a muneribus.

‘ Si nihil ante libertatem habueritis, calliditas et lar-
 ‘ gitiones frustra erunt ; potentiam, ut discordiæ Græco-
 ‘ rum extulerunt, ita consensus obruet. Quin et ipse, ut
 ‘ est temerarius, excipi potest : quod si accadat, nihil a
 ‘ cæteris est periculi : nam ipse gloriam atque domina-
 ‘ tionem ; qui sub eo sunt, quietem expetunt. Nisi
 ‘ forte Alexandrum veremini : quoniam ita vos contem-
 ‘ nunt, ut idoneos putent, quibus etiam pueri nomen
 ‘ formidinem possit incutere.’

VIII. Crederes alios repente factos Thebanos ; qui
 modo regios legatos attente, atque etiam cum assensu
 audiverant, adeo in contrarium mutati sunt, ut Philippum
 hostem judicarent, ni quamprimum suis sociorumque
 finibus decederet : Macedonicæ factionis homines urbe
 pellerent : et Atheniensium copias eo reciperent. At
 Philippus inopinata Thebanorum defectione turbatus
 magis quam territus, insistere destinatis non omisit. Duo-
 bus levibus præliis commissis, quum Athenienses suc-
 cessus non pœniteret ; tandem utrique ad Chæroneam
 Bœotiæ oppidum totis viribus confedere.

Græcos decora majorum et cura libertatis accendebant :
 Philippus egregiis copiis, totque bellorum victoribus si-
 debat ; in se quoque non parum momenti collocabat,
 quod imperatoriis artibus ipse præcelleret ; Græcorum
 celebratissimi duces jam decesserant. Theagenes The-
 banis præerat, modico militiæ usu, neque satis firmus
 adversus pecuniam : Atheniensium quoque imperatorum
 virtutem atque peritiam ipse animo usuque rerum longe
 antebat. Sed duorum potentium populorum in unum
 conversæ vires, quorum auctoritatem Corinthii quoque
 alique sequebantur, injecerant curam, minima unius diei
 parte, de capite fortunisque omnibus dimicaturus. Ne

‘ periri, neque libertatem prius quam vitam amittere
 ‘ decretum est. Quanquam etiam viribus non diffidi-
 ‘ mus: quibus si vestras sociatis, conjuncti utique su-
 ‘ periores erimus hosti, cui singuli pares esse possumus.

‘ Non ignoramus potentiam ejus Athenienses, quam
 ‘ olim nascentem augescentemque prævidimus, et, si cæ-
 ‘ teris Græcorum eadem mens fuisset, præcaveramus.
 ‘ Diu enim bellum cum eo gessimus, non de Amphipoli
 ‘ aut Haloneso, ut plerisque credebatur; sed pro salute
 ‘ et libertate Græciæ: donec destituti ab omnibus, a
 ‘ nonnullis etiam oppugnati, pacem necessariam magis
 ‘ quam honestam fecimus. Sed nunc, opinor, præses
 ‘ arcis nostræ Minerva, et Apollo Pythius, patriam no-
 ‘ bis numen, ceterique Græcorum Dii, aperuerunt ocu-
 ‘ los, et in vindictam avitæ libertatis populorum suorum
 ‘ animos excitant. Certe Herculem non sine indignatione
 ‘ verba legatorum audivisse arbitror, Philippi stirpem ab
 ‘ illo Deo repetentium.

‘ Ille enim agnoscat deus, omnium religionum con-
 ‘ temptorem; Græcus, Macedonem; tyrannum, osor,
 ‘ punitor, extirpator tyrannidis? Nullo enim alio ar-
 ‘ gumento clariora sunt Herculis opera: at ille Græciam
 ‘ dominatu premit; quibusdam etiam civitatibus domes-
 ‘ ticos tyrannos imposuit, Philistidem Oreo, Hipparchum
 ‘ Eretriæ, Chalcidi Taurosthenem. Ergo jam Eubœi,
 ‘ Achæi, Corinthii, Megareses, Leucadii, Corcyræi no-
 ‘ bis favent: alii fortunam spectant, quæ hætenus uni-
 ‘ cum Macedonicæ potentiae vinculum fuit; quo leviter
 ‘ abrupto, ultro dilabatur.

‘ Quippe Thessali, unde Philippo robur equitatus est,
 ‘ neminem unquam diu fovêre: Illyrii, ceterique Mace-
 ‘ doniam adcolentes Barbari, quorum et natura ferox est
 ‘ animus, et indignatione recentis servitii irritatus, si
 ‘ principia belli Philippo sequius evenerint, reliqua pro
 ‘ nobis conficient.

‘ Vos modo nobiscum acriter in hanc curam incum-
 ‘ bite: sepositis interim contentionibus, quas inter vi-
 ‘ cinas urbes sæpe levis occasio concitat: odia privata,

‘ Si quis captorum munerum aut proditiōis reus eſſet,
 ‘ illum tuendo, propugnando, legibus et pœnis eripien-
 ‘ do, veſtrum negotium ageretis : nunc alios accuſando,
 ‘ in vos ſententiam dicitis. Quod ſi ignari quorſum ea
 ‘ res pertineret, id admiſiſtis, prudentiam in vobis re-
 ‘ quiro : ſi ſcientes prudenteſque, verecundiam.

‘ Pro mea, quique in eadem mecum cauſa ſunt, inno-
 ‘ centiaſuffecerit, quod nos a Philippo nihil accepiſſe ipſi
 ‘ fatemini ; nec enim ſi quid petiviſſemus, vacuos abire
 ‘ paſſus eſſet liberaliſſimus rex, ut a vobis quidem prædi-
 ‘ catur. An qui vos corrupiſſe operæ pretium putavit,
 ‘ vobis, etiam petentibus, non largiretur ? At Thebanos
 ‘ modo monuiſtis, ne conſilium eorum ſequerentur, qui
 ‘ patriæ male conſuluerunt. Ego vero deſino adverſari
 ‘ illis, Thebani, ſi ita ſentiunt : in ipſorum opinionem
 ‘ tranſeo ; voſque quanto maximo poteſt opere hortor,
 ‘ oro, obſecro, perque veſtram et communem Græciæ
 ‘ ſalutem obteſtor, ut hoc ipſorum decretum amplecta-
 ‘ mini.

‘ Id ſi feceritis, neque pecorum atque armentorum
 ‘ gratia voſ ipſos vænire patiemini ; neque ut ergaſtulis
 ‘ ager veſter frequentetur, inter cætera Philippi mancipia
 ‘ Pæonibus et Triballis ſervietis. Nam iſti greges et
 ‘ mancipia intueri voſ jubent, egregia ſervitutis præ-
 ‘ mia ; uxores, liberos, libertatem, famam, fidem de-
 ‘ nique et ſas Græcorum vilia habere. Hæc enim pro-
 ‘ ſecto perdiditiſtis, Thebani, niſi fraudi violentiæque
 ‘ Philippi una nobiſcum reſiſtitiſtis. Quod ſi alienis labo-
 ‘ ribus tutos fore perſuaſum habetis, vereor ne magno-
 ‘ pere decipiamini.

‘ Etenim (quod abominor) Philippo victore, cui du-
 ‘ bium eſt, quin neque voſ, neque quiſquam Græcorum,
 ‘ libertatem tueri poſſitiſtis (nam in fide Philippi multum
 ‘ reponere, eorum eſt qui perire velint) ac ſi voſ victo-
 ‘ ria reſpexerit, quid ab hominibus, quos in extremo
 ‘ ſalutis atque dignitatis diſcrimine deſerueritiſtis, expec-
 ‘ tandum vobis putetiſtis, conſiderate. Nam quæcumque
 ‘ vobis ſententia federit, Athenienſibus certe omnia ex-

Et optandum imprimis efflet, ut qui rempublicam attigerunt, iis unum idemque pulcherrimum certamen foret, quinam rectius civitati suæ confulerent, aut consulta exsequerentur: nemo communia commoda posthaberet privatis; nemo acciperet munera; nemo istorum exemplo patriam Philippo proderet. Verum, Thebani, nulli unquam non civitati modo, sed etiam homini integra perfectaue felicitas obtigit: beatissimus habetur, cuius fortuna minimum ex adverso trahit.

Malos autem nobis cives esse, neminem fugit: ne vos quidem caruistis aut caretis, Thebani: nam sine eo esset, non jam Elateæ Philppus libertati nostræ plagas tenderet, sed de regno Macedoniæ nobiscum decertaret. Habemus tamen et bonos; eosque plures malis, et potiores. Argumentum poscis? liberi sumus: non servimus Philippo, sicut tu Python Byzantios tuos servire voluisti, tu autem Doache, et tu Thrasidæ, Thessalos regi vendidistis.

Thessaliam enim servitute Philippi premi, videtis Thebani, et nisi fallor, juxta nobiscum ingemiscitis: Byzantium, quantum in Pythone fuit, idem manebat exitium, quod Olynthus perpeffa est: nos liberavimus. Quippe Græcam civitatem, cum maxime sociam atque fœderatam, ille religiosus atque venerabilis adfertor Græciæ nec-opinantem opprimere aggressus fuerat.

Hæc est nimirum præclara ipsius prudentia: calliditatem pro ingenio habet: perjurium artem putat: perfidia tanquam virtute utitur. Aut dicat denique quo alio pacto formidabilem illam potentiam nactus est: si Græcos fraudibus, insidiis, proditione non cepit: si Barbaros etiam non auro magis quam ferro vicit; si denique cuiquam mortalium aut fidem dare gravatus est, aut datam fallere non sustinuit? Istis tamen ille, Græciæ vindex, nos perturbatores sumus! Sed quid istos pudeat, qui sua crimina nobis objectare malunt, quam non admonere vos eorum, quorum ipsi manifesti sunt?

petiverunt, 'ut ipsum potius Græciæ vindicem, quam
' perturbatores ejus Athenienses sequerentur.

VII. At Demosthenes, facta dicendi potestate: 'Non
' ignorabam, inquit, istos Philippi mercenarios, neque
' laudibus in ipsum, neque in nos conviciis esse tempera-
' tuos; nam qui pudorem consumpserunt, quid loquan-
' tur aut faciant parum pensi habent, dum cupitis poti-
' antur. Sed illi quidem, si bene vos novi, Thebani,
' spe sua egregie falsi, dignum virtute vestra, Græco-
' rumque moribus responsum ad Macedonem referent:
' vos autem ad ea quæ nunc agenda sunt, animum di-
' ligenter advertite: nam vestrorum quoque negotiorum
' summam nunc agi ipsi rerum argumentis ostendemus,
' non verborum præstigiis, quibus isti vereri se dicunt
' ne capiāmini.

' Sed quando sic pro vobis sunt solliciti, ponant me-
' tum, nihil faciemus quo eloquentiores videamur;
' malam quandoque causam adjuvit sacundia: ubi nu-
' dam veritatem spectari dicentis interest, verba nemo
' prudens appendit. Nec de Philippo laboramus; sit
' sane per nos qualem isti fingunt: sit etiam pulcher,
' eloquens, atque adeo in conviviiis etiam hilaris; nam
' et hinc eum commendavere quidam; adeo inanem
' veræ gloriæ fatebantur. Ceterum legatos ejus miror
' ea civitatē nostræ coram vobis objecisse, quæ si crimi-
' na sunt, non magis Atheniensibus quam Thebanis de-
' fendenda esse, in confesso est.

' Popularis enim status incommoda exagitant: quæ
' licet non ignoremus utrique, tamen regio dominatui
' merito præsesimus. Atqui illi sic loquuti sunt, tan-
' quam in circulis et conviviiis Macedonum adulatione
' gratiam quærerent; non apud liberam civitatem offi-
' cio legatorum fungerentur. Scimus quidem regum re-
' giorumque mancipiorum adversus gentes urbesque li-
' beræ pertinacia odia; et simpliciter fecerunt isti, qui
' detegunt: sed eo magis adnitendam nobis est, Theba-
' ni, ut jura legesque nostras tueamur.

• Nolite honesti aliquid aut egregii expectare ab his
 • hominibus: vestris utilitatibus non moventur, qui pa-
 • triæ tam male consulunt. Implicare vos volunt iisdem
 • calamitatibus, ex quibus modo Macedonum virtute at-
 • que fide liberati estis: tantoque majoribus, quanto
 • formidabilior hostis futuras esset Philippus, quam
 • Philomelus; aut Onomarchus fuere.

• Nam in Precario imperio etiam boni ducis conatus
 • haud minus cives quam hostes præpediunt: regum
 • iussis nemo intercedit, nemo refragatur; unius arbitrio
 • cuncti reguntur. In quo, quantum in rebus bellicis mo-
 • mentum sit, non ignoratis. Nec jam in uno corpore
 • Macedonibus præsidium est. Philippum, etsi summa
 • auferret, Alexander regenerat: qui jam in adolescenti
 • hac ætate, ea animi ingenique documenta edidit, ut
 • prope constet summis Imperatoribus parem esse futurum.

• Contra apud Athenienses pacis bellique arbitrium,
 • quia penes omnes est, velut in medio positum audacis-
 • simus quisque ad se trahit; impetu magis quam consi-
 • lio cuncta aguntur: homines maligni suadent, imperiti
 • decernunt: bellum sumitur animosius, quam geritur:
 • fœdera haud minori facilitate, quam junxere, violant.
 • Nam et cum Philippo fœdus ipsis est: quod quam
 • sancte servant, re ipsa declarant; nec enim pro se si-
 • dem violasse satis habent; nisi per ipsos latius serpat
 • ista contagio.

• Vestra autem constantia, Thebani, qua non minus
 • quam rebus fortiter feliciterque gestis magni clarique
 • habemini, non sinit ambigere quin multis experimen-
 • tis cognitam regis amicitiam semper infestæ æmulæque
 • civitati prælaturi sitis. Neque vero averruncator ma-
 • lorum Hercules siverit, ut quem indigenam civemque
 • deum præcipua religione colitis, ejus sanguinem im-
 • pio injustoque bello persequamini. Nam cæteros qui-
 • dem socios, quam amicitia regis non pœniteat, ex
 • ipsis vos malo cognoscere. Hæc Python. Auditi
 • apud sociorum legati, prolixè commendato regis animo,

Id siue communibus consiliis virisque lubet ex-
 qui, non vetat quominus in prædæ verius quam belli
 societatem veniatis; siue quiescitis, transitum conce-
 dite: ipse communium injuriarum idoneus ultor erit:
 neque minus ad vos redibit emolumentum victoriæ:
 greges, armenta, mancipia quæ ex hostibus capientur,
 maxima ex parte penes vos, ut vicinos erunt: inde
 Phocensis belli damna sarcietis.

Id magis ex utro vestro sit, an vestros agros uri, ve-
 stra oppida expugnari, incendi, diripi, vestras denique
 res agi ferrique, quod Athenienses optant, expendite.
 Nam iracunda res est suspectus immerito candor, quo-
 que pronior benevolentia fuerit, acrioribus stimulis in
 vindictam agitur.

Cæterum hæc ita refero, non quo vobis ingratitude-
 nem exprobre, de qua nihil vereor; nec ut formidi-
 nem incutiam, qua nihil opus futurum existimo: sed
 ut Philippi in vos beneficia, et vicissim in illum vestra
 cogitantes admoneamini; ea demum firma atque per-
 petua esse fœdera, quæ servari utriusque intersit.
 Quod si majora sunt illius merita, vobis curæ erit, ut
 mutuo in illum animo sitis: ille maximum laborum
 præmium putat, subvenisse Græciæ, pro cujus salute
 atque dignitate perpetua cum Barbaris bella gerit.

Atque utinam illum Atheniensium furor ingenio suo
 uti passus esset; jam in Asia audiretis arma ipsius esse,
 quæ nunc coercendis improborum moribus, invitus
 per Græciam circumferre cogitur. Poterat quidem
 amicis Atheniensibus uti, nisi huic Demostheni, atque
 aliis quibusdam, qui imperitam multitudinem, ut ex-
 positum ventis mare, orationum suarum aura, quo vo-
 lunt, impellunt, vestigalem se facere, indignum usu-
 que et exemplo fœdum existimasset. Quippe si apud
 illos honestati pretium esset, gratuito boni forent.
 Quibus honesta vendere mos est, si eadem flagitii mer-
 ces detur, utilia à noxiis, recta ab inhonestis non di-
 stingunt: lucro, non affectu virtutis aut patriæ, neque
 Deorum hominumve reverentia ducuntur.

10 QUINTI CURTII LIB. I.

Rege, vobis suadere, profecto contumelia est, Theba-
ni. Sed superbissimi mortalium sibi solis ingenium
consiliumque superesse autumant; reliquos, et impri-
mis Bæotos (vobis enim præ cæteris insultant) ineptos
et rudes esse, nec quæ utilia honestaque factu sint dig-
noscere.

Itaque, quo nihil est dementius, id se vobis persua-
duros putant, ut ex ipsorum potius arbitrio, quam uti-
litate vestra hostes atque amicos habeatis, verbis confi-
si, in quibus omnis ipsorum vis est. Sed verba nemo
sanus ante facta habuit; præsertim in bello, ubi res
manu geritur, linguæ promptitudo supervacanea est.
Ut sibi disertis videantur, virtus et fortuna Philippi,
tantis suis sociorumque viribus subnixæ, plus poterit.

Nec enim facile dixerim, stolidior an impudentior sit
eorum postulatio. Intentatam Atticæ fulmen excipite,
Thebani: Socio atque amico Regi bellum cum exitio
vestro facite, ut nos in tuto simus: vestros agros, ve-
stra corpora objicite, ne injuriarum suarum vindictam
ab Atheniensibus Philippus exigat. Hæcne sunt po-
stulata hominum, qui aut ipsi sano judicio utantur,
aut alios uti credant? Qui modo nullam premendi vos
occasionem prætermiserunt; qui vos contumeliis, in-
juriis, armis quantum potuerunt persecuti, vestras
clades atque pericula felicitatem suam rati sunt: il-
lunc a vobis petere audent, ut cum ipsis perire mali-
tis, quam cum Philippo vincere.

At iste hospes et alumnus vester. educatus in contu-
bernio Epaminondæ clarissimi Imperatoris, sanctissi-
mique viri, cum ipsius moribus a tenera ætate carita-
tem urbis vestræ imbibit: vestras et Apollinis injurias
Phocensi bello ultus est, quum Athenienses odio vestri
sacrilegis auxilia mitterent: iterum communi Amphi-
ctyonum decreto exoratus, ejusdem numinis contume-
liam in Locros vindicavit: huc quoque profectus est,
ut vestris commodis confuleret, non abscessurus, do-
nec vos metu æmulæ inimicæque civitatis solverit.

res effec, facile se superiorem fore, victis ad Amphissam Locris eorumque sociis; in Phocidem raptim ducto agmine, Elateam finibus Thebanorum simul Atheniensiumque imminentem occupat, impositoque praesidio, velut in belli sedem, operibus munit.

Ejus rei nuncius noctu Athenas perlatus, tanta trepidatione urbem implevit, ut quum primo diluculo populus in concionem venisset, invitante ex more praecone, 'qui salutare patriae consilium haberet, uti diceret,' nemo surrexerit. Donec Demosthenes congruentia tempori differens, persuasi, 'ut e vestigio classis et exercitus educerentur; et legati tum ad caeteros Graecos, tum imprimis ad Thebanos mitterentur.' In hanc sententiam decreto facto, Chares et Lyficles copiarum imperatores constituti; Demosthenes legationis ad Thebanos princeps ire iussus est.

Non sefellerat ea res Macedonis solertiam, fatisque prospiciebat, quanta belli moles oritura effec, si inter istos populos foedus convenisset. Quippe Atheniensium civitas tunc etiam opibus et auctoritate satis pollebat: nec Thebanorum aut potentia contemnenda erat, aut opinio; nec lum exoleverat memoria Leuctricae pugnae, qua principatum Graeciae Lacedaemoniis extorferant. Igitur ut et sociorum confirmaret animos, et diversae factionis machinationes praevereret; Amyntam et Clearchum Macedonas eo misit; addito, cujus eloquentiae plurimum fidebat, Pythone Byzantio: quem in concilio Boeotorum ita locutum accepimus.

VI. 'Si Philippo in Macedonia desidente. Elateam Atheniensis exercitus haberet; neque vobis ullum cum Rege foederis aut amicitiae jus effec: tamen dubitare non debeo, quin illius societatem effecis optaturi. Quis enim illum tanta potentia, tantisque rebus gestis, civitati fama quam viribus validiori non praeponeret? Nunc autem quum illo, qui victricibus copiis velut vestibulum urbis vestrae obinet, socio atque amico utamini; ab Atheniensibus multis veteribus atque novis injuriis affecti sitis; horum amicitiam, neglecto

dax, et ob dominationem fidei famæque negligens cognoverat.

Maxime urebat regem recens dolor, quod ad Byzantium, Atheniensium opera, spe sua excidisset: qui non modo centum et viginti navium classem obsessis auxilio miserant; sed et Chiis Rhodiisque eadem audendi auctores fuerant. Igitur dum percuratur vulnus in Triballis acceptum, omnia occulte præparabat, quo Athenienses improvisus opprimeret. Exercitum retinentierant obtentui Illyriorum nationes, quæ ingenio feroces, et servitutis insuetæ, impositum nuper jugum excutere tentabant. In eos Alexander missus, barbaris fufis fugatisque, eam de fortuna atque virtute sua spem, et reliquis fecit, et ipse concepit, ut jam sine patre rebus gerendis se parem existimaret. Hæc per biennium gesta.

Phillipus autem, præparatis omnibus, quæ olim destinaverat exequi maturum ratus, exoptatissima occasione oblata, ante initium veris cum exercitu in Græciam venit: convocatis etiam ex Peloponneso copiis sociorum. Quippe Amphyctionum decreto creatus erat Imperator Græcorum, ut insolentiam Locrorum, qui Amphissam incolunt, castigaret: namque Cyrithæum agrum Apollini dicatum, Amphyctionum auctoritate contempta, colere perseverabant; ducemque ab his creatum, interemptis quibusdam, vulneraverant.

Erat tum Philippo fœdus cum Atheniensibus, sed parum in eo præsidii futurum arbitrabantur, si regi violandæ fidei merces adfulsisset. Igitur legatos ad ipsam mittunt, petituros 'ut pactis staret; aut certe ante ver' adultum nihil hostile moliretur; deliberaturum interea 'populum Atheniensem, qua ratione controversiæ,' quæ inciderant, 'componi possent.' Thebas quoque legationem decernunt, quæ, exposito 'communi periculo,' hortaretur ut simul cum ipsi tutelam Græciæ susciperent. Sed Philippus per hospites et amicos, quorum Timolaus, Theogitonque et Anemœtas plurimum apud cives suos poterant, Thebanos in amicitia Macedonum continuit. Ratusque, si cum solis Atheniensibus futura

fecit equo: tanta vis adacti teli, tantaque virtus inferentis istum fuit. Ibi tum ante omnes profuit Alexander, facientemque clypeo protegens, irruentium in eum alios occidit, alios avertit in fugam. Ita filii pietate servatus est, abscedentibus qui oppressuri fuerant: eo promptus, quod interfectum crediderant: sic ipsi vulneris atrocitati vitam debuisse visus, mortis opinione mortem effugit; præda inter consternationem amissa est.

Ceterum ex vulnere claudicare coactus, quum initio eam corporis deformationem ægro animo ferret, memorabili ad posteritatem adolescentis voce monitus est, 'non irasci vulneri, cujus opera ad singulos gressus suæ virtutis admoneretur.' Satis jam gloriæ potentiaque Philippo quæsitum erat; satis etiam periculorum atque vulnorum pertulerat, si quietem pati posset animus ambitione vecors.

Tributarios Illyriorum Macedonas, omnium non vicinorum modo, sed etiam longe diffitorum dominos effecerat: Triballos subegerat: Thraciam habebat in potestate: multis Græcorum populis imperabat: alios metu, aut largitionibus tenebat obnoxios. Thessalos Daorchus, Cinceas, Thrasydæus, cum Eudico et Simo Larissæis; Arcades Cercidas, Hieronymus, Eucalpidas: Argivos Myrtis, Teledamus, Mnaseas: Eleos Euxitheus; Cleotimus, Aristæchmus, regio jugo subdiderant: Messenios Philiadæ liberi, Neon et Thrasylochus; Sicyonios Aristratus et Demaratus; Megarenses Ptæodorus, Helixus, Perilaüs, Eubœenses Hipparchus, Clitarchus, et Sosistratus, suæ quique civitatis principes, conciliabant: Olynthum Euthycrates et Lathenes prodiderant. Una Spartanorum Civitas veteris disciplinæ egregie tenax, et prodicionis immunis fuit.

Sed quum imperio totius Græciæ immineret, Atheniensium maxime opes morari destinata cernebat; nec deerant in civitate qui res ad ipsum traherent: sed populus, qui omnia poterat impellente Demosthene, contra Macedonum opes nitebatur: crebrisque, ut inter potentes vicinos, contentione, ingenium Philippi callidum, au-

ceterum sollicitus ne suo arbitrio permissus adolescentis animus, majora viribus cum exitio capefferet; evocavit eum, ut se magistro, ardorem prudentia temperare disceret: et in subigendis Cherfoneſi oppidis, strenua promptaque opera ejus usus est.

Ceterum quum ad Byzantium, validam urbem, haberet obſidio, civibus egregie pro libertate pugnantibus; iisque Græci Barbarique, quibus incrementa Philippi ſuſpecta erant, certatim auxilio venturi nunciarentur; desperata victoria, id unum agitabat, quam ratione quam minimo copiarum atque famæ damno ab obſidione discederet.

Imperabat eo tempore Getis, Scythico populo, Athas: qui armis Istriarum preſſus, auxilium a Philippo petiverat, spe adoptionis facta, si ſeſſis Getarum rebus succurreret. Idem, quum hoſtium imperator deceſſiſſet, belli metu liberatus, Macedonas vacuos remiſerat, negans 'vel ipſorum auxilio, vel adoptione Philippi egiſſe; 'cui adverſus hoſtes ſatis propriarum virium, et in ſucceſſionem regni filius eſſet.' Eam Barbari contumeliam ulturum ferens Philippus, omiſſo Byzantio, in Scythiam convertit agmen; ubi conſerto prælio, quum numero ſuperiores Scythæ eſſent, nec virtutis poeniteret, arte Philippi Macedonibus victoria ceſſit. Cujus omne pretium pecorum equorumque maximi greges, et infirmioris ætatis ſexuſque captivi fuere: cæteræ prædæ nihil exceptum eſt: quippe opibus minime ſtudebant Getæ: ſed quotidiano victu contenti, paupertatem inter viæ commoda numerabant.

Ceterum quum ex Scythia regrediens, longo impedimentorum agmine, per Triballos iter faceret, illi opportunis locis occupatis tranſitum legant, niſi prædæ partem accepturi. Erant in exercitu Philippi mercenarii Græcorum milites, qui et ipſi quum in diſcrimis partem veniſſent, commodorum exſortes haberi moleſte ſeiebant. Inde orta ſeditione ad manus ventum eſt: tam acri certamine, ut multis utrinque cadentibus etiam rex fauciaretur; tranſeſſo femore, eodemque vulnere inter-

acrius ferociſſe obſervaverat: quumquē nihilominus æſtuaret, jubam demulcens, demiffaque ſenſim chlamyde, in ſievientem adhuc inſilit. Ille parandi inſolens, cervicem et calces jaſtare, multaque pervicacia contra frenum niti; denique proſipere ſe conari, et ingenti violentia curſum moliri.

Spatioſa et equitabilis planities ſuberat; ergo ferociētem exultantemque effuſis in collum habenis, adactiſque calcaneis cum ingenti clamore in curſum permittit. Ingens deinde campi ſpatium evectus, jam laſſatum et conſiſtere volentem impellere non antea deſtitit, quam exhaustum curſu, et labore domitum, manſuetiorem jam mitioremque reduxiſſet.

Deſcendentem manantibus gaudio lachrymis complexus eſt pater; osculoque capiti impreſſo: *‘Majus imperium ſibi circumſpicere juſſit, nec enim Macedoniæ regnum tantam indolem capere.’* Poſthæc Bacephalus quum in cæteros ferociam ſuam retineret, uni Alexandro mira ſubmiſſione paruit; multorumque mox laborum atque diſcriminum ſocius, in prælio adverſus Porum periit. Dignum id argumentum viſum eſt, quo illuſtrarent opera ſua nobiliſſimi artiſices; duas ex marmore ſtatuas equum domantis oſtentant; Praxitelis et Phidias certamen. Alexandri eas imagines eſſe, quamvis ambigi poſſit, auctores non obſcuri crediderunt.

V. His atque talibus ingenii animique experimentis eam apud Philippum exiſtimationem naſtus eſt, ut quum ipſe Byzantinos obſidione urgeret, idoneum jam crediderit filium, cui libera cum poteſtate Macedoniæ curam committeret, annos omnino ſexdecem habentem. Quo comperto, Medarorum quidam, Thracia natio, Macedoniæ ſubjecta, opportunum deſectioni, quam dudum agita-
bant, tempus advenſiſſe rati, conſilia nudavere.

Sed adoleſcens oſtentandæ virtutis occasione lætus, cum ducibus a patre relictis propere in eos movit: victiſque et ejectis rebellibus, urbem eorum varii generis convenis habitandam dedit: illi Alexandropolim ex nomine auctoris ſui appellavere. Philippus eventu rei gaudens,

anteire suos, imperatorium censebat; hilaris, humanas, affabilis; ut tamen contemptum excluderet: vino deditus, sed citra ebrietatem: nam si otium nactus esset, sermonibus magis quam computatione tempus extraheret.

Voluptates ita contempsit, ut matri curam injiceret, ne plane ad generandum inhabilis esset. Illud in primis religiose tenuit, ne cuius thorum violaret. Quibus vitæ morumque institutis diu inhaesit; magnumque et memorabilem regem egit: donec impetu quodam, et velut torrente fortunæ convulsus et mutatus, pristinam animi moderationem paulatim exueret.

Animi rebur cum insigni dexteritate, magna patriæ et aliorum admiratione ostendit in equo Bucephalo; nam id nomen bubuli capitis figura insignitus acceperat. Plurimum tum equestri laude pollebat Thessalia; nobiliumque equorum greges multis locis alebantur. Eminebat tamen inter omnes viribus et specie Bucephalus, quem Philonicus ex Pharsalia oriundus, maximo in illis regionibus principe dignum existimans, ad Philippum adduxerat, sexdecem talentis venalem.

Quam autem velocitatem equi obsequiumque expecturi in campum descendissent; nemo amicorum satellitumque regis tractare eum potuit, quin insurgebat in omnes, et confondere conatos ferocia exterrebat. Jamque pro indomito, et ob feritatem inutiles, relinquebatur, quum suspirans Alexander: 'Qualem isti equum perdidit, per molliem animi, et tractandi imperitiam!' Quò sæpius repetitò a patre increpitus, quòd qui emendare non posset, majores peritioresque convitiis incesse-
ret: 'Ego vero, inquit, emendabo, pater, si permiseris.' Atque ille subiciente: 'Frustratus autem quam pecuniam pendes? Equi, inquit, pretium luam;' exortoque omnium risu, convenit, 'ut victor equum patre amente haberet, victus amitteret pecuniam.'

Tum Alexander comprehensis equi habenis, eum ita fixavit, ut in adversa solia radios conversus, umbram suam conspiciere non posset: ea enim antea exterritum

que componi ad principum mentem; omnisque fere temporum inclinatio regnantium infamia, vel decus est.

IV. Ex veterum monumentis nihil antehabuit Homero; quem unum omnem sapientiam, qua imperia constant, optime complexum esse autumabat; adeoque eum cordi habuit, ut Græco cognomento amator Homeri diceretur. Libroꝝ ejus semper secum ferre solitus, etiam quum quiesceret, una cum pugione sub cervicali reponebat, 'militiæ suæ viaticum, et institutionem bellicæ virtutis appellans.' Achillem prædicabat felicem, quod tantum virtutis suæ præconem invenisset.

Reperto inter Damascenam prædam materiæ curæque exquisitissimæ scrinio, et disquirentibus amicis cuinam usui convenientissime destinaretur: Ipse, 'Homero', inquit, , dedicabimus; ut pretiosissimum humani ingenti 'monumentum, elegantissimo etiam opere servetur'. Inde obtinuit, ut emendatissima poëtæ editio, quam magna cura comparaverat Alexander, e narthecio vocaretur; quippe scrinium illud, quum adhuc Persarum esset, unguentis et odoribus adservandis serviverat.

Quidam prospere gestæ rei nuncius, quum citato cursu ad eum ferretur, dextramque porrigeret, vultu maximæ lætitiæ notas præferente 'Quid mihi nuntiaturus es? tanto gaudio dignum, inquit, nisi forsan Homerus revixit?' Sed tum eo jam felicitatis pervenerat, ut propemodum exsatiatæ gloriæ nihil deesse putaret, præter idoneum buccinatorem. Crebra autem lectione totum fere edidicit, ut nemo neque promptius eo familiarisque uteretur, neque exactius de eo judicaret. Ex omnibus autem ejus carminibus maxime probabat verbum, quo boni simul imperatoris, robustique militis laudes Agamemnoni tribuuntur; eumque præcipuum virtutis incitamentum, et veluti morum suorum migistrum habuit. His itaque disciplinis imbutus, summæ fortunæ vim atque dignitatem egregie tutatus est: superbia et licentia, qua quidem sola principes agunt, abstinuit.

Cultu curaque corporis haud multum supra privati modum eminens, virtute potius quam vestium ornatu

‘ Nihil referre futuri regis, futuri autem citharœdi re-
 ‘ ferre, ’ respondit.

Delectatus deinceps est masculo cantu, quum molles
 fractasque modulationes ut perniciem morum averfare-
 tur. Quo nomine maxime amplexus est Timotheum,
 artis ejus professione celebrem. Ille enim accommodata
 ad ingenium illius scientia, modo, quem Parygium ap-
 pellant, ita aliquando eum rapuit, ut tanquam divino in-
 stinctu exardesceret animo, et, velut propinquo jam ho-
 ste, ad arma capienda profiliret.

Eloquentiæ etiam sub Anaximene Lampfaceno studuit:
 quæ res postmodum incolumitatem urbi attulit, quum
 Persarum opibus studentem Alexander diruere constitu-
 isset. Conspicatus enim Anaximenem extra mœnia pro-
 deuntem, nec dubitans, quin pro patria deprecatum ve-
 nisset: ‘ Græcorum Deos ’ testatus est, ‘ non facturum se
 ‘ quod petiisset. ’ Quo audito, callidus ille rogavit, ut
 Lampfacum dirueret. Ille et jurisjurandi religione ad-
 strictus, et magis etiam præceptoris olim sui sagacitate
 delinitus, gratiam delictorum Lampfacenis fecit.

Comœdos ut instituto suo parum congruentia tractan-
 tes, corrumpendisque moribus natos, contempsit. Ne-
 glexit et pugiles, quamquam maximi tum in Græcia fie-
 rent; forte quod otiosos et faginæ addictos, valida mem-
 bra spectaculorum potius ludibriis, quam patriæ necessi-
 tatibus commodare, non probabat.

Reliquas artes, etiam quas ipse non attigerat, impense
 fovit. Unde ex toto fero orbe passim ad ipsum conflue-
 bant, quicumque insigni aliqua peritia præcellere sibi vi-
 debantur: eique vel ingenii sui monumenta dedicabant;
 vel exhibito artis suæ specimine, a munificentissimo re-
 gum, et cujus animo fortuna responderet, immensas ple-
 rumque divitias consequabantur.

Etiam quos procul positos præclara eruditio aut virtus
 commendabat, iis ingentia munera ultro largiri consue-
 verat. Igitur tantus ea tempestate Doctorum atque so-
 lertium hominum proventus fuit, ut vix ulla ætas bonis
 artibus copiosior exstiterit. Solent enim ingenia moref-

Idoneo magistro sapientiæ gravam operam daret; ne mox multa committeret, qualium causa ipse pudore et poenitentia angeretur. Igitur postea quoque maximis rebus intentus Alexander, non opinit magistrum venerari; crebroque per litteras compellavit hominem, nec disciplinarum modo arcana, sed et morum remedia petiit. Atque ille rescripsit, quibus ipsius atque subditorum felicitati consultum opinabatur: ‘Meminisset, Tantam
 ‘ ipsi concessam esse potentiam, ut prodesset hominibus,
 ‘ non ut eos læderet; iræ quoque, in quam maxime
 ‘ præcipitem noverat, modum poneret; neque enim
 ‘ irascendum inferioribus: parem autem ipsi esse neminem.’

Ad postremum tamen animo jam elatior spernere eum cœpit, præsertim quum ovis Callisthenis exitum infestum sibi, et præter sapientiæ præcepta; etiam vindictæ causa, ambitionem humanum fastigium despicientis, disputationibus exagitare crederet. Certe paulo ante mortem, Cassandro objecta patri suo crimina purgante, exclamasse fertur; ‘Aristotelicæ versutis machinationibus instructum venisse, ut justas aliorum querelas fallacibus argutis eluderet: deinde utrique, si vera quæ deferrentur
 ‘ comperisset, malum minatum esse:’ tam vehementi vultu, ut, diu post ejus interitum, quum forte Cassander, tum rerum in Græcia potens, imaginem Alexandri Delphis positam intueretur, revocatus in periculi sui memoriam toto corpore cohorrerit. Quæ res Aristoteli etiam magnæ infamiæ occasio fuit: quippe venenum quo Alexander periisse creditus est, non alterius ingenio equinæ ungulæ inditum, et Babylonem deportatum, rumor suspicatus est.

Adamavit et musicam, eique seriam initio operam dedit: donec contumeliosa interrogatione patris, ‘Ecquid
 ‘ puderet tam scite canere?’ velut artem suæ majestati indecoram, negligentius tractare cœpit. Quo quidem tempore, magistro chordam quandam ex artis præscripto pulsare jubenti: ‘Quid autem referat, inquit, si hanc
 ‘ pulsavero?’ in aliam intendens digitum. At ille:

teros præstare cupiebat: indignabaturque communicari laudem illam cum humillimis.

Medicinæ quoque studio imbutum ab Aristotele filio medici, ex gente Asclepiadarum, fidem ipsius epistolæ faciunt. Eam autem philosophiæ partem, quæ sibi aliisque probe imperare docet, ita coluit, ut magnanimitate, prudentia, temperantia, fortitudine, quam armis et opibus instructior, tantam imperii Persici molem subruere aggressus censeatur.

Ipse quidem prædicavit, 'non minus se debere Aristoteli, quam Philippo: hujus enim munus fuisse, quod viveret; illius, quod honeste viveret.' Ingenium tamen ardens ambitione, nimia honoris gloriæque prædicatione, quam inter genera bonorum referendam esse Aristoteles sciverat, elatum fuisse, ut non modo imperii prorogandi gratia bella ex bellis fereret, verum etiam Deus haberi vellet, quidam non inmerito credidere.

Ceterum non solum imperante Alexandro, eximio honore, maximisque muneribus affectus est Aristoteles; sed et vivo adhuc Philippo, ingens institutionis suæ pretium tulerat: impetrato, ut in ipsius gratiam patria instauraretur. Olynthios Philippus acerrimos hostes expertus fuerat; nam vicini Macedoniæ, et potentia hæcenus haud impares, ægerrime tulerant, sub rege bellicoso vafroque regni opes crescere, adcolis perniciem, aut servitium allaturas. Ergo quo infensioribus animis certatum est, eo asperior victoria fuit.

Urbem captam direptamque solo æquavit Philippus; cives venire: in reliqua etiam ditionis eorum oppida sævitum est. Inter quæ Stagiram, unde Aristoteles genus ducebat, par calamitas obruerat. Eam tum regis permissu atque opibus ex integro condidit, restitutæque leges tulit, quibus postmodum usa est. Ita quam stantem florentemque tot fortium virorum manus ab excidio prohibere non potuerant, eam incensam atque dirutam unius civis excitavit ingenium.

Quanti autem Aristotelem fecerit Philippus, hinc etiam æstinari potest, quod sæpe filium monuit, ut sub tam

etiam corpus omnis generis exercitationibus, ad usum bellorum, et patientiam laboris edomuit : ne tum quidem vacuus, quum otiosi videretur ; quippe pila, vel saltatione virili, non tam laxabat animum, quam feriis obsequiis membra præparabat.

III. Postquam deinde ætas et ingenium paulisper adolevit, jamque severioribus studiis idoneus visus est, revocatum, qui tum apud Mitylenæos agebat, Aristotelem continuo secum habuit, donec post mortem patris rerum potitus, in Asiam transjiceret. Quo temporis spatio, quidquid a tanto præceptore tradi potuit, perdidit. Cognoscendæ rerum naturæ tanto avidius incubuit, quanto pertinaciori spe imperium universi orbis præceperat. Cujus indagacionem postea quoque adjuvit, plane regio et animo, et sumptu. Aristoteli, quo naturas animalium certius atque perspectius commentari posset, tota Asia Græciaque parere jussit, quotquot venatu, aucupio, piscatuve vitam tolerabant, aut aliquam in ejusmodi negotiis peritiam assecuti fuerant.

Constant in ejus operis impensas octingenta talenta Philosophum accepisse. Adeo autem cognitionem illam dilexit, ut in eam sumptum faceret, curamque impenderet, cujus fructum visurus non erat. Post centum annos capti sunt cervi cum torquibus aureis, quos addiderat, vel posterius cognoscerent, quanta fides habenda foret iis ; quæ de istorum animalium longævitate ferebantur.

Sublimioribus quoque disciplinis, quas Acroanaticas appellant, eruditum fuisse, ipsius testatur epistola, qua queritur Aristotelem dignitatem earum evulgatis præceptis profanasse. Et ille excusavit, rescribens, ita libros illos esse editos, ut haberi possint pro ineditis ; nec enim quemquam sententiam ipsorum magnopere percepturum esse, nisi quæ iis continerentur, jam antea didicisset. Idem quum Rhetorica ab eo exigeret, solícite vetuit, ne aliorum etiam in manus pervenire pateretur. Neque enim minus honestis artibus, quam potentia ce-

B. QUINTI CURTII LIB. I.

‘hæc nascuntur.’ Cujus vocis memor, quum postea thuriferam Arabiam pacaret, multa odorum talenta misit Leonidæ, cum mandatis; ‘Ne posthac in Deorum honoribus adstrictior esse vellet, quos intelligeret dona hilariter oblata tam larga manu rependere.’

Animi sublimis et magna conaturi documenta mature dedit. Persis ea tempestate Artaxerxes cognomento Ochus præerat. Eum Artabazus et Menapis satrapæ, Memnonque Rhodius, egregius dux, bello laceraverant; sed potentia regis oppressi, deserta Asia ad Philippum profugerant. His tum Alexander septenni minor mire delectabatur: crebroque de rebus Persicis interrogabat, nihil quidem puerile et sordidum, sed ‘quibus maxime, firmamenti opes regiæ niterentur? quis armorum usus, quæ audacia viris, quanta equis pernicitas esset? quot dierum itinere Macedonia distaret Susi? quæ regi morum via, quæque exercitatio corporis, atque opinio virtutis foret?’ Postea, quam deprecante fratre Memnonis Mentore, cujus sororem in matrimonio Artabazus habebat, cum exulibus in gratiam rediisset Ochus, eosque a Philippo repeteret; Alexander legatos eximie in tantilla ætate indolis admiratione ita percussit, ut unus eorum in hæc verba prorumperet: ‘Hiç quidem puer Magnus est Rex, noster vero dives.

Hæc autem quum merito quidem naturæ suæ debere videretur, haud minus institutioni debuit. Nam pater satis gnarus, quantum Epaminondæ commercium, sibi profuisset, quantoque plura eloquentia, quam vis confecisset, summa cura incubuerat, ut a tenera statim ætate liberalium artium studiis probe imbueretur. Igitur Aristotelem, magni nominis Philosophum, ingentibus præmiis evocatum perpulit, ut etiam prima literarum elementa puero traderet. Nec abnuit vir doctissimus, quum intelligeret, quantum esset a principio recte instrui multis imperaturum; frustraquo contemni pro parvis, sine quibus ad majora profectus non esset.

Variis deinde magistris, ut alius alia arte excellebat, usus, non modo mentem egregiis implevit disciplinis; verum

potius adolescentis, quam adfuetudini deputo: etenim in homine velocissimæ mentis, necessum erat, ut ardorem animi corporis etiam motus sequeretur.

Quem adeo non in vitio posuere successores ipsius, ut etiam studiose æmularentur; simul depresso in lævum collo, obtutum ejus vibrantem, et elatiorem vocem imitati, quum animum non exprimerent: quippe plurimorum ex illis longa vita vix quidquam habuit dignum, quod cum hujus pueritia compararetur. Neque enim quidquam aut loquebatur, aut agebat humile: sed dictis factisque par fortunæ suæ, vel etiam supra erat. Nam quum esset laudis avidissimus, non undecumque eam affectabat, sed optimis quibusque comparari gaudebat.

Ingloriam ex vilibus palmam intelligens, tantoque illustriorem victoriam, quanto quos vicisset pluris haberentur. Ergo dicentibus, quoniam cursu plurimum valeret, debere profiteri nomen suum inter eos qui Olympicis ludis certaturi essent, cognominis sibi regis exemplo; magnam ea re per Græciam sibi famam comparaturum: 'Facerem, inquit, si reges haberem adversarios.'

Quoties aut præclara aliqua pugna Philippus vicerat, aut oppidum opulentum in potestatem redegerat, lætantibus aliis, ipse haud obscure indolescebat; exceptaque vox est querentis inter æquales: 'Nihil reliqui facturum patrem sibi ipsisque, quum adolevisset.' Quippe deperitulum gloriæ verebatur, quidquid adcessisset opibus, nec tam harum possessione quam istius cupidine movebatur. Somni natura parcissimus, etiam arte vigilantiam adjuvabat, si quid occurrisset quod seria meditatione dignum videretur; comprehensa pila argentea, brachium extra lectum porrigebat, ut in subjectam pelvim illapsa, excitato sonitu torporem in somnum deficientis discuteret.

Deos ab ineunte ætate magnifice coluit. Sacro quodam ita liberaliter thura flammis intulit, ut Leonidas vir severus et parcus, profusionem istam non ferens, exclamaret: 'sic adolebis, quum regiones subegeris, ubi

minebat vigor; et eximiæ indolis argumenta ætatem longe prævenerant.

Excellens nativa et genuina venustate corporis cultum aspernabatur; 'Anxiam formæ curam feminis con-
'venire dictitans, quæ nulla alia dote æque commenda-
'rentur: Si virtutis potiri contigisset, fatis se speciosum
'fore.' Fuit autem quum adolevisset, iusta membrorum
proportione conspicuus, artubus robustis, probeque com-
pactis: re tamen, quam specie validior; quippe cor-
poris ejus habitus intra proceritatem stetit: cutem ha-
buit candidam, nisi quod in malis, itemque pectore
grato rubore suffundebatur: capillum flavum, leniter in-
tortum: nasum aquilinum: oculos varios, nam lævus
glaucus fuisse traditur, altero nigerrimo. Inerat autem
ipsis occulta quædam vis, ut sine veneratione atque hor-
rore quodam intuentium non adspiceretur.

Pernicite pedum admirabili fuit, quam ut magnæ
in expeditionibus utilitatis, etiam rex non omisit exer-
cere, sæpeque cum velocissimis suorum cursu certare
visus est: Patientia laboris supra fidem eximia, qua sæpe
una, difficilimis temporibus, sibi exercitiis suis sa-
lutem peperit. Exercitationibus crebris, et calidissima
corporis temperie, adeo quidquid vitiosi humoris sub
cute colligi solet, expugnavit, ut suavem ex ore membris-
que exhalaret odorem, eoque etiam tunicas quibus utere-
tur impleret: ob easdem causas, ut quidam putant, ad
vinum iramque proclivior.

Visuntur adhuc imagines ejus statuæque, summorum
artificum opera. Ne enim vulgarium sculptorum picto-
rumve temeritate oris sui honor obsolesceret, studiose
cavit, poenam comminatus, si quis injussu suo conare-
tur. Ergo abundante tum artificum copia, volentem
unus Apelles pinxit, sculpsit Pyrgoteles, Lysippus et
Polycletus ære duxerunt. Citatiorem gressum Leonidæ
vitium fuisse, ferunt; ex ipsius consuetudine id hæsisse
Alexandro, quod postea quum enixe vellet corrigere,
non potuerit. Equidem educationi plurimum tribui
debere non infiteor; ceterum hoc quidem naturæ

Elpine, A. D. XII. Kalend. Sex:il. quem tum mensē Macedones Loum vocabant: quo tempore pop. Rom. quadringentesimum fere annum agens, vicinorum bellis exercebatur, et subjugando terrarum orbi quotidianis incrementis præludebat.

II. At PHILIPPUS auctus filio, de quo propter oblata tot omnia spem amplissimam conceperat, in educationem curamque ejus omnes cogitationes convertit. Quippe vir prudens et amans patriæ, nihil molitionibus suis profectum facile sentiebat, si rebus undique motis, hominem imperitum aut segnem Macedoniæ post se relinqueret: suam quoque gloriam haud durabilem futuram, si maximarum rerum instrumenta, quæ tanta industria parabat, successoris inertia corrumpisset.

Leguntur inter epistolas ejus, venustatis et prudentiæ plenas, literæ, quas tum ad Aristotelem, qui cum Platone exercebatur, Athenas misit, in hunc fere modum scriptæ. ‘ Philippus Aristoteli salutem dicit. Certiorem te facio, filium mihi genitum esse. Nec perinde Diis gratiam habeo, quod omnino natus est, quam quod te florente nasci illum contingit, a quo educatum insutumque neque nobis indignum spero evasurum, neque successioni tantarum rerum imparem. Satis enim existimo carere liberis, quam opprobria majorum suorum tollentem, in pœnam genuisse.’ Neque fefellit eum opinio. Quippe puer Aristotele doctore diu usus, ad res in ea ætate gerendas insigne præsidium sibi comparavit, sed hæc postea acciderunt.

Interim constituti sunt infanti nutritores atque pædagogi, Leonidas Olympiadis propinquus, et Lyfimachus Acarnan. Philippus nationis ejusdem adjectus, qui valetudinem pueri rogeret. Hellanicæ (Dropidis erat filia, ex illustrioribus Macedonum foeminis) corporis et morum recta temperie probatæ, nutricis munus demandatum est. Hac cura paucos intra annos effectum est, ut jam tum polliceri videretur cum regem, quem postmodum exhibuit: nam et in puerilibus membris indomitus c-

Obſignatam Olympiadis alvum annulo, cujus ſculptura leonem præferret, per quietem Philippus vidit. Cujus rei memoriam ſervavit Alexandria, quam in Ægypto conditam, aliquandiu Leontopolim appellavere. Nam de Alexandri magnanimitate et robore ſomnium illud interpretatus erat Ariſtander peritiſſimus vatum, qui poſtea comes ei hæſit, ſacriſque ejus præfuit.

Qua autem nocte Olympias peperit, maximi per Afiam nominis templum, Epheſiæ Dianæ ignis hauſit. Intulerat cum cujuſdam hominis perditioni furor; qui comprehenſus tortuſque, non alia mente id commiſiſſe faſſus eſt, quam ut magno aliquo facinore memoriam ſui diuturnam efficeret. Ergo tam ſædi exempli cladem non iſtius tantum ædis damno æſtimavere Magi qui tum Epheſi degebant; verum pro majoris ruinæ præſagio habentes, totam urbem mœſtis implevere clamoribus; ‘Exortam
‘ alicubi facem, cujus incendio, ſimilem ob cauſam, totus olim Oriens conflagraturus eſſet.’

Forte per idem tempus Potidæam Athenienſium coloniam Philippus ſubegerat; quum et Olympia quadrigis ſe viciffe cognovit: et a Parmenione, quem in Illyrios miſerat, majoris momenti nuncius venit, ‘fuſis ingenti
‘ prælio Barbaris, Macedonas proſpere pugnaviſſe.’ Exultanti tam læto ubique votorum exitu, etiam de Olympiadis partu renunciatum eſt: nec dubitavere vates, ‘in
‘ victum fore, qui inter tot victoriarum palmas naſce
‘ retur.’ Ferunt tot ſimul proſperarum rerum cumulo attonitum Regem, et invidiam Deum veritum, oraviſſe Nemefim, ‘ut hoc fortunæ obſequium modica aliqua ca
‘ lamitate ulciſci contenta foret.’ Proditum etiam eſt memoriæ, ‘in oppido Pella duas aquilas in culmine do
‘ mus, ubi puerum enixa erat regina, tota die perſediſſe;
‘ gemini per Europam Afiamque imperii augurium id
‘ fuiſſe,’ poſt eventum facile interpretati ſunt. ‘Ter
‘ ram quoque tum moviſſe, magnamque tonitruorum ful
‘ minumque vim erupiſſe cælo’ auctores habeo.

Natus eſt autem, ut accuratiores tradunt, incipiente Olympiade ſexta ſupra centeſimam, prætore Athenis

¶ quidem, non tamen adulterium matris falso jaclatum
 ¶ asserant. Quippe pulum Ægypti regno Nectanebum,
 ¶ non ut vulgo arbitrantur, in Æthiopas concessisse; sed
 ¶ quum adversus vim Persicam in Philippo maxime præ-
 ¶ sidium speraret, in Macedoniam vectum, magicis præ-
 ¶ stigiis inluisse Olympiadi, thorumque hospitis teme-
 ¶ raviisse. Suspectam quidem exinde Philippo, neque
 ¶ aliam tam intimam divortii, quod inter eos secutum est,
 ¶ causam, pro comperto postea fuisse. Etiam quo die
 ¶ Philippus Cleopatram domum deduxerat, Attalum
 ¶ sponsæ avunculum, Alexandro natalium dedecus ex-
 ¶ probrare ausum, ipso quoque rege ex sese genitum ne-
 ¶ gante; denique de Olympiadis adulterio non in nostro
 ¶ solus orbe, sed apud devictas quoque nationes pertina-
 ¶ cem rumorem obtinuisse. Verum velandæ ignominia
 ¶ repetitam ex antiquis fabulis de dracone commentum:
 ¶ Idem enim olim de Aristomene Messenios, de Aristo-
 ¶ demo Sicyonios jaclavisse.

Sane apud majores nostros de Scipione, qui Carthagi-
 nem prior afflixit, eadem ferme fama fuit: similisque di-
 vinitatis opinionem Romani modo principis ortus habuit;
 nam de conditore urbis Romulo quid attinet dicere;
 quum nulla gens tam vilis reperiat, quæ sui generis
 auctorem non faciat Deum, aut Deo editum?

Ceterum Nectanechi fuga temporibus hisce non con-
 gruit, sexennis enim jam erat Alexander, quum ille ab
 Ocho victus, avitis opibus excideret. Nec ideo minus
 vanum est, quod de Jove fertur. Ipsa quidem Olympias
 dempto post mariti necem metu, adseverationem filii
 Jove se genitum credi volentis irrisisse dicitur, missaque
 epistola petivisse, 'ne se nihil tale commeritam odiis Ju-
 ¶ nonis objectare pergeret.' Antea enim ipsa maxime
 fabulam confirmasse creditur; proficiscentemque in Asi-
 am Alexandrum monuisse, 'ut memor originis, digna
 ¶ tanto genitore capefferet.' Verumtamen ostentis De-
 um variisque præfagiis inter conceptum editumque par-
 tum significatum fuisse, quantus homo nasceretur, con-
 sensu traditur.

2 QUINTI CURTII LIB. I.

allatura videbantur in eadem republica degentibus. Quorum studium ut laude dignissimum arbitror; sic extra reprehensionem fore confido, si nostris etiam hominibus ostendam enim regem, qui unus omnium mortalium, intra brevissimum ævi spatium, plurimum terrarum occupavit, quo appareat, non forte neque temere res humanas ferri; sed plerumque fortunam pro moribus; neque diuturnam esse felicitatem, quæ virtute destituatur.

Igitur Alexandrum omnibus ingenii fortunæque dotibus abunde auctum ornatumque fuisse comperio, quibus fatalem tantæ potentæ virum oportebat instrui. Genus ab Hercule repetebant Macedonum reges; Olympias Alexandri mater initia suæ gentis ad Achillem referebat. Puero neque incitamenta exemplaue gloriæ, neque virtutis magister aut exercitatio deerant.

Quippe Philippus pater continuis bellis contemptam ante Macedonum gentem extulit, et coacta in ordinem Græcia, cunctis formidabilem fecit. Denique non solum operum post se gestorum fundamenta posuit; verum etiam quum decederet, Persico bello intentus, delectus habuerat, comceatus, pecuniam, exercitum paraverat; et Parmenionis opera jam Asiam aperuerat.

Sed in eo rerum momento subductus est, ut et maxima gerendi belli subsidia filio, et plenam gesti gloriam relinqueret: quadam fortunæ industria, quam unus hic perpetuo obsequentem sibi habuit. Cujus admiratione non postea modo, sed statim ab initio dubitatum est, rectiusne foret, non per Æacidas aut Herculem, sed ab ipso protinus Jove, tanto homini divinæ stirpis originem adferre.

Ipsæ quidem, quum Hammonem Libycum adiret, ejus filium se appellari voluit, ut postea trademus. Ceterum, draconem in cubili matris ejus visum, quem Jupiter induerit, eoque genitum fuisse Alexandrum, multi crediderunt: In somniis etiam, vatumque responsis fidem generis factam: et quum Philippus Delphos sciscitatum misisset, oraculo monitum, ut Hammonem imprimis revereretur. Nec desunt qui fabulosum id

QUINTI CURTII LIB. I.

SUPPLENTE FREINSHEMIO.

I. **A**LEXANDRI, qui ademptum Persis imperium in Græciam intulit, vitam atque res gestas plurimi Græcorum memoraverunt: Ex quibus plerisque operum suorum spectatores; quosdam etiam socios atque ministros habuit: nonnullos, ut erat avidus mansuræ post mortem gloriæ, ad hoc ipsum evocavit, ut res suas traderent posteritati.

Ceterum præter ipsam rerum magnitudinem, innata genti fabularum cupido effecit, ut eorum complures monstris quam vero similia proderent. Fide autem dignissimi videntur Ptolemæus, qui postea regnavit, et Aristobulus. Etenim extincto jam Alexandro, sua edentibus metus et adfentationis causæ decesserant, quibus fere narrandarum rerum veritas corrumpi solet: Nam Ptolemæum etiam regii nominis dignitatem mendaci historia polluere voluisse, quis crederet?

Uterque autem quum multis ad res Alexandri pertinentibus negotiis non interfuerint modo, verum etiam præfuerint, verissima præ aliis tradere potuisse liquet. Quoties igitur consentiunt, cæteris antehabuius: ubi in diversum abeunt, ex copia rerum ea potissimum secevimus, quæ diligenter inter se composita proxime ad rerum gestarum fidem videbantur accedere.

Quod etiam post ætatem Alexandri alios Græcorum secutos video, quibus aliqua veri cura fuit, et nuper ex Sicilia Diodorum. Nam qui ex Romanis animum ad historiam applicuerunt, ii patriis rebus contenti, externa neglectui habuere: quia victoris populi gesta componentibus neque majestas rerum deerat; et plus utilitatis

QUINTUS CURTIUS

VOL.I.

LONDINI:
TYPIS J.BRINDLEY.

MDCCXLVI.

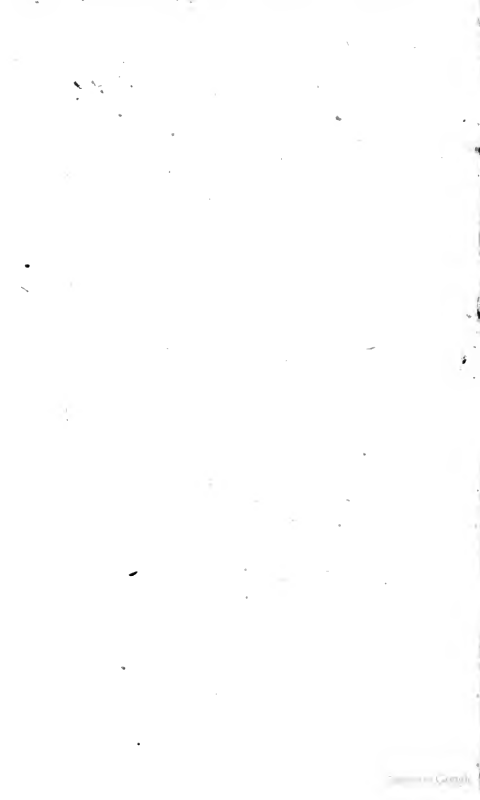

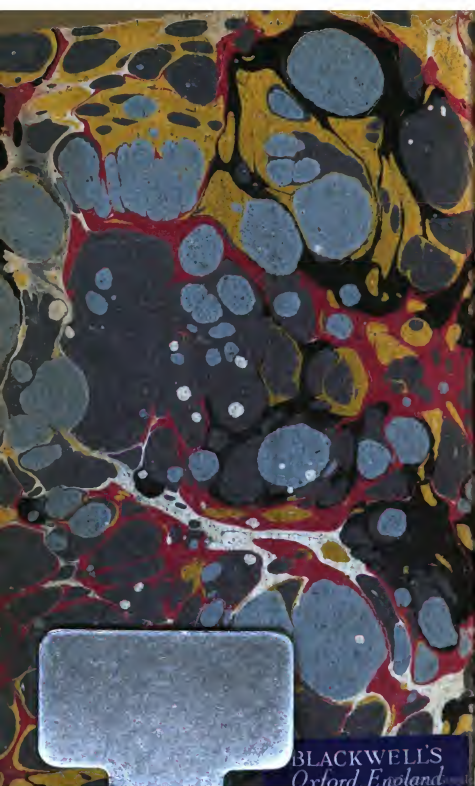
T. H. 1841.

Johnson g. 142.

BLACKWELL'S
Oxford, England

